

Maanpuolustuskorkeakoulu

Sotataidon laitos

Julkaisusarja 2: Tutkimuselosteita nro 8

Taisteluosaston hyökkäyksen nopea toimeenpano

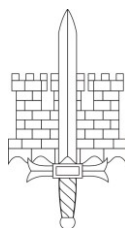
Tapio Huhtamalla ja Janne Mäkitalo (toim.)

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
SOTATAIDON LAITOS
JULKAISUSARJA 2: TUTKIMUSSELOSTEITA NRO 8

NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
DEPARTMENT OF WARFARE
SERIES 2: RESEARCH REPORTS NO. 8

TAISTELUOSASTON HYÖKKÄYKSEN NOPEA TOIMEENPANO

TAPIO HUHTAMELLA JA JANNE MÄKITALO (TOIM.)

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
SOTATAIDON LAITOS
HELSINKI 2020

Tapio Huhtamella ja Janne Mäkitalo (toim.): Taisteluosaston hyökkäyksen nopea toimeenpano

Maanpuolustuskorkeakoulu

Sotataidon laitos

Julkaisusarja 2: Tutkimuselosteita nro 8

National Defence University

Department of Warfare

Series 2: Research Reports No. 8

Kirjoittajat:

Tapio Huhtamella, Janne Mäkitalo, Antti Vasara, Ilkka Tuomisto, Lauri Torniainen,
Tommi Marttinen, Ilja Varha ja Marko Palokangas

Tämän teoksen julkaisemista on tukenut Sotatieteiden tutkimussäätiö.

Uusimmat julkaisut pdf-muodossa: <https://www.doria.fi/handle/10024/73990>

© Tekijät ja Maanpuolustuskorkeakoulu

ISBN 978-951-25-3157-8 (PDF)

ISSN 2343-5283 (verkkojulkaisu)

Maanpuolustuskorkeakoulu – Sotataidon laitos

National Defence University – Department of Warfare

HELSINKI 2020

ESIPUHE

Suomalainen taktiikka on perinteisesti kummunnut kansallisista lähtökohdista, kuten selvästi osoitettavasta vastustajasta sekä maaston ja olosuhteiden yhdistämisestä käytettävissä oleviin mahdollisuuksiin. Klassisten määritelmien mukaan taktiikka on oppi taistelujen voittamisesta ja operaatiotaito taistelujen käyttämisestä sodan päämäärän hyväksi. Päivitettävänä oleva *Kenttäohjesäännön yleinen osa* tulee määrittämään taktiseksi tasoksi yksittäisiä taisteluja käsittävän kokonaisuuden, jolla on paikallinen vaikuttavuus. Joka tapauksessa taktiikka ja taistelujen käyminen ovat ja tulevat olemaan sotilasoperaatioiden perusta ja komentajien taidonnäyte tulevaisuudessakin, kuten eversti Y.A. Järvinen asian kuvasi 1900-luvun puolivälissä:

”Taktiikka on hengen luomus, osa kansan älyllisen työn tuloksista. Sen soveltaminen taisteluiden alati vaihteleviin tilanteisiin suuren jännityksen ja vastuun painon alaisena on johtajille, taistelun suoritus taas joukoille, raskain ajateltavissa oleva kuntoisuuskoe.”

Nykyaikaisen sodan kuva ja sen muutokset teknisyyden, uusien toimintaympäristöjen, kuten informaatio-, avaruus- ja kyber-ulottuvuudet sekä yhteiskuntien kehittymisen myötä ajavat sotilaalliset toimijat yhä kiivaampaan taistelurytmiin – suunnitelmasta toteutukseen varattu aika lyhenee. Tämä teos käsittelee ajan paradigmaa suhteessa ammattiupseeriemme taitoon tunnistaa, suunnitella, toimeenpanna ja johtaa taisteluja taktisella tasolla eli taistelukentällä. Kirjan kirjoittajat, jotka ovat kautta linjan maamme johtavia operaatiotaidon ja taktiikan asiantuntijoita ja opettajia, pohjivat teemoja *aktiivisuus, nopeus, suunnittelu ja johtaminen* sekä tarkastelevat kriittisellä otteella, vastaavatko nykyiset toimintamallit tulevaisuuden taistelukentän monimutkaisiin haasteisiin.

Sotakoulut ovat kautta historian opettaneet taktiikkaa ja usein opettajina toimivat sekä sotateoreetikot että sotakokemuksen omaavat upseerit. Venäläinen sotateoreetikko ja generalissimus Aleksandr Suvorov ja itse Napoleonkin puhuivat komentajan intuitiosta – kyvystä ymmärtää taistelukenttää (*coup d’oeil*, venäläisittäin *silmääärä*). Tähän ilmiöön viittaa myös sotilasprofessori Janne Mäkitalo artikkelissaan kirjoittaessaan *älyllisestä rohkeudesta*. Taktinen ymmärrys ja operatiivinen viisaus eivät kuitenkaan ole sisäsyntyisiä, vaan niiden eteen on työskenneltävä. Vaikkakin kokemus on merkittävä tekijä, luovat opiskeleminen ja varsinkin lukeminen pohjan niin sivistykselle kuin komentajallekin työssään. Kenraaliluutnantti Aksel Airon kuuluisaa lausahdusta lainaten *”täytyy käydä pirusti kouluja, että uskaltaa tehdä yksinkertaisia päätöksiä”*.

Kirja on erinomainen esimerkki Maasotakouluun kuuluvien Jalkaväkikoulun ja Panssarikoulun sekä Maanpuolustuskorkeakoulun Sotataidon laitoksen välisestä yhteistyöstä. Sotatieteiden kandidaattien ja maistereiden opetusohjelmien, ohjesääntöjen kirjoitustöiden sekä taktiikan työpajojen kautta Maavoimien upseeristo saa yhtenäisen ja laajan näkemyksen taistelujen suunnittelusta ja toimeenpanosta. Olen varma, että kirja synnyttää lukijoissa mielipiteitä ja jopa vastaväitteitä. Toivotan ajatuksia herättäviä lukuutuokiota taktiikan parissa.

Maanpuolustuskorkeakoulussa Santahaminassa

10.10.2020

Sotataidon laitoksen johtaja

Eversti Petteri Kajanmaa

LUKIJALLE

Yleiseen keskusteluun sotilasaiheista nousee ajoittain teemoja johtamisen ja taktiikan aihepiireistä. Milloin ajatuksia on herättänyt sotilaallisen suunnitteluprosessin monimutkaisuus, toisinaan taktisen ajattelun tai keskustelun puute, joskus perinteiset sotilasjohtamisen aiheet kuten toimeenpanokyky. Erityisesti taktisella tasolla on usein pohdittu suunnittelun ja johtamisen suhdetta toimeenpanon tehokkuuteen ja nopeuteen. Edellä olevien aiheiden yhdistelmänä tässä julkaisussa pureudutaan pataljoonan taisteluosaston hyökkäyksen nopeaan toimeenpanoon, tai oikeastaan väittämään ja jopa havaintoihin siitä, että emme kykene siihen tai osaa sitä. Onko väittäjä totta ja mistä moinen johtuu?

Maasotakoulun Jalkaväkikoulun yhtenä ydinosaamisalueena on pataljoonan taisteluosaston taktiikka. Jalkaväkikoulu toimeenpani helmikuussa 2020 taktiikan seminaarin, jonka aiheena oli taisteluosaston hyökkäyksen nopea toimeenpano. Seminaarista lisää itse artikkelissa, mutta keskeisenä kysymyksenä oli, onko niin, että emme osaa ”leipälajiamme”, sitä mihin meidät on nimenomaisesti koulutettu. Jos näin on, niin mistä se voi johtua?

Julkaisun tavoitteena ei ole osoitella tai kritisoida ketään tai mitään, vaan ainoastaan esittää valikoitu ja rajoitettu määrä näkökantoja aiheeseen, ja ehkä vähän jopa sen sivustakin, ja tarkoituksella. Ja tietysti huomautuksena se, että mielipiteet ovat kirjoittajien omia, eivätkä ne edusta kunkin organisaation virallista kantaa. Näin on tietysti vaarallista kirjoittaa, koska lähtökohtaisesti meitä kirjoittajia pidetään organisaatioidemme edustajina. Siitäkin huolimatta tai ehkä juuri siitä johtuen uskallamme esittää omia mielipiteitämme ja ajatuksia aiheesta erilaisiin kokemuksiimme, tehtäviimme ja taustoihimme pohjautuen.

Toivon, että julkaisun artikkelit herättävät lukijassa ajatuksia sekä nostavat pintaan jopa tunteita, olivat ne sitten myönteisiä tai kielteisiä. Omalla esimerkillämme haluamme rohkaista myös tulevia taktikoita. Toivottavasti jaksatte keskustella, väitellä tai jopa kinastella tulevaisuudessa erilaisista taktiikkaan liittyvistä aihealueista. Taktinen ajattelu kannattaa aina!

Kiitän kaikkia yhteiseen projektiin osallistuneita kirjoittajia panoksestanne tulevien taktikoiden ajatusten innovoijina. Erityiskiitos sotilasprofessori Janne Mäkitalolle, jota ilman tämän ”taktisen revittelyn” julkaiseminen ei olisi toteutunut.

Maasotakoulussa Lappeenrannassa 10.10.2020

Jalkaväkikoulun johtaja

Everstiluutnantti Tapio Huhtamalla

SISÄLLYS

ESIPUHE	i
LUKIJALLE.....	ii

Tapio Huhtamella

1. PATALJOONAN TAISTELUOSASTON HYÖKKÄYKSEN TOIMEENPANO – LIIAN HIDASTA?.....	1
1.1 Ydinosaaminen hukassa?.....	1
1.2 Harjoituskertomukset ja harjoitustoiminta.....	1
1.3 Ohjesäännöt, taktiset ratkaisut ja aikajänteet.....	5
1.4 Suunnittelusta ja toimeenpanosta	8
1.5 Lopuksi.....	11

Janne Mäkitalo

2. NOPEAN TOIMEENPANON KITKATEKIJÖITÄ.....	12
2.1 Suunnitteluprosessi taktisen taidon himmentäjänä	12
2.2 Suunnittelun aikahävikki	14
2.3 Vaihtoehtojakin löytyy.....	15
2.4 Milloin kirjallinen käsky on tarpeen?	17
2.5 Tehtävätaktiikkaa vai vain sen esittämistä?.....	19
2.6 Toimenpiteitä.....	21

Antti Vasara

3. TEHTÄVÄTAKTIikka – TOIMINTAFILOSOFIA VAI TOIMINTAMALLI?.....	22
3.1 Perusteita	22
3.2 Luottamus	23
3.3 Riskien välttäminen.....	24
3.4 Tehtävätaktiikan harjoittelu	25
3.5 Johtamisen prosesseista tai niiden puutteesta	26
3.6 Toimintafilosofia vai toimintamalli.....	27

Ilkka Tuomisto & Lauri Torniainen

4. NOPEA TOIMEENPANO JOUKKOYKSIKKÖTASON TAKTIIKAN OPETUKSEN HAASTEENA.....	29
4.1 Uudistuva tutkinto – uudistuva opetus.....	29
4.2 Miten nopean toimeenpanon mahdollistamaa opetusta voisi kehittää?	31
4.3 Suunnitteluprosessien kehittäminen.....	32
4.4 APP-28-suunnitteluprosessin taustoitus	33
4.5 APP-28-suunnitteluprosessin vaiheet.....	35
4.6 APP-28-opetus SM-tutkinnossa Maavoimien koulutusohjelmassa	37
4.7 Kehitetään yhdessä nopeaa toimeenpanokykyä.....	37

Tommi Marttinen & Ilja Varba

5. MEKANISOITUJEN JOUKKOJEN HARJOITUTTAMINEN – NIIN SODIT KUIN HARJOITTELET	39
5.1 Nopea toimeenpano on mekanisoitujen joukkojen arkea.....	39
5.2 Johtamisen tulee olla komentajakeskeistä.....	40
5.3 Joukon ja sen johtajien kouluttaminen.....	42
5.4 Koulutuksen yhtenäisyys läpi organisaation.....	44
5.5 Hyökkäyshenki ja komentajuus kateissa?.....	46
5.6 Lopuksi.....	48

Marko Palokangas

6. YHTYMÄN HYÖKKÄYKSEN NOPEA TOIMEENPANO – POHDINTAA OPERAATIOTAIDON PERUSTEISTA JA KEHITYSMAHDOLLISUUKSISTA ..	49
6.1 Operatiivinen ketteryys ja korkea valmius	49
6.2 Edellytyksenä tehtävätaktiikan hyödyntäminen ja luottamus	50
6.3 Käytännön tapausesimerkki nopean toimeenpanon hyökkäysoperaatiosta	52
6.4 Pohdintaa Raappanan operaation menestystekijöistä	56
6.5 Katseet tulevaisuuteen	58

Ilja Varba

7. EPILOGI: RATKAISUEHDOTUS – SOTATAIDON KOULUTUKSEN IRROTTAMINEN PROSESSEISTA	60
7.1 Tiedettä, teoriaa ja prosesseja	60
7.2 Tiedettä ja taidetta	62
7.3 Komentajia ja esikuntia	63

1

PATALJOONAN TAISTELUOSASTON HYÖKKÄYKSEN TOIMEENPANO – LIIAN HIDASTA?

Tapio Huhtamalla¹

Mikä siinä on kun nykyiset pataljoonien ja taisteluosastojen komentajat eivät kykene nopeaan päätöksentekoon ja toimeenpanoon?” Edellä oleva ei ole kenenkään todellisen henkilön toteamus, tai ainakaan minun kuulemana, mutta ajatuksissani olen kuullut sen niin monta kertaa rivien välistä. Löytyykö syy komentajasta, prosessista, johtamisesta, ohjesäännöistä, taktiikasta, vai kenties koulutus- ja harjoitusjärjestelmästä tai organisaatio- ja toimintakulttuurista? En usko, että yksin mikään tai edes kaikki yhdessä antavat yksiselitteistä vastausta, mutta lähdetään pohtimaan.

1.1 Ydinosaaminen hukassa?

Maasotakoulun Jalkaväkikoulu toimeenpani helmikuussa 2020 yhteistyössä Maavoimien esikunnan kanssa jalkaväen koulutusalan neuvottelupäivät, sekä sen yhteydessä taktiikan seminaarin. Vuosittain järjestettävän taktiikan seminaarin tarkoituksena on käsitellä jotain ajankohtaista taktiikkaan liittyvää aihetta, jakaa tietoa ja osaamista valitun aiheen ympäriltä sekä kehittää taktiikan opetusta joukko-osastoissa ja sotilasopetuslaitoksissa. Vuoden 2020 Taktiikan seminaarin aiheena oli taisteluosaston hyökkäyksen nopea toimeenpano. Taktiikan seminaari oli tarkoitettu poikkeusolojen joukkoyksiköiden esikuntien henkilöstölle (komentajat, varakomentajat, keskusten päälliköt) sekä taisteluosastotaktiikan opettajille sotilasopetuslaitoksissa. Harmillista seminaarin toteutuksen kannalta oli se, että osallistujamäärä jäi varsin pieneksi, osallistujien edustaessa lähinnä Maanpuolustuskorkeakoulun, Maasotakoulun, Kainuun prikaatin ja Porin prikaatin henkilöstöä. Pienellä, mutta sitäkin innokkaammalla joukolla lähdimme pohtimaan, onko totta, että emme osaa ”leipälajiamme” – sitä mihin meidät on nimenomaisesti koulutettu. Jos näin on, niin mistä se voi johtua?

1.2 Harjoituskertomukset ja harjoitustoiminta

Seminaarissa aiheen lähtökohtia pohdittaessa otin esille viimeisempiä havaintoja Maavoimien ja Puolustusvoimien suurista kansallisista sotaharjoituksista. Esimerk-

¹ Yleisesikuntaeverstiluutnantti Tapio Huhtamalla on Maasotakoulun Koulutuskeskuksen Jalkaväkikoulun johtaja. Jalkaväkikoulu on maavoimien joukkoyksikkötasan taktiikan ja taistelutekniikan osaamiskeskus. Huhtamalla on toiminut suomalaisen kriisinhallintajoukon komentajana Libanonissa, sekä Satakunnan jääkäripataljoonan komentajana Porin prikaatissa. Nuorempana upseerina ennen esikuntaupseeri- ja komentajatehtäviä Huhtamalla ehti toimia useita vuosia jalkaväen eri opetustehtävissä Maasotakoulussa. Huhtamallaan yleisesikuntaupseerikurssilla tekemä diplomityö käsittelee joukkoyksikön suunnittelu- ja päätöksentekoprosessia.

keinä otettiin harjoitukset UUSIMAA17, KEIHÄS18 ja KAAKKO19. Kaikkien näiden harjoitusten kertomuksissa esiintyi samoja kehitettäviä asioita: nopeat johtoonotot, tilannetietojen välittäminen ja nopea vaikutuksen keskittäminen. Johtopäätöksenä lähes kaikissa havainnoissa oli, että taisteluosaston ja yksiköiden menestyksenkäs johtaminen edellyttää edestä johtamista sekä aktiivista johtamisotetta.²

Johtamisen keskeiset havainnot olivat:

1. johtajien takapainoinen sijoittuminen,
2. kosketuksen jatkuva säilyttäminen,
3. toiminnan aktiivisuus kaikilla tasoilla.³

Kuva 1. Tilannetietojen välittämisen merkitys korostuu nopeassa tilannekehityksessä.⁴

Harjoituskertomuksista voi tietysti esittää myös perusteltua kritiikkiä. Antavatko suuret, osittain etukäteen suunnitellut ja käsikirjoitetut harjoitukset oikean kuvan joukkojen osaamisesta? Isot harjoitukset ovat aina tasapainoilua annettujen tehtävien ja tavoitteiden sekä käytössä olevien resurssien välillä. Yksi näkökulma aiheeseen onkin koulutuksellinen. Kussakin harjoituksessa on ollut mukana sekä palveluksessa olevista joukkotuotantoyksiköistä muodostettuja joukkoja että kertausharjoitusjoukkoja. Hieman kärjistettynä johtopäätöksenä voi todeta, että lyhyt ja sinänsä hyvä tietoisuus peruskoulutus ei edellä mainituissa harjoituksissa ole taannut riittävää

² PSPR:n ak nro MO5924/3280/15.04.03.01/2016/12.3.2018/ST IV Käyttö rajoitettu ”UUSIMAA17 TAISTELUHARJOITUKSEN HARJOITUSKERTOMUS”; KARPR:n ak nro MO27201/865/15.04.03.01/2018/19.12.2018/ST IV Käyttö rajoitettu ”KARJALAN PRIKAATIN KEIHÄS18 HARJOITUSKERTOMUS”; MAASK:n ak nro MQ1315/1799/15.04.03.02/2018/24.02.2020/TL IV Käyttö rajoitettu ”PVPSH KAAKKO19 HARJOITUSKERTOMUS”. – Tässä julkaisussa ilmoitetaan eri lähteiden turvallisuusluokka niiden laatimisajankohdan määräysten mukaisessa muodossa.

³ MAAVE:n ak nro MN27545/3280/15.04.03.01/2016/12.12.2017/ST IV Käyttö rajoitettu ”UUSIMAA17 ARVIOINTIRYHMÄN RAPORTTI”.

⁴ Kuva: Puolustusvoimat.

osaamistasoa ennen vaativaa harjoitusvaihetta.

Suurten harjoitusten tavoitteet ovat luonnollisesti laajoja ja koskevat esimerkiksi operatiivisen johtamisen kokonaisuutta tai yhteistä vaikuttamista. Näin ollen harjoituskehykset pataljoonan taisteluosaston tai sen yksikön tasolla eivät välttämättä ole keskiössä, vaikka kantavana ajatuksena olisikin, että koko ketju on eheä ylhäältä alas ja päinvastoin. Yhtenä näkökulmana voi olla, että kaikkea ei voi samalla kertaa saavuttaa. Jatkossa voikin pohtia ovatko harjoitusten koulutukselliset ja operatiiviset tavoitteet oikein mitoitettuja ja oikeassa suhteessa käytettäviin resursseihin.

Harjoitustoiminta on laaja kokonaisuus, joka käsittää monia asioita ja tasoja. En siis tässä yritäkään käsitellä kaikkea kokonaisuuteen liittyvää. Olen lisäksi aivan varma siitä, että suurin osa, ellei lähes jokainen Puolustusvoimien ja Maavoimien harjoitusnormeihin perehtyneistä voi samaistua niissä esitettyihin periaatteisiin ja vaatimuksiin, esimerkiksi ETEE-konseptin mukaisesta koulutuksesta ja harjoittelusta (ja jos lukija ei tätä tiedä niin silloin viimeistään kannattaa perehtyä Maavoimien harjoitustoimintanormiin⁵). Mutta entäpä todellisuus ja käytännön toteutus? Toteutuvatko edellä mainitut komentajan vaatimukset, sekä Maavoimien harjoitusnormista alla otteena kuvatut vaatimukset:

”Operatiivinen käyttäjä yhteistoiminnassa joukkotuottavan joukko-osaston kanssa vastaa siitä, että joukko saa sellaisen koulutuksen, jossa on otettu huomioon joukolle suunniteltu operatiivinen tehtävä, taistelulaji- tai tapa, jota joukon on suunniteltu käyttävän.

Joukon harjoituksissa tulee keskittyä erityisesti seuraaviin asioihin:

- johtajien taistelun johtamisen harjoittelu (komentajat, päälliköt ja joukkueen johtajat/vast.)*
- joukon perustaistelutavan äksisiharjoittelu ja sen soveltaminen osaamisen kehittyessä.”*

Edellä kuvatut asiat ovat vain osa kokonaisuudesta eivätkä luonnollisesti ole tyhjentäviä. Onko syy siis siinä, miten joukot valmistautuvat ja kouluttavat joukkojaan joukko-osastojen ja Maavoimien koulutus- ja harjoitusjärjestelmän mukaisissa harjoituksissa? Normin mukaisestihan hallintoyksiköiden harjoitusten tavoitteita ovat:

- ” – sotilaan perustaitojen opettaminen ja harjoittelu,*
- aselaji- ja koulutushaarakohtaisten taitojen opettaminen komppanian tai taisteluosaston (vast.) kehyksessä*
- valmentaa ja harjoituttaa joukkoja ja yksittäisiä sotilaita siten, että niillä on valmiudet yhteis-*

⁵ MAAVE:n ak nro HP885/25.11.2019/ST IV Käyttö rajoitettu ”MAAVOIMIEN HARJOITUSTOIMINTA”. – ETEE = *Education* (opetus), *Training* (koulutus), *Exercise* (harjoitus), *Evaluation* (arviointi). ETEE-konseptin hengen mukaisesti koulutus rakennetaan ”*building blocks*”-periaatetta noudattaen: omakohtainen opiskelu – tehtäväkohtainen koulutus – joukkojen koulutus (simulaattorit) – esikuntaharjoitus – joukkojen harjoitus. Koulutuksen tulee rakentua koulutettaville annettavasta opetuksesta, koulutuksesta, harjoittelusta ja arvioinnista. Koulutuksen kokonaisuutta rakennettaessa tulee huomioida joukkotuottantoujoukon ja henkilökunnan sodan ajan koulutuksen tarpeet ja mahdollisuuksien mukaan hyödyntää niihin liittyviä elementtejä eri kohderyhmien opetuksessa ja harjoittamisessa.

toimintaan saapumiserän tärkeimmissä harjoituksissa.”

Joka tapauksessa lienee tunnistettua, että jotain ei ole tehty oikein, koska kertomuksissa on erikseen painotettu, että jatkossa joukko-osastojen ja joukkoyksiköiden on kiinnitettävä entistä tarkempaa huomiota perusasioiden osaamiseen, sekä lisäksi henkilökunnan ja varusmiesjohtajien toimeenpanokykyä tulee kehittää toistokoulutuksella. Asiaa ei varmaankaan helpota ainainen tuskailu käytössä olevista resursseista:

”Mikäli resurssit eivät mahdollista tavoitetilan mukaista harjoitustoimintaa, tulee harjoitustoimintaa sopeuttaa. Harjoitustoiminnan sopeuttamiskeinoja mahdolliseen resurssivajeeseen ovat mm. toiminnan tason muuttaminen, harjoitusalueen valinta, harjoitusjoukkojen koon tarkentaminen, osallistuvan palkatun henkilöstön määrän tarkentaminen, vaikeistettu osallistuminen, harjoitusaika ja materiaalin käyttö.”

Kuva 2. Pataljoonan taisteluosaston hyökkäyksen nopeaan toimeenpanoon liittyviä tekijöitä.⁶

On esitettävä melkein kehäpäätelmän omainen kysymys: ovatko tavoitteet, resurssit ja keinot tasapainossa? Harjoittelemmeko oikeita asioita oikeassa toimintaympäristössä? Onko meillä harjoitusjärjestelmässä taisteluosaston mentävä aukko? Ja sitten vielä se valmius. Harjoittelemmeko valmiutta joukkotuotannon ehdoilla vai päinvastoin? Yhtä kaikki, olen jokseenkin vakuuttunut siitä, että moni lukija samaistuu ajatuksiin, mutta mitä pitäisi tehdä?

⁶ Kuva: Tapio Huhtamalla.

Ei minulla eikä seminaarin osallistujilla ollut tähän tyhjentävää vastausta, mutta rohkeaisen pohtimaan. En sitä, että normia pitäisi muuttaa, vaan sitä miten sen vaatimukset saadaan toteutumaan, jotta vuodesta ja harjoituksesta toiseen kertomuksista ei tarvitse lukea samoja havaintoja.

Entäpä kokemukset mekanisoitujen joukkojen harjoituksista? Kaksi kertaa vuodessa toteutettava mekanisoitujen joukkojen harjoitus on luonteeltaan erilainen kuin suuret sotaharjoitukset, mutta voisiko sieltä löytyä oppeja tai vastauksia esitettyyn dilemmaan? Tästä myöhemmin lisää Panssarikoulun osuudessa. Ja katse tulevaisuuteen, tuoko *Koulutus 2020* -ohjelma meille ratkaisua? Jotain koulutusuudistuksesta nähneenä ja kokeneena haluan uskoa, että ainakin uudistettu reserviupseerikoulutus yrittää taklata tätä haastetta.

1.3 Ohjesäännöt, taktiset ratkaisut ja aikajänteet

Seminaarissa etsittiin juurisyytä myös ohjesäännöistä. En yritäkään luetteloida tässä kaikkia voimassa olevia yleisiä tai jalkaväen ohjesääntöjä ja käsikirjoja, puhumattaakaan eri aselajien aihetta käsittelevästä kirjallisuudesta. Seuraava kuva toivottavasti kertoo sen, että aiheeseen liittyvää ohjeistusta on vähintään riittävästi. Osa toki niin-kin kaukaa kuin vuodelta 1995, mutta edelleen kuranttia tavaraa. Onko kyse siis siitä, että olemme hävittäneet tietomme, emme ymmärrä mitä ohjesäännössä lukee vai jostain muusta? Löytyykö syy *Maavoimien taistelu 2015* -konseptista⁷ (joka on kirjoittajan mielestä edelleen validi, mutta erilaisessa toimintaympäristössä ja aikaraamissa kuin missä nyt elämme)? Seminaarissa keskusteltiin muun muassa siitä, miten nuoremille kouluttajille ei ole välttämättä tuttua perinteisen jääkäripataljoonan m/90 (vast) hyökkäyksen periaatteet (ks. *Jalkaväen taisteluohjesääntö 1995*⁸). Toinen esimerkki voi löytyä *Jääkäripataljoonan (PSAJON) taktisesta ohjeesta*⁹. Ovatko siinä esitetyt taistelujärjestykseen liittyvät *tiedustelu- ja tulenkäyttöosasto (TTOS)*, *tiedustelu- ja valmisteluosasto (TVOS)*, *pääosat ja tukiosat* kaikille tuttuja? Entä miten niitä tulisi taktisesti käyttää ja käyvätkö samat periaatteet kaikille joukkotyypeille?

⁷ MAAVE:n ak nro HL1279/11.1.2016/81.03.02/ST IV Käyttö rajoitettu ”TAISTELUOSASTON OHJE (TSTOS-O –ALJO)”.

⁸ *Jalkaväen taisteluohjesääntö (JVO)*, Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus 2005, 2. painos, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, 1995.

⁹ *Jääkäripataljoonan (PSAJON) taktinen ohje*. Julkaisematon. Porin prikaati, 2006, ST IV Käyttö rajoitettu.

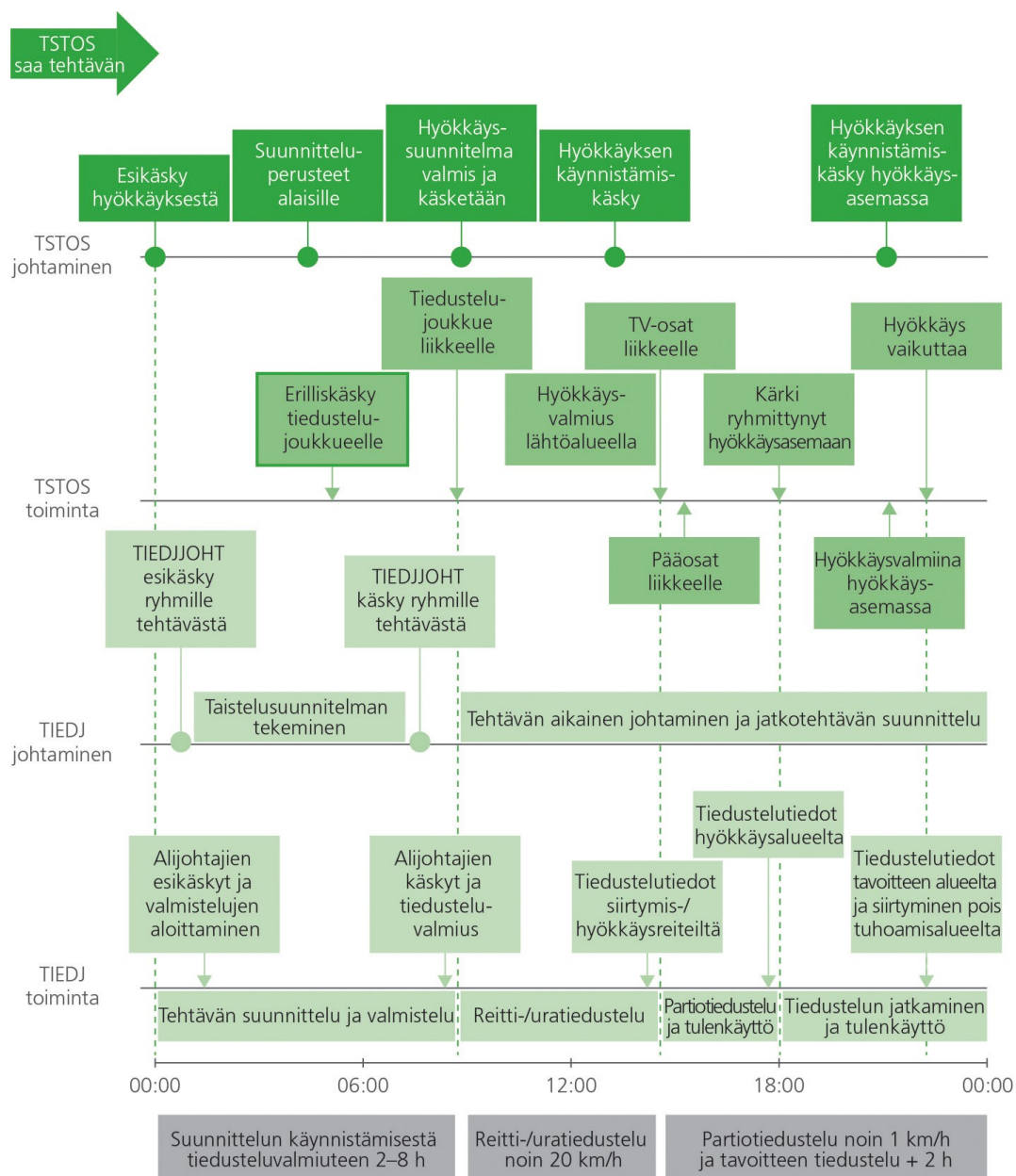
Kuva 3. Pataljoonan tai taisteluosaston toimintaa käsitteleviä ohjesääntöjä.¹⁰

Palataanpa vielä alkuun. Mitä ohjesäännöt sanovat nopeasta toimeenpanosta? Onko sellaista missään määritelty? Kuinka nopeasti taisteluosaston hyökkäys tulisi kyetä toimeenpanemaan? Millaiseen vastustajaan, tilannekehitykseen ja tehtävään sidomme aikavaatimukset? Jälleen kerran vastaus voi olla kovin häilyvä tai vähintään perinteinen ”riippuu tilanteesta”. Näin varmaan, mutta pitäisikö meidän kyetä määrittelemään itsellemme nopean toimeenpanon vaatimukset tai määritelmä? Mitä sanovat joukkojen suoristuskykyvaatimukset? Viime kädessä tietysti operatiivinen tilanne ja joukon käyttäjä määrittelee sen mihin asianomaisen joukon on kyettävä.

Ohjesääntöjä selaillessa päädytään tilanteeseen, jossa yleisesti puhutaan pataljoonan tai taisteluosaston hyökkäyksestä 10–12 tunnin kuluessa tehtävän saamisesta. Esimerkkinä todettakoon myös, että erään ohjeen mukaan jääkärikomppanian on kyettävä hyökkäyksen suunnitteluun, käskemiseen ja aloittamiseen K+6 tunnissa. Panssarimiehet tai mekanisoitujen joukkojen edustajat lienevät näistä vaatimuksista kovin eri mieltä. Luulenpa myös, että varsin moni lukijoista päätyy samaan johtopäätöksen. Kysymys kuuluukin mihin sitä aikaa oikein kuluu? Siihen että ei osata perusasioita vai johonkin muuhun? Vastausta voi etsiä monesta eri näkökulmasta, mutta seminaarissa nousi kaksi asiaa selvästi ylitse muiden 1) tiedustelun järjestäminen sekä 2) suunnittelun ja toimeenpanon vaatima aika.

¹⁰ Kuva: Tapio Huhtamella.

Otetaan kiinni ensimmäisestä. Mikä on käsityksemme siitä, miten taisteluosaston tiedustelu toimii? Onko ohessa olevassa kuvassa esitetty kaavio toimenpiteinen ja aikoinen todellisuutta vastaava? Jos kärjistäen ja hyvin yksinkertaisesti vastaisin tuohon kuvaan liittyvään kysymykseen, niin toteaisin taisteluosaston komentajana seuraavaa: tiedustelun ensimmäisenä tehtävänä on nopeasti selvittää hyökkäyksen siirtymisreitit, sekä tasa, johon tällä hetkellä varmasti päästään ilman viholliskosketusta. Minua ei tässä vaiheessa vielä kiinnosta perinteinen määrä, laatu ja suuntautuminen, vaan seuraavaksi tulee selvittää vihollisen ryhmityksen etureuna, eli missä vihollinen on tällä hetkellä. Seuraavalla sivulla olevaan kuvaan ja aikaisempaan koulutusosioon viitaten, joukon koulutuksen tulee olla sellainen, että se kykenee lyhyen (esi)käskyn jälkeen tehtävätaktiikan ja komentajan tahdon mukaiseen toimintaan.

Kuva 4. Taisteluosaston johtamisen ja tiedustelun toimenpiteitä sekä aikajärjettä. ¹¹

¹¹ *Tiedustelujohtamisen käsikirja (TIEDJ KÄSIK)*. Maavoimien esikunta, Tampere 2018, kuva 9, s. 33.

Käytännössä edellä mainittu tarkoittaa karrikoidusti sitä, että taisteluosaston tiedustelun nykyisestä yksityiskohtaisesta ja ”pikkupiirteisestä” toimintamallista pitää päästää enemmän suoraviivaiseen toimintaan. En väitä, että sekään on helppoa ja ratkaisee kaikkia haasteita. Suoraviivaistettukin prosessi vaatii toteutuakseen jonkin verran suunnittelua ja käskytyä. En tiedä myöskään onko tiedustelumme toimintavat ja koulutus muutettu hyökkäyksen nopean toimeenpanon asettamaan haasteeseen vastaaviksi. Nykyaikainen, kehittynyt tiedustelujärjestelmä vaikuttanee myös taisteluosaston tiedustelun toteuttamiseen.

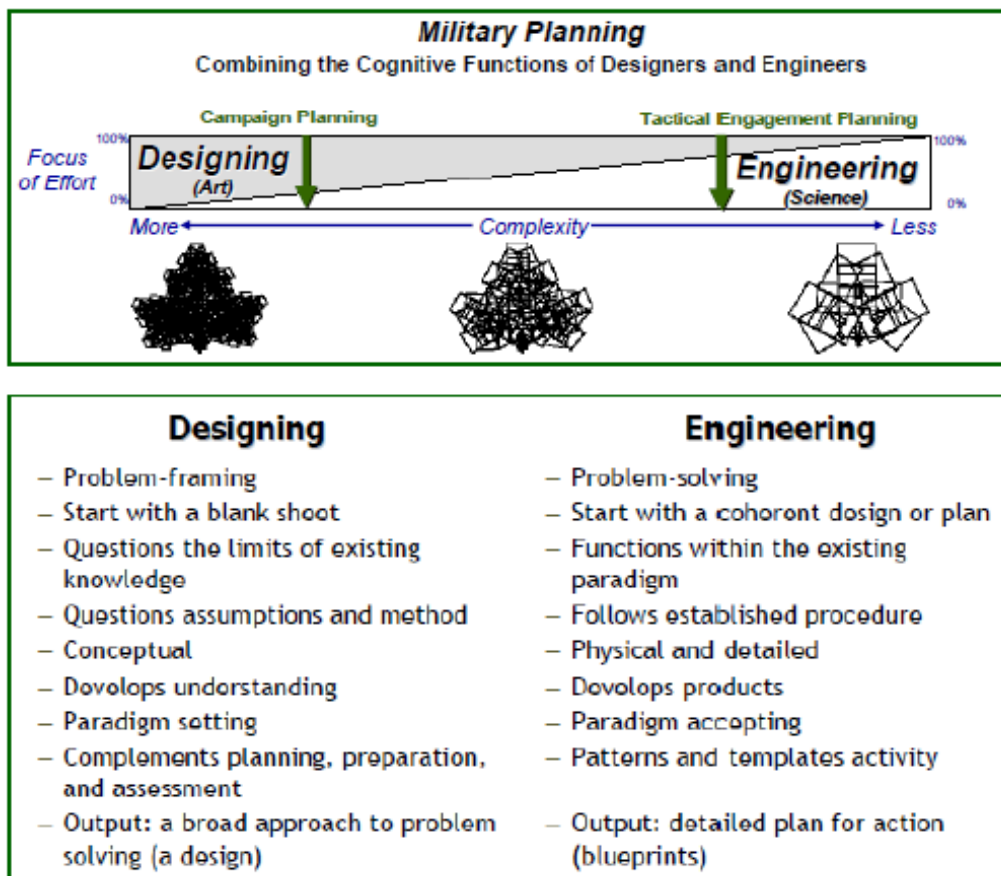
1.4 Suunnittelusta ja toimeenpanosta

Toisestakin teemasta monilla on varmasti kokemuksia ja näkemyksiä. Vanhaan perinteiseen tapaan meille on aina korostettu, että suomalaisen mentaliteettiin kuuluu komentajakeskeinen johtaminen. Olemme kautta historiamme korostaneet suomalaista, toimintaympäristöön hyvin sopivaa, omintakeista tehtävätaktiikkaa. Korostamme sitä, kuinka esimies kääntää tehtävän ja tavoiteltavan loppuasetelman, mutta alainen suunnittelee ja päättää miten tehtävä toteutetaan. Jos näin on, mihin tarvitsemme taisteluosastossa suhteellisen suurta esikuntaa. Entäpä se käytettävä suunnitteluprosessi? Onko se tarkoitukseen sopiva ja osaavatko esikuntaan sijoitetut sotilaat käyttää sitä? Ja sitten vielä uudet johtamisjärjestelmät, niihin liittyvät kyselyt ja kontekstit tilannekuvan ylläpitämiseksi ja välittämiseksi. Löytyykö näistä syitä ”hitautteen”?

Maavoimien taisteluosaston ja pataljoonan suunnittelu- ja päätöksentekoprosessin¹² laatimisen tavoitteena on ollut luoda ennakoivan suunnittelun lisäksi tilanteen mukaiseen suunnitteluun hyvin soveltuva suunnittelumalli sekä saavuttaa aikavoitto suhteessa vastustajan suunnittelu- ja toimeenpanosykliin. Onko tässä onnistuttu? Prosessi on laadittu aikana, jolloin kaikkea suunnittelua ohjasivat (FIN)GOP:n¹³ periaatteet. Ohjeessa on kyllä mainittu, että suunnittelua voidaan nopeuttaa tukeutumalla aiempiin suunnitelmiin, vähentämällä laadittavien vaihtoehtojen määrää, lisäämällä suunnittelun rinnakkaisuutta, laatimalla suunnitelmat vain komentajan vaatimaan tarkkuuteen ja suunnittelun komentajakeskeisyyden korostamisella. Lieneekö kaikki edellä lueteltu tyystin unohdettu vai mistä on kysymys? Itse prosessia kohtaan voi esittää monia kriittisiä näkökulmia. Talonrakennukseen liittyvänä vertauskuvallisena esimerkkinä voisi mainita, että miksi rakennusmestari haluaisi käyttää insinöörin projektisuunnitelmaa tai arkkitehdin luomaa ”generalistista” suunnitelmaa, sen sijaan että hän käyttäisi käytännönläheisiä työkortteja apunaan (ks. oheinen kuva *designing* vs. *engineering*).

¹² MAAVE:n ak nro MI2225/17.01/03.02.2012/TLL IV Viranomaiskäyttö ”Maavoimien taisteluosaston ja pataljoonan suunnittelun ja päätöksenteon perusteet”.

¹³ *Finnish Guidelines for Operational Planning*.

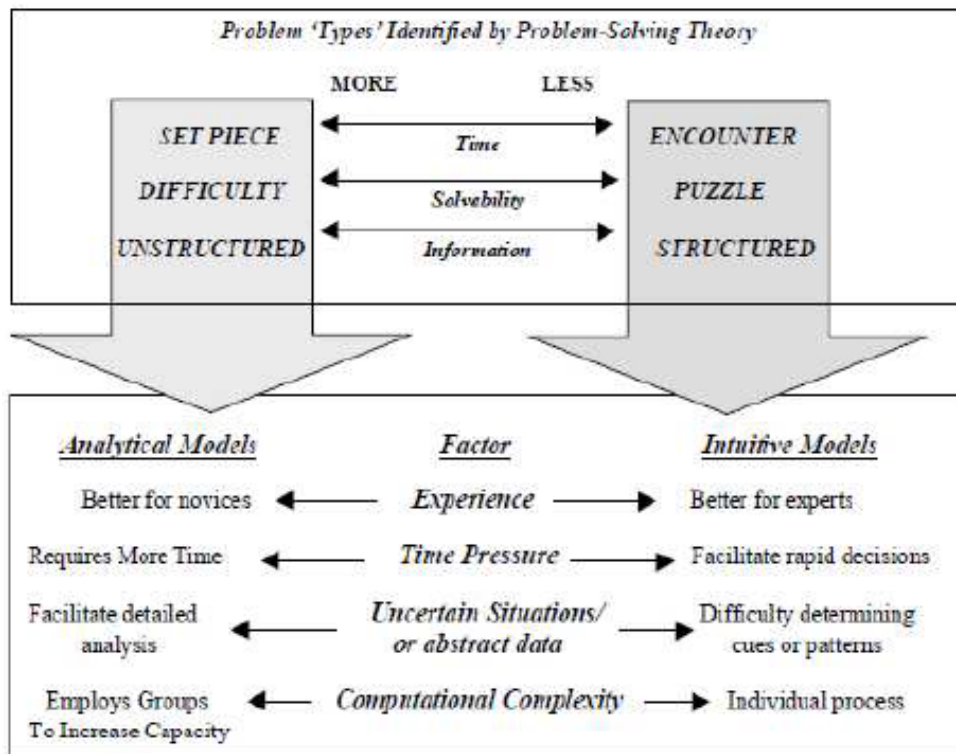
Kuva 5. Sotilaallisen suunnittelun perspektiivi.¹⁴

Samaan aihepiiriin liittyvä pohdiskelu koskee suunnittelun, taistelunaikaisen johtamisen ja päätöksenteon välistä yhteyttä. Ennakoiva suunnittelu ei suinkaan ole samaa kuin taistelun aikainen johtaminen. Edellä kuvattu suunnitteluprosessi ei ole lainkaan huono tilanteessa jossa on paljon aikaa ja henkilöstö on koulutettu käyttämään prosessia oikealla tavalla. Esimerkiksi siis normaaliolojen operatiivisessa suunnittelussa. Mutta entäpä tilanteessa jossa ylempään johtoportaahan komentaja on juuri antanut (esi)käskyn hyökkäyksestä ja taisteluosaston komentajan tulee toimeenpanna hyökkäys välittömästi tai mahdollisimman nopeasti? Kaikki lienevät yhtä mieltä siitä, että silloin kun joukko on liikkeellä, kyse on jo taistelun aikaisesta johtamisesta. Mutta entä edellä olevassa, onko kysymys suunnittelusta vai taistelunaikaisesta johtamisesta?

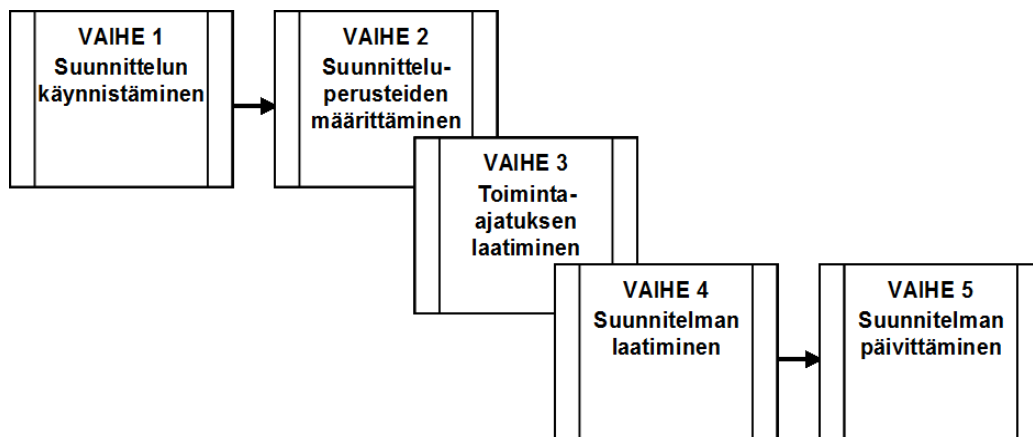
Erilaisiin sotilaallisen suunnittelun ja päätöksenteon teorioihin ja malleihin voi perehtyä esimerkiksi kirjoittajan YEK:n diplomityön (*FINGOP:n soveltuvuus maavoimien joukkoyksikön suunnitteluun*) kautta. Menemättä tarkemmin työn sisältöihin tai johtopäätöksiin, sen verran kuitenkin todettakoon, että tuokaan tutkimus ei anna yksiselitteistä tai valmista vastausta esitettyyn haasteeseen. Pohdittavaksi jatkossa esitetään kuitenkin komentajakeskeisyyden ja siihen liittyvien päätöksentekoteorioiden merki-

¹⁴ Huhtamalla, Tapio: *FINGOP:n soveltuvuus maavoimien joukkoyksikön suunnitteluun*. Yleisesikuntaupseerikurssi 55 diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2011, TLL IV Viranomaiskäyttö (Alkuperäinen kuva: *Commander's Appreciation and Campaign Design*. TRADOC Pamphlet 525-5-500. 28 Jan 2008, Figure 1-3).

tys kunkin omassa mielikuvassa siitä mihin päätöksenteko perustuu sekä nopeissa että aikaa sallivissa tilanteissa. Sittenkin näitäkin asioita lienee tutkittu ja vertailtu hieman syvemmin.

Kuva 6. Analyttisen ja intuitiivisen päätöksenteon vertailu eri tilanteissa.¹⁵

Kuva 7. FINGOP-suunnitteluprosessin vaiheet.¹⁶

¹⁵ Huhtamella (2011). Alkuperäinen kuva: Marr, John J.: *The Military Decision Making Process: Making Better Decisions Versus Making Decisions Better*. School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas, 2001, s. 2.

¹⁶ Huhtamella (2011). Alkuperäinen kuva: Suunnitteluprosessin vaiheet, PE:n ak nro HF606/4.6.2009/TLL IV Viranomaiskäyttö ”PVOPO F1.4: OPERATIIVISEN SUUNNITTELUN PERUSTEET – FINGOP”, s. 4-2.

Kuva 8. Vievätkö prosessiajattelu ja teknisten työkalujen käyttö huomion toimeenpanon nopeudesta?¹⁷

1.5 Lopuksi

Lienee jokseenkin tunnistettua, vai peräti tunnustettua, että jossain määrin olemme erilaisten prosessien, teknisten työkalujen, nykyisten ohjesääntöjen ja komentajien johtamisen kanssa tilanteessa, jossa toimeenpanon nopeus on toissijaista suunnittelun kustannuksella. Uskon, että suurin osa lukijoista tunnistaa haasteen ja haluaisi tehdä toisin. Kuinka asia hoidetaan, onkin sitten monisyisempi kysymys. Toivon, että julkaisumme muiden kirjoittajien tekstit esittelevät tarkemmin haasteita mutta myös mahdollisuuksia asiantilan korjaamiseksi.

¹⁷ Kuva: Puolustusvoimat.

NOPEAN TOIMEENPANON KITKATEKIJÖITÄ

Janne Mäkitalo¹⁸

Pataljoonan taisteluosaston hyökkäyksen nopeaa toimeenpanoa tulee kehittää. Viimeaikaisten sotien kokemukset osoittavat, että nykyaikaisessa sodankäynnissä rajoitetun maa-alueen valtaamiseen pyrkivä hyökkäys kyetään aloittamaan korkean valmiuden joukoilla nopeasti, joten sen torjumiseen liittyvät vastahyökkäykset on kyettävä käynnistämään välittömästi. Asian varmistamiseksi tulee ketterimpien hyökkäyksellisten kokoonpanojen toiminnasta eliminoida sellaiset kitkatekijät, jotka aiheuttavat aikahävikkiä tai suuntaavat energiaa toissijaisiin toimintoihin. Onko suomalaisessa sotataidollisessa ajattelussa ja päätöksenteossa rohkeutta radikaaleihin ratkaisuihin vai tyydytäänkö ”juustohöyläratkaisuihin”?

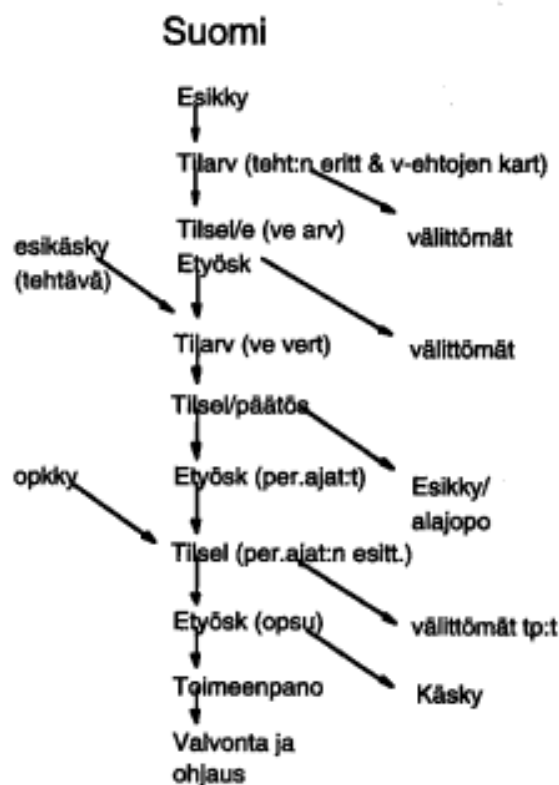
2.1 Suunnitteluprosessi taktisen taidon himmentäjänä

Sotilasopetuslaitosten oppilasupseerien kanssa keskusteltaessa on jo yli kymmenen vuoden ajan noussut toistuvasti esiin kritiikkiä operatiivisen suunnitteluprosessin käyttöä kohtaan. Väitetään että prosessi kestää liikaa eikä se kehitä taktista taitoa tai operatiivista älyä. Prosessi kyllä opitaan ja tuotteita osataan hakata tietokoneella, mutta sotataito ei kehity. Opettajanahan sitä pitää aina puolustaa ja kehua virallisesti käyttöön otettuja ja käskettyjä työkaluja. ”*Prosessi itsessään ei ole taktiikkaa, se on suunnittelun apuväline, suunnittelussa se taktiikka ilmenee ja dokumenteissa joita prosessin kulussa syntyy –*”. Korviani aina kuumottaa kuunnellessani omia sanojani. Olemmeko me suomalaiset upseerit vain niin yksinkertaisia, että jankkaamme turhaan tämän asian kanssa? Sujuuko GOP:n ja COPD:n käyttö muualla maailmassa ”niinkuin Strömsössä”?

Brett A. Friedman on yhdysvaltalainen sotilasanalyytikko ja merijalkaväen reserviin kuuluva tykistökapteeni ja tutkija. Friedman on Ohion yliopistosta historian maisteriksi valmistuttuaan suorittanut toisen maisterin tutkintonsa kansallisen puolustuksen ja strategisten tutkimusten alalta *U.S. Naval War College*’ssa. Vaikka Friedmanin tieteellinen tuotanto on toistaiseksi ollut suppeaa, hänen kirjoituksensa sisältävät tuoreita tuulahduksia ja nuoren upseerin kärkevää, mutta hyvin perusteltua rakentavaa kritiikkiä. Friedmanin kunnianhimoinen teos *On Tactics. A Theory of Victory in Battle* sisältää tutunoloisia puheenvuoroja taktista ja operatiivista suunnitteluprosessia koskien.

¹⁸ Yleisesikuntaeverstiluutnantti Janne Mäkitalo on sotatieteiden tohtori ja operaatiotaidon ja taktiikan (maavoimien taistelu) dosentti ja palvelee Maanpuolustuskorkeakoulun Sotataidon laitoksella suomalaisen sotataidon sotilasprofessorina. Mäkitalo on aiemmin palvellut muun muassa Maavoimien tutkimuskeskuksen johtajana ja Koulutuskeskuksen johtajana Maasotakoulussa ja Satakunnan pioneeripataljoonan komentajana Porin prikaatissa.

Friedmanin mukaan Yhdysvaltain asevoimien lähestymistapa suunnitteluun on muuttunut mekanistiseksi. Armeijalla ja merijalkaväellä on käytössään omat suunnitteluprosessinsa, mutta niiden erot ovat vain pintapuolisia. Yhteistä molemmille on, että prosessissa edetään vaihe vaiheelta synnyttäen tuotteita, joiden käytettävyyden aste vaihtelee tarpeellisesta hyödyttömään. Suunnittelun vaiheita tarkasti säätelevien sääntöjen pikkupiirteistä noudattamista vaaditaan siinä määrin, että prosessista tulee itsetarkoitus ja esikunnan tehtävä, lopputuloksena paksu pino papereita vailla sota-aidollista henkeä. Upseeri voi kehittyä labyrinttimaisen prosessin taitajaksi, mutta samalla kadottaa kykynsä kaavasta poikkeavaan suunnitteluun. Suunnitteluprosessin lyhennettykään versio ei riko kaavaa, koska sekin on prosessi, jonka lopputuotteena on samanlainen pino paperia.¹⁹

Kuva 9. Yhtymän suunnitteluprosessi 1990-luvulla²⁰. Palatako vanhaan?

Friedman ei kuitenkaan vastusta suunnittelua, koska se on tärkeä ja ehkä ainoa järjestelmällinen menetelmä muuttaa taktiikan abstrakti ja konseptuaalinen teoria käytännölliseksi ja toteuttamiskelpoiseksi suunnitelmaksi. Ilmeistä kuitenkin on, että hän ei pidä valittuja prosesseja taktista taitoa ja operatiivista älyä ruokkivina suunnittelu-työkaluina.

¹⁹ Friedman, B.A.: *On Tactics. A Theory of Victory in Battle*. Naval Institute Press, 2017, s. 145.

²⁰ Kuva: Riihijärvi, Petri: Operaatioiden suunnittelu ja johtaminen – Tarkastelua suomalaisen, yhdysvaltalaisen ja venäläisen johtamisprosessin näkökulmasta. *Tiede ja Ase, N:o 57*. Suomen Sotatietellinen Seura, Helsinki 1999, s. 137.

2.2 Suunnittelun aikahävikki

Jonathan M. House (s. 1950) on yhdysvaltalainen upseeri ja tutkija, joka alkuaan rekrytettiin reservinupseerien ROTC-koulutusjärjestelmän kautta yliopistomaailmasta 1975 valmiina historian tohtorina Yhdysvaltain armeijan tiedustelutoimialalle. House suoritti uransa alkuvuosina 1970-luvun lopulla lähinnä sotilastiedusteluun liittyviä kursseja. Maisterin tutkinnon hän on suorittanut strategiasta (Intelligence Center and School, 1984) ja tiedustelusta (King's College London, 2017). Hän on toiminut opettajana muun muassa Armor Schoolissa, Intelligence Center and Schoolissa ja Command and General Staff Collegessa. House palveli tiedusteluanalytikkona Joint Chiefs of Staff'issä Pentagonissa vuosina 1991 ja 2003, eli Irakin sotien aikana. Hän erosi sotilastiedustelun palveluksesta everstinä. Housen kirjallinen tuotanto sisältää useita sotilastiedustelua, yhteisoperaatioita, neuvostoliittolaista sotataittoa, kylmän sodan aikaista sotataittoa ja vastakumouksellista sodankäyntiä käsitteleviä teoksia.

Housen teos *Combined Arms Warfare in the Twentieth Century* on julkaistu ensimmäisen kerran jo vuonna 1984, mutta siitä julkaistiin vuosituhannen vaihteessa täydennetty ja laajennettu laitos. Kirja käsittelee yhdistettyjen aselajien operaation ja yhteisoperaation suunnittelua ja johtamista ja sisältää myös hyökkäyksen toimeenpanon aikatekijöihin liittyvää pohdintaa.

Housen mukaan on selvää, että hyökkäyksen perinpohjainen suunnittelu ja valmistelu vievät paljon aikaa. Sitä kuluu tiedonkeruuseen tilannekuvan ja tilanneymmärryksen muodostamiseksi, tilanteenarviointiin, parhaan toimintavaihtoehdon valintaan, päätöksen muotoiluun, yhteistoiminnasta sopimiseen ja lopulta operaation käynnistämiseen. Aikahävikki aiheuttaa kaksi keskeistä ongelmaa. Taistelutilanne ja asetelma kohdealueella on saattanut muuttua siinä määrin, että komentajan tekemä päätös ei ole enää tilanteen asettamien vaatimusten mukainen. Toinen, vieläkin suuremman riskin aiheuttava mahdollisuus on, että vastapuoli kykenee kiihdyttämään omaa päätöksentekoprosessiaan, jolloin se pystyy toimimaan nopeammin ja hitaampi joutuu väistämättä reaktiiviseen tilaan. Länsimaisessa sotataidossa tätä oman päätöksentekoprosessin kiihdyttämistä kutsutaan vihollisen päätöksentekosyklin sisään tunkeutumiseksi. Tämän hyödyntäminen oli osaltaan takana saksalaisten sotataidollisissa etevämmydessä molemmissa maailmansodissa.²¹

Vastustajan päätöksentekosykliin tunkeutumiseen pyrittiin myös neuvostoliittolaisessa sotataidossa. Nopeutta pidettiin ehdottomana valttikorttina. Sen lisäksi peruslähtökohtana oli jatkuva korkea taisteluvalmius. Niiden yhdistelmällä pyrittiin vihollisen alkuperäisten suunnitelmien toteutuksen estämiseen tai ainakin häiritsemiseen. Vihollinen pyrittiin pakottamaan altavastajaksi, eli reaktiiviseen rooliin. Tavoitteena oli tehdä niin nopeita iskuja, ettei vihollisen päätöksentekojärjestelmä ehdi reagoida

²¹ House, Jonathan M.: *Combined Arms Warfare in the Twentieth Century*. University Press Kansas, USA 2001, s. 10.

ajoissa ja riittävällä tavalla. Aikaansaataavalla tilanteiden sekavuudella ja hallitsemattomuudella myös järkytettiin vihollisen moraalialia ja siten edesautettiin sen voimien tuhoamista.²² Viimeaikaiset tapahtumat Itä-Ukrainassa ja Syyriassa eivät anna mahdollisuutta olettaa, että edellä kuvattu pyrkimys olisi unohdettu Venäjän federaation asevoimissa, vaan suuntaus on vain vahvistunut Suomen lähialueella.

2.3 Vaihtoehtojakin löytyy

Ruotsin *Försvarsmakten* on käyttänyt aikakriittisessä operaatiosuunnittelussa jo vuosien ajan suunnitteluprosessia nimeltä PUT, *planering under tidspress*. Sen avulla on kyetty nopeuttamaan erityisesti tiedustelu- ja erikoisjoukkotehtävien käynnistämistä, mutta edut on tunnustettu myös tavallisten taisteluosastojen tehtäväsuunnittelussa. Ruotsalaiset ottivat PUT:n käyttöön todettuaan, että aiemmat suunnitteluprosessimallit eivät olleet parhaat mahdolliset, kun joukko saa täysin uuden ja yllättävän tehtävän, joka edellyttää välittömiä toimenpiteitä. Vaikka PUT:n alkuperäinen funktio liittyi aikakriittiseen suunnitteluun, sitä käytetään myös normaalioloissa tapahtuvassa suunnittelussa, kun kiirettä ei ole.²³

Kuten muutkin vastaavat suunnitteluprosessimallit, koostuu myös PUT erilaisista vaiheista. Täydellisesti toteutettuna niitä on kahdeksan, mutta erotuksena muihin vastaaviin, kokonaisuena vedettynä uuden tehtävän vastaanottamisesta alajohtoportaille valmistuneeseen käskyyn kuluu neljästä viiteen tuntia. Prosessin perusluonteeseen kuuluu komentajan keskeinen rooli, suunnitteluryhmän pitäminen suppeana, jokaisen osallistujan aktiivinen panos (takarivin istuskelijoita ei ole), ”brainstorming”, menestystekijöiden määrittäminen ja tarkka minuuttiaikataulu. Jos suunnitteluryhmä on kooltaan suuri, jätetään kahdeksasta vaiheesta kaksi pois, jolloin edelleen pysytään viiden tunnin aikaikkunassa.²⁴

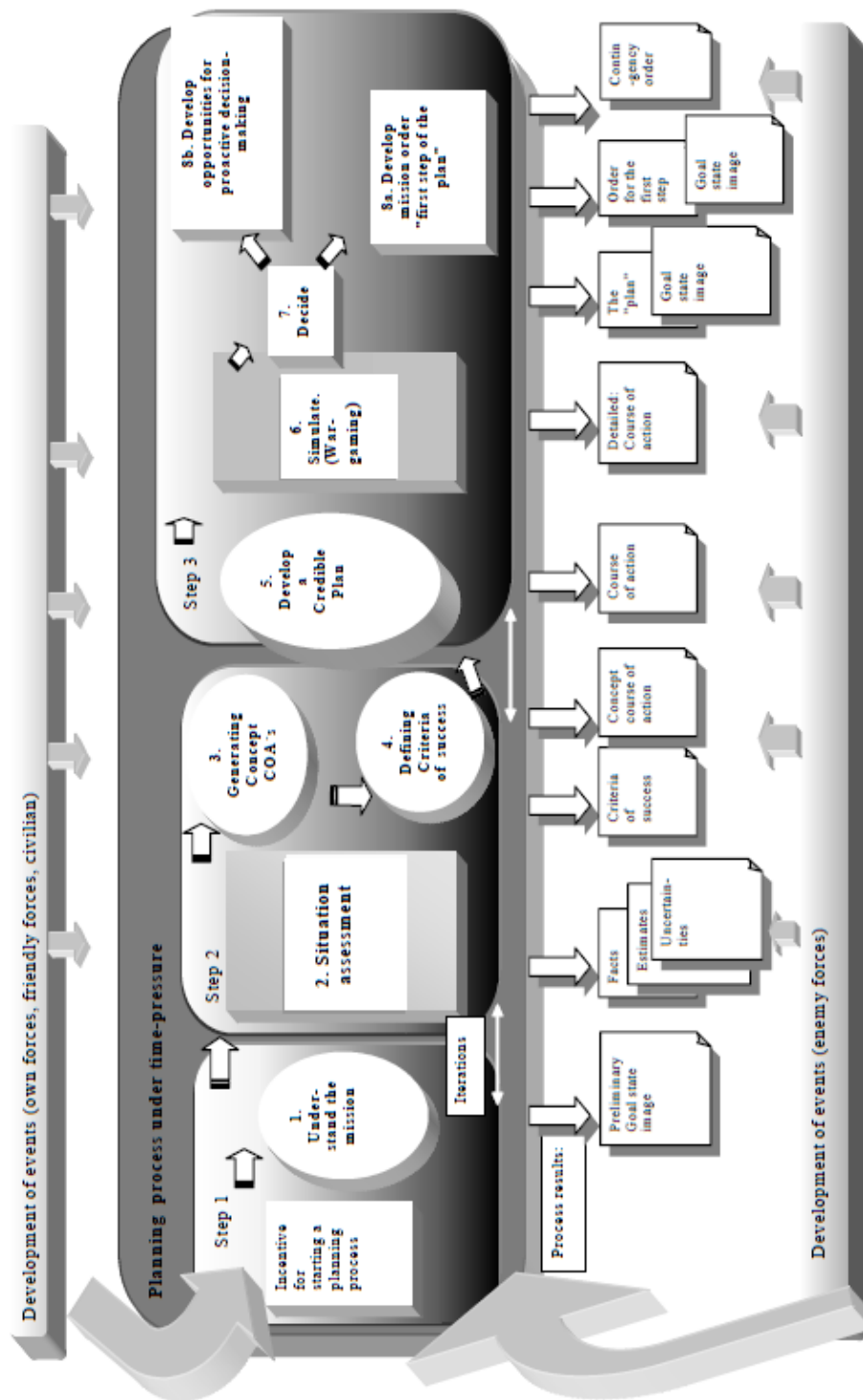
PUT on ollut Suomessakin jo vuosia tehokkaassa käytössä, mutta vain Merisotakoulun opetuksessa ja eräiden merellisissä erikoisolosuhteissa toimivien joukkotyyppien toiminnan suunnittelussa. Tulokset ovat olleet yksinomaan positiivisia ja kyky taisteluosaston hyökkäyksen nopeaan toimeenpanoon on näissä joukoissa saavutettu. Jäljempänä majuri Ilkka Tuomisto esittelee NATO:n taktisen tason suunnitteluprosessin lyhenteeltään APP-28, joka on otettu tarkasteltavaksi ja työstettäväksi Puolustusvoimissa laajemmin käyttöön otettavaan muotoon. Sekä PUT:stä että APP-28:sta löytyy yhtymäkohtansa ja ”sukulaisuutensa” Yhdysvaltojen MDMP-prosessiin, ensiksi mainitusta kaukaisemmat ja ohuemmat, jälkimmäisestä voimakkaammat ja kiinteämmät. PUT:n ja APP-28:n vahvuuksien ja kehittämiskohteiden kriittinen vertailu

²² Kulomaa, Jukka: *Syvään taisteluun. Jobdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon 1917–1991*. Julkaisusarja 2, N:o 17. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen julkaisuja. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007, s. 195.

²³ Eriksson, Gunilla & Ulrika Pettersson (eds.): *Special Operations from a Small State Perspective: Future Security Challenges*. University of Warwick, Coventry, UK 2017, s. 168.

²⁴ *Metodhandbok Ledning Bataljon 2007 (MetodH Ledn Bat 2007 M7739-353011)*. Försvarsmaktens Högkvarteret, Stockholm 2007, luku 5 passim.

saattaisi tukea kansallisen soveltamisohjeen ja adaptaation laatimista.

Kuva 10. Planering under tidspres -suunnitteluprosessi.²⁵

²⁵ Kuva: Thunholm, Peter: Planning Under Time Pressure: An Attempt Toward a Prescriptive Model of Military Tactical Decision Making. H. Montgomery, R. Lipschitz, B. Brehmer: *How Professionals Make Decisions*. Lawrence Erlbaum, New Jersey, USA 2004, s. 49.

Vad	Vem	Tid
1. Förstå uppdraget	Batch leder, alla deltar	40 min
2. Identifiera utgångsvärden	Eget läge: Stri+Uh Civ: Samv 10 min Motst: Und Tg: Alla 25 min	35 min
3. Ta fram egna handlingsalternativ	Alla tar fram ett var.	15 min
4. Definiera framgångsfaktorer	Alla deltar.	30 min
5. Utveckla en plan	Alla deltar.	25 min
6. Spela på planen	Und spelar motståndaren Batch, Stri, Art o Uh spelar eget Samvbef är spelledare Sbbef protokollför	45 min
7. Besluta	Batch	10 min
8. Utarbeta order, beslutstödsplan samt uppföljningsplan	Alla	40 min

Kuva 11. Esimerkki PUT:n mukaisesta, neljässä tunnissa toteutetusta suunnitteluprosessista.²⁶

2.4 Milloin kirjallinen käsky on tarpeen?

Edellä kuvatun perusteella on ilmeistä, että suunnitella pitää, mutta aikaa ei saa menettää yhtään enempää kuin on pakko. *Kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa.* Miksi ottaa tällainen sanonta esiin sotataidon yhteydessä? Perustelu löytyy jatkosodan hyökkäysvaiheesta. Ylempien yhtymien esikunnat antoivat kesällä 1941 käskyn, jonka mukaan kirjallisten käskyjen laatiminen ulottuu vain rykmenttiportaaseen. Pataljoonissa ei edes saanut laatia kirjallisia hyökkäyskäskyjä.

Karjalan Armeijan yleishyökkäys Laatokan Karjalaan ja Karjalan kannaksen takaisinvaltaus, monine muuttuvine tilanteineen, hyökkäyssuuntien vaihtoineen ja takaiskui-
neenkin kyettiin toimeenpanemaan ilman että pataljoonien taisteluosastoissa kirjoitettiin riviäkään virallisia käskyjä komppanioille tai käyttöpatteristolle. Karttapiirroks-
set ja omiin karttoihin tehdyt heikot merkinnät suuntien ja tasojen muistiin pane-
miseksi sallittiin, samoin muistiinpanot käskynannoissa. Operatiiviseen älyyn liittyvät
piirteet syntyivät ja ilmenivät yhtymien operatiivisissa toimistoissa karttojen äärellä ja
kirjallisissa käskyissä, mutta taktinen taito pataljoonien taisteluosastojen tasolla ko-
mentajien ja päälliköiden ajatuksissa ja johtamisessa, muttei paperilla.

²⁶ Kuva: *Metodhandbok, Ledning Bataljon*. M7739-353011 MetodH Ledn Bat 2007. Försvarsmakten, Högkvarteret. Stockholm 2007, s. 61.

Kuva 12. Operatiivinen suunnittelutilaisuus Karjalan kannaksella jakosodan hyökkäysvaiheessa. Jalkaväkirykmentti 1:n komentaja jääkärieversti Lauri Maskula suunnittelee tykistöpäällikkönsä majuri Mäkiprosin kanssa tykistön käyttöä Sakkolaan hyökättäessä 1.8.1941. Pelkkä kartta, kävelykeppi ja osallistujien taktinen taito riittivät päätöksen ja tykistön toiminnan perusajatuksen tekemiseen.²⁷

Yhdysvaltalaisen HBO:n televisiosarja *Generation Kill* perustuu *Rolling Stone* -lehden toimittajan Evan Wrightin kirjoittamaan kirjaan kokemuksistaan yhdysvaltalaisen tiedustelupataljoonan mukana Irakin sodan ensimmäisessä vaiheessa vuonna 2003. Vaikka journalistin kokemukset ovat subjektiivisia, ja televisiosarjan käsikirjoitusta on saatettu vielä muokata katselukokemuksen jännitteen lisäämiseksi, kiinnitti yksi kohtaaminen johtamisen näkökulmasta huomion. Kun komentajalla olevat tilannetiedot poikkesivat taistelukentän todellisuudesta, kokosi everstiluutnantti Stephen ”Godfather” Ferrando muuttuneen tilanneymmärryksensä seurauksena komppanianpäällikkönsä kokoon suullista yhteiskäskyä varten – eli vastoin kaikkia sotataidollisia oppeja. Humveensa konepellille levitetyn kartan äärellä komentaja antoi muuttuneet tehtävät yksiköille kartalta näyttäen ja käynnisti toimeenpanon välittömästi. Kirjallista käskyä ei annettu eikä prosessista puhuttu mitään. Taistelunaikainen tilanteenmukainen johtaminen ja välitön toimeenpano toimivat jatkosodassa 80 vuotta sitten ja toimi Irakissa vuosituhannen alussa, joten miksei se toimisi meilläkin 2020-luvulla?

²⁷ Kuva: SA-kuva nro 39128 (Gunnar Strandell).

2.5 Tehtävätaktiikkaa vai vain sen esittämistä?

House pitää merkittävänä taisteluun ja sodankäyntiin vaikuttavana tekijänä motivaatiota, jota hän kutsuu myös *älylliseksi rohkeudeksi*. Sen tärkeys kytkeytyy sodankäynnin perusluonteeseen kaaoksena. Kaikki etukäteen tehdyt ja muodostetut rakennelmat, kuten doktriini, kokoonpanot ja esikunnat, ovat Housen mukaan vain riittämätön yritys aikaansaada jotain järjestystä sodan kaaokseen. Etukäteen laaditut suunnitelmat ovat useimmiten osittain tai kokonaan käyttökelvottomia tai jopa vaarallisia, jos niitä pyritään sellaisenaan toteuttamaan muuttuneessa tilanteessa tai toisessa toimintaympäristössä. Mikään taistelu ei suju juuri siten kuin on suunniteltu, eikä ilman siihen osallistuviin kohdistuvaa vaaraa. Tämän johdosta taistelun, etenkin hyökkäyksen, onnistumisen kannalta on tärkeitä, että alemmilla johtajilla on rohkeutta tehdä nopeita itsenäisiä päätöksiä, jos muuttunut tilanne sitä vaatii. Toinen vaatimus on, että johtajien ja alaisten tulee olla valmiita ottamaan hengenvaarallisia riskejä yksikönsä ja aseveljiensä puolesta. Nämä kaksi rohkeuteen ja motivaatioon liittyvää ”etulinjassa” vaadittavaa ominaisuutta muuttavat taktiikan teoreettiset opit ja doktriinit ”vereksi ja lihaksi”.²⁸

Noudatetaanko suomalaisessa sotataidossa oikeasti tehtävätaktiikkaa vai onko se jäänyt vain ohjesääntöjen sanahelinäksi? On esitetty kritiikkiä, että jos emme rauhan aikana toimi tehtävätaktiikan mukaisesti, miten sitten yhtäkkiä se ilmeni sodan ajan joukkojen taistelussa. Toiminnan vapaus on nykypäivänä erittäin vähäistä. Normit hallitsevat.

Jo pitkään on ajateltu, että suomalaiselle sotataidolle on tyypillistä omien olosuhteiden hyväksikäyttö ja tehtävätaktiikka. Kukaan voi tahollaan pohtia, onko tämä pätenyt esimerkiksi suunnitteluun, joka liittyy omaan poikkeusolojen tehtävään. Entä viime sodissamme? Jos perehdytte jatkosodan jalkaväkirykmenteistä muodostettujen taisteluosastojen pataljoonien hyökkäyksiin, saatatte toistuvasti huomata, että taisteluosaston komentaja käski pataljoonille mitä reittiä ja miten hyökkäätte. Ei vain niin että ”...tehtäväsi ja tavoitteesi on tämä, tässä joukkoosi ja vahvennuksesi, naapurit hyökkäävät sivuillesi, liikkeelle lähdetään aamulla kello viisi - mieti miten toteutat tehtävän”. Jatkosodan hyökkäysvaiheen alusta tunnetaan tapaus, joissa divisioonan komentaja on vaatinut alaisista rykmentinkomentajaa hyökkäämään tiettyä reittiä (avomaaston kautta ylärinteeseen, linnoittautunutta vihollista päin), vaikka suojaisempikin reittivaihtoehto olisi ollut. Ja kaiken lisäksi päivällä, jolloin pimeys ei tietenkään tuo suojaa, ja ilman tykistön tulivalmistelua, jotta mukamas päästään yllätykseen.²⁹ Olosuhteiden hyväksikäyt-

²⁸ House (2001), s. 10.

²⁹ 19.Divisioonan komentajan käsky Jalkaväkirykmentti 16:n komentajalle hyökkäyksestä Kiteen suunnalla, n.s. ”Kumurin tapaus”. Ks. esim. Jurama, Veikko: *Hannuksela vastaan Laurila. Eräiden 19.Divisioonan komentajien henkilösuhteista v. 1941 sekä näiden suhteiden taustaa ja seurauksia*. Marktar Oy, Vammala 2002; Turja, Ilmari: *Kumuri. Kahden everstin taistelu*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo 1989; Määttä, Vesa: *Lakeuksien eversti Matti Laurila. Jääkäristä legendaariseksi talonpoikaispäälliköksi*. Ajatus Kirjat, 2010.

tö ja tehtävätaktiikka loistivat poissaolollaan, tosin tässä on kyseessä poikkeuksellinen yksittäistapaus.

Kuva 13. Taisteluosaston esikunnan on uuden tehtävän vastaanotettuaan saatava alayksiköiden rinnakkainen suunnittelu käyntiin mahdollisimman nopeasti. Kuvassa komentopaikka WIHURI15-harjoituksessa.³⁰

Saksalaisella tehtävätaktiikalla ja israelilaisella *vaihtoehtojohdamisen periaatteella* on yllättävä yhtymäkohta. Saksalaiseen sotataitoonhan yhdistyy mielikuva siitä, että saatua käskyä on tinkimättä noudatettava. Molemmissa maissa, Saksassa toisen maailmansodan aikana ja Israelissa 1960-luvun alusta lähtien, noudatettiin periaatetta, että tiettyjen olosuhteiden vallitessa alaisella johtoportaalla oli oikeus muuttaa saamaansa tehtävää, mikäli taistelukentän olosuhteet ja vihollistilanne selvästikin vaativat sitä. Tilanteen parhaiten tunteva komentaja sai muuttaa tehtävää, jos varmuudella tunnisti ettei alkuperäinen ollut enää totuttamiskelpoinen eikä palvellet ylemmän komentajan pitemmän aikavälin tavoitetta eikä kokonaistilannetta. Hänen tuli kuitenkin raportoida tekemästään muutoksesta naapureille ja ylemmälle johtoportaalle.³¹ Onko

³⁰ Kuva: KARPR/KYMPIONP.

³¹ Sotilasprofessori emeritus Pasi Kesselin tiedonanto 8.6.2020; Kesseli, Pasi: *In Pursuit of Mobility. The Birth and Development of Israeli Operational Art. From Theory to Practice*. Diss. Publication series 1 N:o 6. Department of War History, National Defence College, Helsinki 2001, s. 156–157. – Israelilaisen sotataidon vaihtoehtojohdamisen (*Optional Control*) periaate oli käytössä kuuden päivän sodassa vuonna 1967. Sotataidon evoluutio ei kuitenkaan ollut tasaisella nousukäyrällä, koska vuonna 1973 Jom Kippur-sodan alkuvaiheissa Israelin asevoimien johtamisessa palattiin hetkellisesti *käänteisen vaihtoehtojohdamisen (Reverse Optional Control)* tielle, jolloin ylemmät johtoportaajat yrittivät johtaa sotatoimia puutteellisen tilannekuvan varassa, huonolla menestyksellä. Ks. Kesseli (2001), s. 117 ja 299–306.

suomalaisessa taktiikassa tilaa näin suurelle luottamukselle alaisen arvostelukykyyn?

2.6 Toimenpiteitä

Vielä 1990-luvun alussa joukko-osastoissa toimeenpantiin upseereiden karttajarjoituksia ja opistoupseereiden käskynantoharjoituksia. Vaikka menetelmät olivat ”manuaalis-pedagogiset” – kartta, kelmu, tussit, lyijykynä, ruutuvihko, oma ääni, oikea käsi, korkea polviasento ja niin edelleen – ne olivat tarpeellisia ja vaikuttavia. Upseerin mahdollisuudet päästä harjoituksissa toimivaksi päälliköksi ja komentajaksi olivat tuolloinkin rajalliset. Kartta- ja käskynantoharjoituksissa päästiin tarvittaessa legendaariseen äksiisiin asti. Riippui toki tilaisuuden suunnittelijasta ja vetäjästä, kuinka haastavia tilanteita hän osallistujille kykeni luomaan. Oman kokemukseni perusteella karttajarjoituksissa ja käskynantoharjoituksissa kyettiin haastamaan osallistujien nopeaa suunnittelutaitoa, valmiutta selkeään käskyttämiseen ja nopeaa toimeenpanokykyä aina pataljoonatasolle saakka.

Tällaisten tilaisuuksien rutiininomainen järjestäminen saattaisi tuottaa kokemuksia ja näkemyksiä artikkelini ensimmäisen ”suuren kysymyksen” pohtimisen tueksi. Onko nykyisen mekanistisen suunnitteluprosessin käyttö ainoa ja paras tapa toteuttaa tilanteenarviointi, toimintamahdollisuuksien analysoiminen, vaihtoehtojen vertailu, päätös, käskytyks ja taistelusuunnitelman laatiminen? Mitä oikeasti menetämme, jos siitä luovumme ja palaamme lähtökohtatilanteeseen? Jos jatkamme nykytiellä, ei edes kannata ottaa toista ”suurta kysymystä” käsittelyyn: delegoimmeko alajohtoportaalalle oikeuden muuttaa taktista tehtäväänsä, mikäli muuttunut tilanne sitä edellyttää? Jotta sen rohkenisimme tehdä, tulisi suunnittelun itsessään kehittää nykyistä paremmalla tavalla taktista taitoa.

3

TEHTÄVÄTAKTIikka – TOIMINTAFILOSOFIA VAI TOIMINTAMALLI?

*Antti Vasara*³²

Suomalaisessa sotilasjohtamisessa on itsenäisyyden ajan alkuaajoista lähtien hyödynnetty jääkärien mukanaan tuomaa tapaa johtaa alaisia selkeillä tehtävillä. Tätä Napoleonille koettujen tappioiden jälkeen kehitettyä, 1800-luvun Preussista alkunsa saanutta ja sittemmin Saksassa molemmissa maailmansotissa käytettyä alaisten ja esimiehen väliseen luottamukseen perustuvaa tapaa johtaa on toisen maailmansodan jälkeen alettu kutsua nimellä ”tehtävätaktiikka” (Saksan Führung mit Auftrag, engl. Mission Command). Koko itsenäisen Suomen historian ajan sen on todettu soveltuvan suomalaiseen harvaan asutukseen, yhteydenpidon haasteisiin, peitteiseen maastoon, itsenäisestä työskentelystä pitävään kansanluonteseen ja korkeaan sivistystasoon.

3.1 Perusteita

Ideaalisessa tehtävätaktiikassa esimies käskee alaiselleen tehtävän (*Auftrag, Mission*), eli mitä pitää saada aikaiseksi ja erityisesti minkä vuoksi tehtävä toteutetaan. Erityistä huolta pidetään siitä, että alaisen toiminnan vapautta ei rajoiteta, ellei se ole välttämättöntä. Saatuaan tämänkaltaisen tehtävän alainen päättää itsenäisesti ja mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä vertaistensa kanssa miten tehtävä suoritetaan, jotta esimiehen asettamaan tavoitteeseen päästään. Tehtävätaktiikassa korostuu ymmärrys ylemmän johtoportaan halutun loppuasetelman saavuttamisesta sekä aloitekyvyn merkityksestä. Usein kuullun sanonnan mukaan tehtävätaktiikan omaksunut johtaja ymmärtää, koska annettu tehtävä ei enää ole voimassa. Tällöin saatu tehtävä ei palvele tavoiteltavaa loppuasetelmaa ja johtajan on uskallettava muokata saamaansa tehtävää oman parhaan näkemyksensä mukaisesti. Tätä asiaa Janne Mäkitalo käsitteli edellisessä artikkelissa.

Kaikilla johtamisen tasoilla oikein sovellettuna tehtävätaktiikka voi tuoda juuri sellaista nopeutta toimintaan, jota taisteluosasto tarvitsee. Asiaa tutkineiden israelilaisten tutkijoiden Uzi Ben-Shalomin ja Eitan Shamirin mukaan tehtävätaktiikan mu-

³² Yleisesikuntamajuri Antti Vasara on Jalkaväkikoulun Korkeakouluosaston johtaja. Korkeakouluosasto toimeenpanee Maavoimien upseerikoulutuksen jääkäri- ja panssarintorjunta-, kranaatinheitin- sekä tiedusteluopintosuunnille. Vasara on valmistunut yleisesikuntaupseerikurssilta 59 vuonna 2019. Vasara on palvellut aiemmin Maanpuolustuskorkeakoulussa johtamisen opettajana ja kadettikurssin johtajana sekä toiminut Kaartin jääkäriyrykmentissä eri opetustehtävissä. Vasaran yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö käsittelee venäläistä johtamista ja päätöksentekoon vaikuttamista.

kainen organisaatiokulttuuri perustuu luottamukseen, hyökkäykselliseen orientaatioon, aloitekykyyn ja kykyyn ottaa riskejä.³³ Edellä kuvattujen asioiden soveltamisessa on kuitenkin nykyisessä tilanteessa myös haasteita. Nämä haasteet ovat muodoltaan sellaisia, että ne pätevät lähes jokaiseen länsimaiseen armeijaan, joka on joutunut sopeuttamaan toimintansa muuttuvaan toimintaympäristöön, yhteiskunnan entistä alhaisempaan riskinsietokykyyn ja entistä parempaan tiedonvälitykseen.

Israelissa vuonna 2020 pidetyssä tehtävätaktiikan seminaarissa edellä kuvatut ongelmat kyettiin tiivistämään kysymykseen, onko tehtävätaktiikka kaiken toiminnan taustalla vaikuttava filosofia, vai onko kyseessä vain johtamisen toimintamalli, jota voidaan hyödyntää tai olla hyödyntämättä tilanteiden niin vaatiessa? Tähän kysymykseen pyrin omalta osaltani tässä artikkelissa vastaamaan.

3.2 Luottamus

Ensimmäinen käsiteltävä haaste on luottamus ja kommunikaatio alaisten ja johtajien välillä sekä alaisten keskuudessa vallitseva ymmärrys esimiehen toiminnan perusteista. Kaikki vakavasti otettava, tutkimukseen perustuva tieto, joka tehtävätaktiikasta on olemassa, korostaa luottamuksen merkitystä. Tämä luottamus syntyy johtajien ja alaisten välisestä, molemminpuoleisesta tuntemisesta ja yhdessä vietetystä ajasta, myös vapaa-aikana. Sen myötä kaikki tuntevat toistensa tavat ja toimintamallit käskyjä saadessaan. Tätä luottamusta voidaan kutsua ”implisiittiseksi”, sillä sen erottaminen muusta toiminnasta on vaikeaa ja sen kuvaileminen ei onnistu pelkästään kuvailemalla sen ulkoisia tunnusmerkkejä. Se ei synny hierarkian tai käskyjen myötä, vaan yhdessä tekemällä. 1800-luvun ja vielä 1900-luvun alun armeijoissa, joissa nykyisen kaltainen ”tehtäväkierto” oli tuntematon käsite, syntyi tällainen luottamus esimiesten ja alaisten välillä itsestään, jos vain esimiehet olivat siihen valmiita. Saksalaisessa mallissa siihen erikseen kannustettiin, Suomen kaltaisessa yhteiskunnassa se vaati 1930-luvulla valmiuksia joita kaikilla komentajilla ei ollut (vrt. Mäkitalon artikkelin viittaukset tapaukset tehtävätaktiikan poissaolosta vuonna 1941).

Nykyisellä tehtäväkierrolla tämänkaltaisen luottamuksen syntyminen ei ole itsestään selvyyttä: sen eteen joutuu tekemään paljon töitä ja sen aikaansaaminen on aloitettava jokaisessa tehtävässä uudestaan. Aidon luottamuksen puuttuessa johtajan ei ole helppo toimia tehtävätaktisesti: antaessaan alaiselle vapaat kädet toimia johtaja myös antaa hyväksynnän alaisensa toiminnalle. Vanhassa, tosin edelleen voimassa olevassa *Jalkaväen taisteluohjesäännössä* on tähän viittaava kohta, jonka mukaisesti tehtävän saatuaan alainen kertoo esimiehelleen, miten tehtävän aikoo toteuttaa, ja tämän esittelyn myötä esimies tukee alaistaan hyväksymällä tämän toiminnan.³⁴ Uudemmissa ohjesäännöistä tällaista kohtaa ei löydy.

³³ Ben-Shalom, Uzi & Eitan Shamir: Mission Command Between Theory and Practice: The Case Of the IDF. *Defense & Security Analysis, Volume 27, Issue 2*, 15 July 2011, s. 101–117.

³⁴ *Jalkaväen taisteluohjesääntö (JVO)*. Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, 1995, s. 4.

Mikäli alaista kohtaan ei ole ehtinyt syntyä luottamusta, johtaja pitää mielellään itsensä mukana päätöksenteossa ja hyväksyttää alaisensa toiminnat itsellään: tällöin ei kyetä saavuttamaan aloitekyvyn hyödyntämistä eikä toiminta nopeudu. Samalla tavalla alaisten välinen luottamus kehittyy yhteisestä toiminnasta, jossa alaiset pakotetaan (vaikkapa johtamisyhteyksien puuttuessa) ottamaan yhteyttä toisiinsa ja sovittamaan (harmonisoimaan) keskinäinen toimintansa yhteen. Tämänkaltaiseen toimintaan tulisi pyrkiä kaikessa taisteluosastotason harjoittelussa, sillä se lisää alaisten kykyä havaita eteensä tulevia mahdollisuuksia hyödyntää omaa ja vertaisen tilannekuvaa.

Luottamukseen kuuluu olennaisena osana myös virheiden hyväksyntä. Kaikessa ihmellisessä toiminnassa tapahtuu virheitä, ja sodan aikana niiden määrä todennäköisesti kasvaa huomattavasti ihmisten välisten väärinymmärrysten, väsymyksen ja pelon aiheuttaman stressin lisääntyessä. Aidosti alaisiinsa luottava johtaja hyväksyy myös alaistensa virheet, niin kauan kuin niillä ei ole toimintaa lamauttavaa vaikutusta. Normaaliolojen harjoittelussa, jonka tarkoitus on kehittää sodan ajan suorituskykyä, ei tulisi tarkoituksellisesti madaltaa tavoitteita, jotta virheiltä vältytään. Sen sijaan tulisi haastaa toimivat johtajat, jotta nähdään miten nämä toimivat, kun virheiden määrä alkaa kasvaa. Samalla esimiesten tulisi ennalta kyetä hyväksymään, että kaikissa harjoituksissa ei päästä aina niihin tavoitteisiin joita harjoitukselle on asetettu. Kun alainen ymmärtää, ettei esimies arvioi häntä tehtyjen virheiden vaan aloite- ja toimintakyvyn osoittamisen kautta, myös ihmisten välinen luottamus kasvaa.

3.3 Riskien välttäminen

Toinen haaste on yhteiskunnan muutoksesta syntyvä tarve välttää riskejä kaikessa toiminnassa. Ben-Shalomin ja Shamirin mukaan yleinen länsimaisen yhteiskunnan kyky sietää kansalaisiinsa kohdistuvia riskejä heijastuu myös siihen miten armeijoihin suhtaudutaan.³⁵ Emme voi väittää, etteikö vastaavaa kehitystä olisi tapahtunut myös Suomessa, jossa suurin osa palveluksessa olevista on nuoria asevelvollisia, joiden hyvinvoinnista valtio on korostuneesti vastuussa. Yleinen käsitys on, että mikään mitä Puolustusvoimat rauhan aikana tekee ei saa uhata näiden ihmisten hyvinvointia tai asettaa heitä alttiiksi vältettävissä oleville riskeille.

Edellä kuvattu asenne on tietysti ymmärrettävä ja perusteltu, mutta täydellinen riskien välttäminen tekee sotaa varten tehtävän harjoittelun hyvin vaikeaksi. Erityisesti tämä heijastuu tehtävätaktiikan soveltamiseen, jossa olennaista on ottaa laskelmoitua riskejä operaatioiden nopean tempon ja yllättävyyden säilyttämiseksi. Kyseessä ei siis ole toiminta, jossa tahallaan saatetaan ihmisiä vaaraan, vaan toiminta jossa hyväksytään se, ettei kokonaan riskitöntä asevoiman harjoittelua ja käyttöä saada mitenkään aikaiseksi. Riskien poistamista olennaisempaa on tunnistaa ne riskit, joihin voidaan puuttua ilman toiminnan harjoittelun lamaantumista. Tässä taisteluosastotason harjoittelua toteuttavat esikunnat ja yksiköt ovat jatkuvassa ristipaineessa. Toi-

³⁵ Ben-Shalom & Shamir (2011), s. 103.

saalta ylemmät esikunnat haluavat toteuttaa vaativia harjoituksia sodan ajan kaltaisissa olosuhteissa, mutta samalla niiden viesti on, ettei mistään asetetuista – osittain jopa siviiliyhteiskuntaa vaativammista turvallisuusmääräyksistä – voida joustaa missään olosuhteissa.

Kuluneen sanonnan mukaan ”niin taistelet kuten harjoittelet”. Siten emme varmaankaan voi tuudittautua pelkästään sen varaan, että johtajat, jotka ovat tottuneet siihen, ettei riskejä saa ottaa, kykenisivät todellisen kriisin aikana ottamaan suurempia riskejä ilman että he ovat harjoitelleet toimintaa. Johtajien koulutukseen tulisikin lisätä riskien arviointia joka kohdistuu taistelutoimintaan, ei vain koulutukseen. Näin saataisiin johtajat ymmärtämään, että myös taistelussa on tehtävä riskiarvioita ja valittava monesta pahasta pienin mahdollinen. Riskitöntä sodankäyntiä ei ole olemassa. Tehtävätaktiikan kannalta tämä asenne tulisi ulottaa kaikkiin johtoportaisiin, jotta aitoa ymmärrystä toiminnan riskeistä saataisiin vietyä alhaalta ylöspäin. Vain näin ylemmät esikunnat kykenevät antamaan tehtävätaktisesti oikeita tehtäviä, joissa on mukana arvio toimintaan liittyvistä riskeistä sekä niiden hyväksyntä jo etukäteen, ilman että myöhemmin lähdetään etsimään syyllisiä toteuttavasta portaasta.

3.4 Tehtävätaktiikan harjoittelu

Tapio Huhtamalla toi omassa artikkelissaan esille vuodesta toiseen toistuvat havainnot harjoituskertomuksista, joiden mukaan joukot eivät kykene ylläpitämään kosketusta, johtajien tilanneymmärrys on vajavainen eikä aloitetta kyetä tempaamaan omalla toiminnalla. Nämä kaikki haasteet voidaan koota yhden otsikon alle: kyky toimia tilanteenmukaisesti. Syy ei tietenkään ole pelkästään joukoissa, vaan myös tavassa jolla joukot ja johtajat ovat tottuneet harjoittelemaan. Myös Huhtamalla toi esille näitä samoja ongelmia, ja keskityn nyt tuomaan esille tapoja, joilla tehtävätaktikka voitaisiin harjoitella.

Väitän Huhtamellan tavoin, että ennalta suunniteltu harjoitus, jossa jokaiselle harjoitukseen osallistuvalla pitää kyetä antamaan merkityksellisiä oppimiskokemuksia, ei välttämättä kehitä tehtävätaktista tai ylipäätään taktista ajattelua. Mikäli johtajat joutuvat muokkaamaan omaa toimintaansa aiemmin laaditun harjoitussuunnitelman mukaiseksi, ei aitoa aloitekykyä voida mitenkään odottaa esiintyvän. Todellinen haaste onkin tuoda harjoitteluun tilanteita, joissa johtajat ovat aidosti omillaan ja harjoitus kehittyy vapaasti ilman paineita harjoitustavoitteiden saavuttamisesta. Tällöin törmätään varmasti tilanteisiin, joissa osa joukoista eksyy, osa ei koskaan pääse taisteluun ja osa kärsii suhteettoman suurista tappioista täysin ennalta odottamattomissa paikoissa.

Tämän kaltainen harjoittelu on kuitenkin ainoa tapa, jolla aloitekykyä ruokitaan ja pakotetaan johtajat käyttämään aitoa tehtävätaktiikkaa ja miettimään omaa taisteluajatustaan alaistensa kanssa periaatteella: ”teemme nyt näin, jotta pääsemme tähän

asetelmaan, ja sinun roolisi siinä on se, että – –”. Kun tähän harjoitteluun yhdistetään esikuntien laatima käskytyks ja toimeenpano, päästään tilanteeseen jossa esikunta saa myös aitoa palautetta laatimistaan käskyistä, sen sijaan että käskyt toimivat vain aiemmin laaditun harjoitussuunnitelman toimeenpanon ohjauksena. Samalla alajohdotoportaiden ja esikuntien välinen luottamus lisääntyy, kun nähdään että myös esikunnat tekevät virheitä ja kuuntelevat alaisten kokemuksia heille annetuista käskyistä. Ilahduttavaa on myös ollut havaita, että aidosti kaksipuolisten harjoitusten määrä on lisääntynyt eri joukoissa ja johtoportaisissa viime vuosien aikana.

3.5 Johtamisen prosesseista tai niiden puutteesta

Mäkitalo toi omassa artikkelissaan esille haasteen, jossa vastapuoli kiihdyttää omaa päätöksentekoaan niin, että se kykenee tunkeutumaan vihollisensa päätöksentekosyklin sisälle (O-O-D-A-kehän³⁶ nopeampaan kiertoon). Tämä lähestymistapa onkin aiemmissa artikkeleissa käsitelty kattavasti, mutta tässä artikkelissa haluan tuoda esille toisen haasteen. Tekoälyn ja robotiikan kehittyessä asevoimat eri puolilla maailmaa pyrkivät tehostamaan johtamisjärjestelmiään. Pitkän linjan Venäjä-tutkijat Lester W. Grau ja Charles K. Bartles ovat laatineet kattavan teoksen venäläisestä sodankäytännöstä ja tuovat esille pyrkimyksen päätöksentekojärjestelmän mahdollisimman pitkälle vietyyn automatisointiin. Venäläiset, jotka eivät missään vaiheessa ole luopuneet liikesodankäynnin kehittämistä, ovat Graun ja Bartlesin mukaan pyrkineet optimoimaan oman päätöksentekonsa nopeasti muuttuviin ja joustaviin tilanteisiin.³⁷

Sivusin tätä asiaa omassa diplomityössäni. Totesin, että venäläisen näkemyksen mukaan menestys sodassa edellyttää monimutkaisten suunnitteluprosessien ja esikunnan perusteellisen työskentelyn sivuuttamista. Sen sijaan järjestelmän tulee perustua hyvän tilanneymmärryksen omaavan komentajan ajoissa antamiin, ennalta harjoitetuista toimintamalleista sisältäviin käskyihin, joiden mukaisesti taistelua käydään.³⁸

Prosessien hyödyntämisen ja tehtävätaktiikan kannalta olennaista on ohessa olevan kuvan mukaisesti Venäjällä vallitseva pyrkimys tämän päätöksenteon ja johtamisen kokonaisvaltaiseen automaatioon, jossa päätöksenteon tukijärjestelmät tuottavat valmiiksi sotapelattuja ratkaisuja komentajan päätöksenteon tueksi, ja komentaja valitsee näistä oman intuitionsa perusteella toimivimman version. Venäläinen, aidosti komentajakeskeinen päätöksentekoko kykenee Graun ja Bartlesin mukaan myös todellisuudessa hyödyntämään tällaista automatisaatiota paremmin kuin NATO:n tai Yhdysvaltojen (ja nykyään myös Suomea) hyödyntämät suunnitteluprosessit, joissa

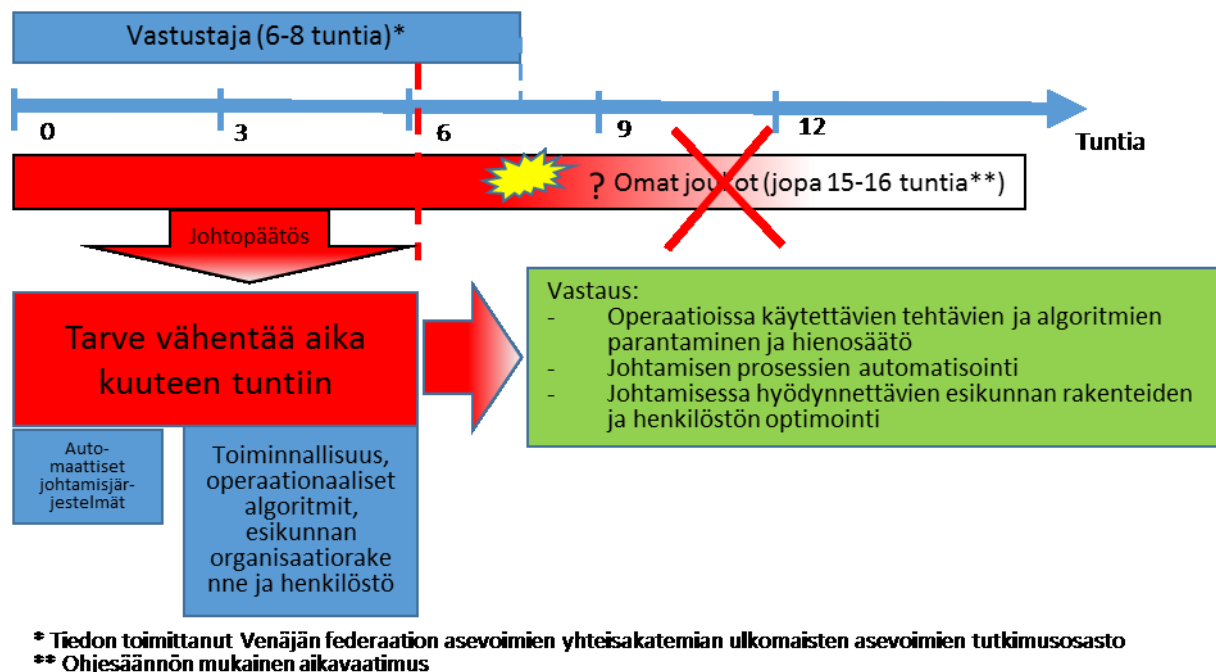
³⁶ OODA-loop on yhdysvaltalaisen ilmavoimien everstin John Boydin Korean sodassa kehittämä johtamisen vaiheita kuvaava silmukkamalli, joka koostuu elementeistä *Observation – Orientation – Decision – Action*, suom. havainnointi – tilanteenarviointi – päätös – toiminta.

³⁷ Grau, Lester W. & Charles K. Bartles: *The Russian Way of War: Force Structure, Tactics, and Modernization of the Russian Ground Forces*. Foreign Military Studies Office, 2016, s. 57–58.

³⁸ Vasara, Antti: *Refleksiivisen kontrollin mallit ja vastustajan päätöksentekoon vaikuttaminen Venäjän sotaharjoituksissa 2010-luvulla*. Yleisesikuntaupseerikurssi 59 diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2019, s. 52.

ihmisten väliintuloa edellytetään suunnittelun eri vaiheissa useampaan kertaan.³⁹ Tehtävätaktiikan kannalta tässä päästään tilanteeseen, jossa hyödynnetään aiempaa harjoittelua ja keskinäistä toimintojen tuntemusta ja näin kyetään nopeasti aloittamaan oikean suuntaisen toiminta. Vastakohtana on länsimainen malli, jossa ennen toiminnan aloittamista pyritään laatimaan täydellinen ja räätälöity suunnitelma, joka toteuttaa annetun tehtävän täydellisesti, mutta ei kykene ottamaan huomioon tilanteessa suunnittelun aikana tapahtuneita muutoksia. Vaarana on se, että olemme jumiin oman O-O-D-A-kehämme O-O-vaiheessa, kun potentiaalinen vastapuoli kykenee toimimaan pelkässä D-A-kehässä.

Operatiiviseen suunnitteluun käytettävä aika (Operaatioiden johto-osa)

Kuva 14. Tapoja lyhentää päätöksenteon aikasykliä, venäläinen malli.⁴⁰

3.6 Toimintafilosofia vai toimintamalli

Olemme kautta historiamme korostaneet suomalaista, toimintaympäristöön hyvin sopivaa, omintakeista tehtävätaktiikkaa. Ainakin juhlapuheissa korostamme sitä, kuinka esimies käskee tehtävän ja tavoiteltavan loppuasetelman, mutta alainen suunnittelee ja päättää miten tehtävä toteutetaan. Mikä on siis suomalainen vastaus alussa esitettyyn kysymykseen toimintafilosofian ja toimintamallin suhteesta?

³⁹ Vasara, Antti: *Refleksiivisen kontrollin mallit ja vastustajan päätöksentekoon vaikuttaminen Venäjän sotaharjoituksissa 2010-luvulla*. Yleisesikuntaupseerikurssi 59 diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2019, s. 58.

⁴⁰ Kuva: Antti Vasara, Alkuperäinen kuva: Grau & Bartles (2016), s. 57.

Israelissa vuonna 2020 järjestetyssä tehtävätaktiikan seminaarissa, johon otti osaa sotilaita ympäri maailman, tuli selväksi, että Suomi on kaikista edellä esitetyistä puutteista huolimatta selkeästi valinnut taustalla vaikuttavaksi toimintafilosofiakseen tehtävätaktiikan mukaisen tavan johtaa asevoimien käyttöä. Sen sijaan NATO-maiden sisällä esiintyy selkeästi erilaisia näkemyksiä siitä, mikä on tehtävätaktiikan (*Mission Command*) rooli, huolimatta siitä, että NATO on myös julkaissut tehtävätaktiikasta oman käsikirjansa.⁴¹

Myös käytössä olevissa ohjesäännöissä todetaan tehtävätaktiikan olevan käytössä oleva johtamistapa. Onpa se *Kenttäohjesäännön Yleisessä osassa* nostettu jopa yleisen taktisen periaatteen rooliin. Se soveltuu suomalaisiin olosuhteisiin, suomalaiseen kansanluonteeseen ja tulevaisuuden sodankäynnin haasteisiin. Emme voi kuitenkaan olla tyytyväisiä vallitsevaan tilanteeseen ja todeta, että tehtävätaktiikka toimii. Meidän täytyy kyetä vastaamaan haasteisiin, joita on esitetty sekä tässä artikkelissa että julkaisun muissa luvuissa. Samalla luomme valmiutta vastata yhteiskunnan ja Puolustusvoimien toiminnan ja tehtävien muutoksiin.

⁴¹ NATO *Allied Tactical Publication (ATP) 3.2.2 Command and Control of Allied Land Forces*. NATO Standardization Office, 2016.

NOPEA TOIMEENPANO JOUKKOYKSIKÖTASON TAKTIIKAN OPETUKSEN HAASTEENA

Ilkka Tuomisto⁴² & Lauri Torniainen⁴³

Maanpuolustuskorkeakoulu (MPKK) vastaa upseerin perustutkintojen opetuksesta ja ohjaa puolustushaara-, aselaji- ja toimialakoulujen (PAT-koulut) joukkoyksikötason taktiikan ja johtamisen perusteiden opetusta. Joukkoyksikön hyökkäyksen nopea toimeenpano on aina komentajan ja häntä tukevan esikunnan osaamisen soveltamista, joka edellyttää taktiikan perusteiden ja johtamisen riittävän teoriaperustan hallintaa.

4.1 Uudistuva tutkinto – uudistuva opetus

Sotatieteiden maisterintutkintoon (SM) on tehty mittava tarkastustyö parin viime vuoden aikana. Tutkinto on ollut aikaisemmin rakenteeltaan oppiainepohjainen rakentuen yksittäisistä opintojaksoista. Vuonna 2020 käyttöön otettava opetussuunnitelma on rakenteeltaan koulutusohjelmapohjainen ja se perustuu moduulipohjaiseen malliin. SM-tutkinnossa korostuu osaamisperusteisuus. Sotatieteiden maisterin tutkinnon osaamisalueet ovat:

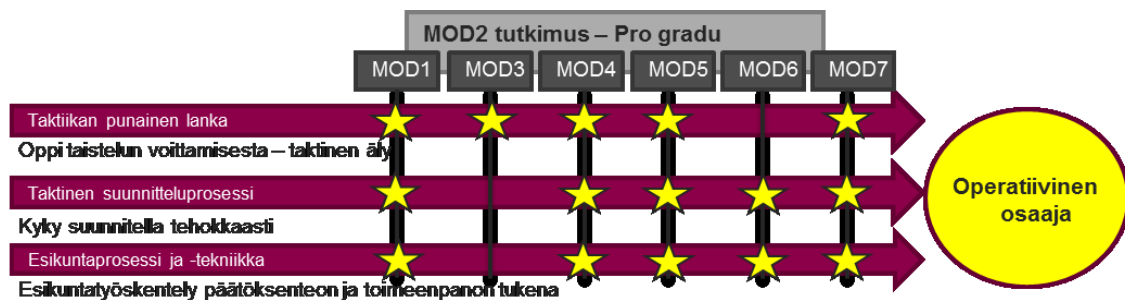
1. johtaminen,
2. suorituskyvyn suunnittelu, rakentaminen ja ylläpito,
3. valmiuden säätely ja suorituskyvyn käyttö,
4. toimintakyky sekä
5. asiantuntijan tutkimus- ja työelämävalmiudet.⁴⁴

⁴² Yleisesikuntamajuri Ilkka Tuomisto on Maanpuolustuskorkeakoulun Sotataidon laitoksen maasotaopin SM/SK-opetusryhmän johtaja. Maasotaopin opetusryhmä vastaa sotatieteiden maistereiden ja kadettien taktiikan opetuksesta Maanpuolustuskorkeakoulussa sekä ohjaa puolustushaara- ja aselajikoulujen taktiikan opetusta. Tuomisto on taustaltaan kranaatinheitinupseeri ja toiminut opettajana, kurssinjohtajana ja operaattikkona Maasotakoulussa. Yleisesikuntaupseeriksi valmistumisen jälkeen Tuomisto on palvellut operatiivisessa osastossa Karjalan prikaatissa ja Maavoimien esikunnassa ollen mukana operatiivisessa suunnittelussa ja toimeenpanossa sekä yhtymä- että puolustushaaratasoilla.

⁴³ Kapteeni Lauri Torniainen palvelee Maanpuolustuskorkeakoulussa maasotaopin SM/SK-opetusryhmässä tykistötaktiikan opettajana. Aiemmin urallaan Torniainen on palvellut tykistön eri tehtävissä Tykistöprikaatissa ja Porin prikaatissa. SM/SK-opetusryhmän osana Torniainen on ollut suunnittelemassa ja valmistelemassa SM-tutkinnon tarkastustyön mukaista taktiikan opetusta sotatieteiden maisterikurssille.

⁴⁴ Maanpuolustuskorkeakoulun Maisteriosaston ak nro AQ10526/4.6.2020 ”Sotatieteiden maisterin tutkinnon opetussuunnitelma 2020–2025 (päivitetty 6/2020)”, liite ”Sotatieteiden maisterin tutkinnon opetussuunnitelma 2020–2025 (SM OPS 2020–25)”, s. 4–6.

Tutkinnon tarkistustyössä sotataidon opetuksen kehittämisen lähtökohtana suorituskyvyn käyttöön liittyvissä moduuleissa (MOD3, MOD4, MOD5 ja MOD7) on ollut kenttäohjesääntöjen kuvaama valmiuden säätely sekä Puolustusvoimien sota-toimien eri vaiheet. Lisäksi taktiikan opetusta tukevat moduulit (MOD1 ja MOD6) on huomioitu johtamisen, strategian, sotahistorian, sotatekniikan sekä sotilaspeda-gogiikan opetuksen osalta. Suunnittelussa on huomioitu Maavoimien esikunnan an-taman operatiivis-taktisen ohjauksen toteutuminen opintojen eri vaiheissa.⁴⁵ Taktii-kan opetuksen punaisen langan hahmottamisen ohessa on huomioitu esikuntatek-niikan sekä prosessiosaamisen rakentuminen osana opetusta. Tällä hetkellä suoma-laisessa sotataidossa korostuvat valmius ja pidäkkeen muodostaminen, jotka on otet-tava huomioon opetuksen operatiivisessa viitekehyksessä. Operoiva organisaatio tulee tarvitsemaan parempia operatiivisia osaajia, joten sotatieteiden maistereiden osaamisen kehittämisessä tämä on myös haluttu loppuasetelma. SM-tutkinnossa tä-hän päästään kolmella linjalla, jotka ulottuvat kaikkiin moduuleihin.

Kuva 15. Taktiikan opetuksen perusrakenne sotatieteiden maisterin tutkinnossa.⁴⁶

Edellä oleva kuvaus on vasta suunnitelma taktiikan opetuksesta, jonka toteutus alkaa syksyllä 2020. Suunnitelmaa lähdetään toteuttamaan Maanpuolustuskorkeakoulun ja Maasotakoulun (MAASK) opettajien yhteistyöllä. Taktiikan opetuksen kokonaisuudessa tulee samanaikaisesti opettaa oppia taistelun voittamisesta, tehokasta suunnittelua sekä toimeenpanon johtamista:

- Oppia taistelun voittamisesta luodaan joukkojen käyttöperiaatteiden osaamisen ja yleisten taktisten periaatteiden kautta huomioimalla suomalaisen operaatiotaidon ja taktiikan erityispiirteet sekä nykyaikaisen taistelun kuva. Taktisen älyn kehittyminen mahdollistetaan oppimista tukevalla operatiivisella viitekehyksellä suunnitteluperusteissa, sotape-laamisella sekä opetuskeskusteluilla.

⁴⁵ Maavoimien esikunnan ak nro MP20903/27.9.2019/ST IV Käyttö rajoitettu ”MAAVE:n operatiivis-taktiset perusteet MPKK:n eri kurssitasojen opetukseen”, liite 1.

⁴⁶ Kuva: Ilkka Tuomisto.

- Kyky suunnitella tehokkaasti edellyttää esikunnan tehokasta työnjakoa ja vaatii suunnitteluprosessin tarkoituksenmukaista hyödyntämistä. Liäksi tulee hallita suunnitteluvaiheisiin liittyvien asiakirjojen laatiminen ja esittelyiden pitäminen johtoportaiden ylhäältä-alas-suunnittelussa sekä rinnakkaisessa suunnittelussa.
- Toimeenpanossa esikunta on komentajan johtamisen tukena. Tämä vaatii osaamista niin tilannekuvatuotteiden ja käskyjen laadinnassa kuin niiden jakamisessa tarvitsijoille. Tähän kokonaisuuteen liittyy oleellisesti tilannekuva- ja johtamisjärjestelmien käytön osaaminen.

4.2 Miten nopean toimeenpanon mahdollistamaa opetusta voisi kehittää?

Oppia taisteluiden voittamisesta ja taktista älyä voidaan opettaa tehokkaasti sotapelaamisen ja erityisesti pelin jälkitarkastelun avulla. Sotapelaaminen edellyttää riittävän tasoiset taistelusuunnitelmat sekä toimivan pelialustan, jonka käyttö on myös opetettava. Sotapelaaminen taktiikan opetuksessa on kehittynyt viime vuosina ja sen käyttöä on lisätty. Pelaamisen kustannuksella opetuksessa ei saa unohtaa joukkojen ja järjestelmien ominaisuuksia, organisointia ja suorituskykyä, koska piru piilee yksityiskohdissa.

Tilannekuvan muodostamisen ja johtamista tukevan esikuntatyöskentelyn opettaminen vaatii oikeanlaisen oppimisympäristön. Näiden toimintamallien tehokasta opetusta voidaan suorittaa vain harjoituksissa, joissa on riittävän vahva esikunta tarvittavine johtamisvälineineen. MAASK:n esikunta- ja johtamisharjoitus (EJH) on tähän paras alusta. MPKK:n EJH:lla joukkoyksiköt ovat vain muutaman opiskelijan miehittämiä, joten SM-tutkinnon opintojen loppuvaiheessa esikuntatyöskentelyn opetukseen on hyvin rajalliset mahdollisuudet. Pääpaino esikuntatekniikan ja prosessien koulutuksessa tulee olla PAT-vaiheessa, joten toimeenpanon opetuksen kehittämisessä Maasotakoulu on avainasemassa.

Taktisen älyn ja tehokkaan toimeenpanon opetuksen ohella ratkaisun avain löytynee joukkoyksikötason esikunnan prosessien kehittämistä yksinkertaisiksi ja työergonomisiksi, jolloin ne myös veisivät vähemmän aikaa. *Taktiikan opetuksen tulee tarjota edellytykset oppia kyky luoda tilanteeseen, tehtävään ja käytössä oleviin resursseihin pohjautuva perusteltavissa oleva päätös hyödyntäen suunnitteluprosessia.*

Suunnittelun ensimmäisenä pulmana on hahmottaa käytettävissä oleva suunnittelu-aika. Nopeassa toimeenpanossa sitä ei ole paljoa, jotta toteuttava taho saadaan käskytettyä mahdollisimman nopeasti. Mutta nopeakin toimeenpano edellyttää ensin suunnittelua. Joukkoyksikötason suunnitteluprosessin tehostaminen ja sen opetuksen kehittäminen onkin tunnistettu kehitettäväksi osa-alueeksi. Tämän kirjoituksen painopiste on suunnitteluprosessin käsittelyssä, jotta lukijalle selviää miksi ja miten tätä kehitetään.

4.3 Suunnitteluprosessien kehittäminen

Maavoimien taktisen tason suunnitteluprosessin kehittäminen liittyy suunnittelutyökalujen kehittämiseen Puolustusvoimissa. NATO:n *Comprehensive Operations Planning Directive* (COPD) suunnitteluprosessilla korvataan asteittain FINGOP-suunnitteluprosessi (*Finnish Guidelines for Operational Planning*⁴⁷) vuoden 2021 loppuun mennessä, jolloin kaikkien suunnittelutasojen operatiivinen suunnitteluprosessi tulee olla yhteensopiva COPD-prosessin kanssa. COPD:n kansallisen soveltamisohjeen laadinnasta vastaa Maanpuolustuskorkeakoulu ja tavoitteena on, että ohje on käytössä vuoden 2021 loppuun mennessä.⁴⁸

Taktisella tasolla on tällä hetkellä käytössämme Maavoimien yhtymän suunnittelu- ja päätöksenteko-ohje (YHTSUPÄ19) ja Maavoimien taisteluosaston ja pataljoonan esikunnan suunnitteluohje (JYKSUPE12). Maavoimien yhtymille tarkoitettu YHTSUPÄ19 on sekoitus FINGOP- ja Yhdysvaltain armeijan *Military Decision Making Process* (MDMP) -prosesseja. JYKSUPE12-prosessi on taas puhdas FINGOP-sovellus.

Tapio Huhtamalla käsitelti diplomityössään vuonna 2011 tuolloin uuden FINGOP:n soveltuvuutta joukkoyksikötason suunnitteluun: Huhtamalla toteaa, että FINGOP on luotu ensisijaisesti strategisen ja operatiivisen tason ennakoivaan suunnitteluun, kun taas maavoimien joukkoyksikön suunnittelun luonne on erilainen: sen resurssit, toimintaympäristö, aikatekijät ja suunnittelun kohde eroavat huomattavasti ylempien tasojen suunnittelusta. FINGOP:n tullessa Suomeen operatiivisen tason suunnitteluprosessi muunnettiin taktiselle tasolle, johon se ei sovellu. Eikä se myöskään sovel- lu nopeaan tilanteenmukaiseen suunnitteluun.⁴⁹

NATO:n taktisen tason suunnitteluprosessi, *Tactical Planning for Land Forces* (APP-28), on jatkossa joukkoyksikötason opetuksessa käytettävä prosessi. Se pohjautuu MDMP-prosessiin, jota on siis jo sovellettu YHTSUPÄ19-ohjeessa. APP-28:n suomalaisen soveltamisohjeen kehittämistä ryhdytään toteuttamaan taktiikan ja johtamisen opettajien yhteistyöllä Maanpuolustuskorkeakoulun kielikeskuksen tukemana.

Tavoitteena on kehittää joukkoyksikötason helposti omaksuttava työkalu tehokkaaseen suunnitteluun, joka huomioi suomalaisen taktiikan erityispiirteet sekä kansainvälisen yhteensopivuuden. Englanninkielisen suunnitteluprosessiasiakirjan tueksi tulee soveltamisohje, jossa esitellään kansalliset poikkeamat ja suunnittelutuotteiden esimerkit. Nopean toimeenpanon mahdollistaminen on oleellinen osa tehokkaan suunnittelutyökalun kehittämisessä. Aikaa säästävät suunnittelutekniikat ja tehtäväjohtaminen ovat soveltamisohjeessa korostettavat osuudet.

⁴⁷ Pääesikunnan ak nro HF606/4.6.2009/TLL IV Viranomaiskäyttö ”PVOPO F1.4: Operatiivisen suunnittelun perusteet – FINGOP”.

⁴⁸ Maanpuolustuskorkeakoulun ak nro AQ6642/1.4.2020/TL IV Käyttö rajoitettu ”COPD kansallisen soveltamisohjeen laatimisen työsuunnitelma”.

⁴⁹ Huhtamalla (2011), passim.

”Tactical planning is harmonized with the higher level planning process.”⁵⁰

Edellä olevan lainauksen mukaisesti APP-28- ja COPD-soveltamisohjeiden työ on sovitettava yhteen, jotta saavutetaan harmonia, johon NATO:n eri tasojen suunnitteluohjeissakin on pyritty. Strategis-operatiivisen COPD:n ja taktisen tason APP-28 -ohjeen väliin asettuu puhtaasti operatiivisen tason NATO:n ohje *AJP-5 Allied Joint Doctrine for Operational-Level Planning (OLPP)*, joka on myös soveltamisohjetyössä huomioitava. Kaikkien näiden prosessien vaiheet perustuvat OODA-kehän vaiheisiin, jossa havainto, tilanteenarviointi, päätös ja toimeenpano seuraavat toisiaan.

Suomalais-ruotsalainen syvenevä FISE-yhteistyö sekä Puolustusvoimien kolmas ja neljäs tehtävä edellyttävät kansainvälistä yhteistyötä. Tämä ei kuitenkaan ole prosessien kehittämisen pääasia, vaan nyt on mahdollisuus luoda oma prosessisovellus kullekin sodankäynnin tasolle ja tehdä niistä toimivat työkalut. COPD on hyödynnettävä omalla tasollaan, eli yhteisoperaatioiden ja puolustushaaratason suunnittelussa. Taktisella tasolla yhtymästä aina joukkoyksikkötasolle APP-28 on soveltuvin prosessiohje.

FINGOP:n tulon myötä suomalaisen operatiivis-taktiseen sanastoon tuli paljon uutta, joka sekoitti sotien jälkeisten ohjesääntöjemme luomaa kulttuuriperintöä. Soveltamisohjetyössä tämä sanasto onkin huolellisesti perattava katsomalla myös miten asiat käsitteellistettiin ennen FINGOP-aikaa samalla, kun omaksutaan lisää uusia NATO-käsitteitä. Toivottavasti lähiaikoina uudistuvien kenttäohjesääntöjen, jalkaväen taisteluohjesäännön ja suunnitteluprosessien soveltamisohjeiden myötä tarkastetaan ja selkeytetään operatiivis-taktista käsitteistöä, jonka yhtenäinen ymmärtäminen on oleellista erityisesti toimeenpanovaiheessa. Miten tämä toive toteutuu jää nähtäväksi.

4.4 APP-28-suunnitteluprosessin taustoitus

APP-28 kuvailee komentajan ja esikunnan käyttämän suunnitteluprosessin, jossa eritellen tehtävä, laaditaan, analysoidaan ja vertaillaan toimintavaihtoehtoja sekä tehdään päätös optimaalisesta toimintavaihtoehdosta, josta laaditaan suunnitelma ja käsky toimeenpantavaksi.⁵¹ Kuulostaa tutulta verrattaessa käytössä olevaan joukkoyksikkötason suunnitteluohjeeseen – ja niin sen pitäisikin, koska prosessien lähtökohdat ja tavoitteet ovat samoja, pääosin myös matka tavoitteeseen. APP-28 on kuitenkin selkeästi viitteistetty sen taustaan keskeisesti liittyviin kokonaisuuksiin sekä muihin ohjesääntöihin. Prosessin perusteiden sekä sen kontekstin ymmärtäminen tukee merkittävästi työtä kansallisen soveltamisohjeen laadinnassa.

⁵⁰ APP-28 TACTICAL PLANNING FOR LAND FORCES, Edition A Version 1. NATO STANDARDIZATION OFFICE (NSO), APRIL 2018, s. 1-2.

⁵¹ Sama, s. xii.

APP-28:n tehokas käyttö edellyttää ohjeen mukaan *command and control* -doktriinin tuntemista (*ATP-3.2.2 Command and Control of Allied Land Forces*) sekä *mission command* -konseptin ja *manoeuvrist approach* -ajattelutavan ymmärtämistä sekä *mission-type* -käskeyjen laadintaa.⁵²

Mission command eli tehtäväjohtamista tai tehtävätaktiikkaa pohditaan tässä julkaisussa Antti Vasaran artikkelissa, joten sen käsittelyn tässä yhteydessä voisi kiteyttää siihen, että prosessiin liittyvä johtamisfilosofia on sama kuin meillä.

Manoeuvrist approach -konseptissa keskeistä on aloitteen tempaaminen, ylläpitäminen sekä hyväksikäyttö. Siihen liittyy lisäksi heikkouksien tunnistaminen sekä yllätyksen ja tuhon kautta aikaansaatu shokkivaikutus.⁵³ Monimutkaisesta nimestä huolimatta sisällön voisi kansallisesti rinnastaa, tasosta riippuen, Kenttäohjesääntö 3.1:ssä määriteltyihin Maavoimien yleisiin taktisiin periaatteisiin, maaoperaatioiden toteutusperiaatteisiin, yhtymän operaation toteutusperiaatteisiin tai taisteluosaston taistelun toteutusperiaatteisiin.

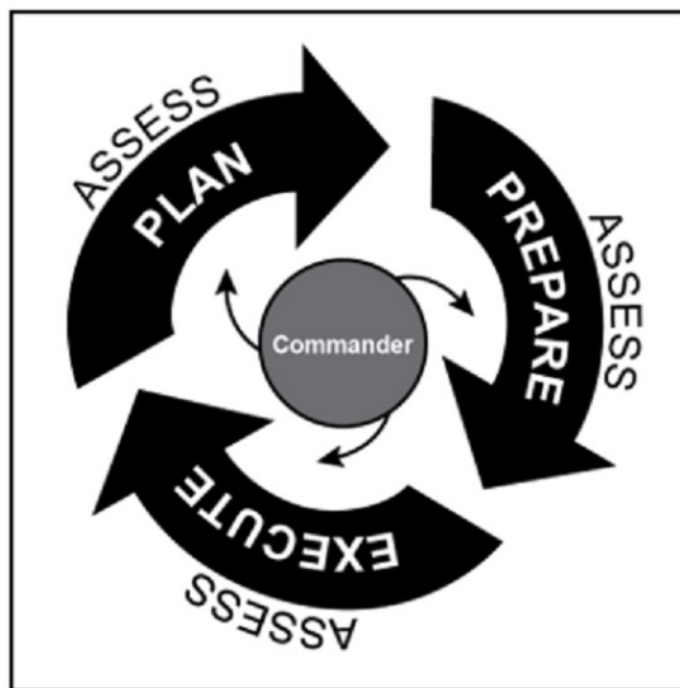
Mission-type -käskeyssä (Mission = Task + Purpose) käsketään tehtävä ja tehtävän tarkoitus⁵⁴. Kansalliseen toimintatapaamme tämä ei suoraan sovi, sillä meillä ylempi johto käskää tehtävän ja sen tarkoitus ilmaistaan taisteluajatuksessa. Äsken käytettiin tarkoituksella task-sanasta suomennosta *tehtävä* eikä taktinen tehtävä, koska tämä asia on mm. pureksittava auki operatiivis-taktista sanastoa päivitettäessä. Taktisessa sanastossamme on FINGOP:n myötä myös muita käsitteitä, jotka ovat osin harmillisen päällekkäisiä; tavoite, päämäärä, tavoiteltava loppuasetelma ja komentajan tahto. Se kuka on joutunut näitä kirjoittamaan FINGOP:n asiakirjapohjan kohtiin, tietää mistä aivojumpasta on kyse.

Johtamisen prosessiin liittyvät vaiheet on kuvattu oheisessa kuvassa ja kuten aiemmin tässä artikkelissa mainittiin, niin perustan voi löytää OODA-loopista. Keskeiseksi tekijäksi on nostettu jatkuva arviointi, joka ilmenee myös APP-28:ssa kaikissa vaiheissa. Jatkuva tilanteenarviointi on esikunnan perustyötä.

⁵² APP-28, s. xii.

⁵³ Sama, s. 1-2-1-3. – Taustasta tarkemmin teoksissa Leonhard, Robert: *The Art of Maneuver - Maneuver Warfare Theory and AirLandBattle*. Presidio Press Novato CA, 1991 ja Lind, William S.: *Maneuver Warfare Handbook*. Westview Special Studies in Military Affairs, Routledge, 6.8.1985. Taustan ymmärtäminen tukee kansallisen soveltamisohjeen laadintaa, mutta sen laadinnassa on huomioitava kansalliset lähtökohdat ja tarpeemme.

⁵⁴ Sama, s. 1-4-1-5.

Kuva 16. Operatiivisen johtamisen prosessin OODA-loopmallit NATO:ssa ja Puolustusvoimissa.⁵⁵

4.5 APP-28-suunnitteluprosessin vaiheet

Suunnitteluprosessi koostuu seitsemästä vaiheesta, jotka yleensä suoritetaan peräkkäin⁵⁶. Prosessi mahdollistaa iteroinnin samalla tavalla kuin JYKSSUPE12 ja vaiheissa voidaan palata taaksepäin, mikäli perusteet tai tilanne muuttuvat. JYKSSUPE12:n vaiheisiin verrattuna voidaan todeta, että merkittävää ero ei ole. APP-28:ssa vaiheiden jakaminen useampaan osaan helpottaa opettamista ja omaksumista sekä mahdollistaa helpommin palaamisen taaksepäin, kun vaiheiden sisällöt ovat ”kevyempiä”. Alla kuva APP-28 prosessin vaiheista sekä niihin liittyvistä keskeisistä syötteistä, toiminnoista ja tuotteista. Vaiheet ovat täysin samat kuin US MDMP:ssä⁵⁷.

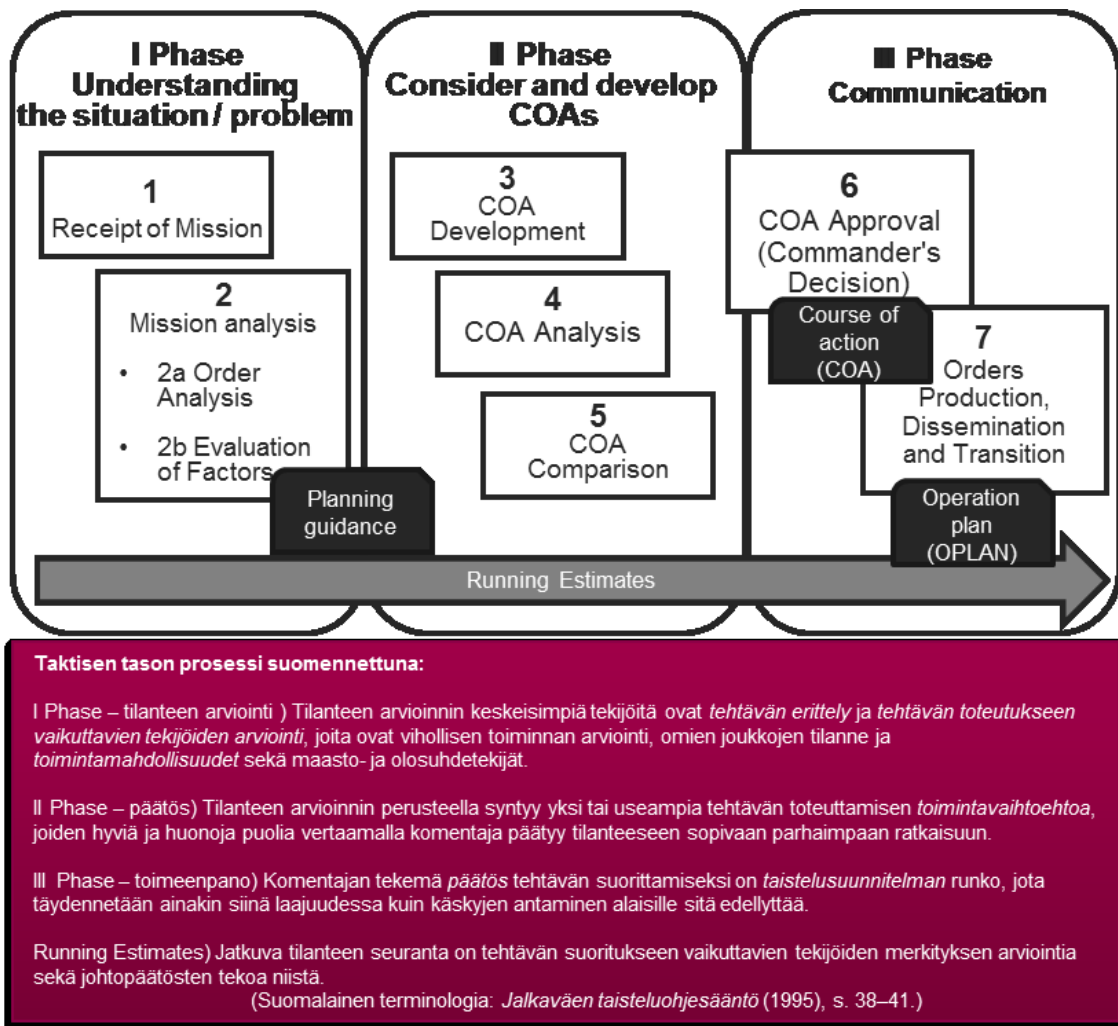
Prosessin vaiheet ja komentajan, esikuntapäällikön/vast. sekä esikunnan roolit on kuvattu todella, meille jopa epätyypillisen, yksityiskohtaisesti omissa luvuissaan ja alaluvuissaan. Usein korostettu komentajakeskeisyyskin saa erilaisen merkityksen, kun sen tarkoitus ja vaikutukset on kirjoitettu auki. Toisaalta yksityiskohtainen kuvailu vastaa erinomaisesti opetuksessa ilmenneeseen opiskelijoiden tarpeeseen ja haluun konkretiasta opetettavaan asiaan liittyen. Ilmennyttä tarvetta ei pidä sekoittaa ulkoa opettelemiseen ja kaavamaisuuteen pyrkimiseen, vaan sen taustalla on pikemminkin halu ymmärtää opetettava asia syvällisesti.

⁵⁵ Kuva: APP-28, s. 1-2; *Kenttäohjesääntö yleinen (KOYL)*. Pääesikunta, 2014, ST IV Käyttö rajoitettu, s. 20.

⁵⁶ APP-28, s. 1-5

⁵⁷ Sama, Annex B.

Prosessissa korostuu analyttisyys ja johdonmukaisuus pyrittäessä komentajan vision kiteyttämiseen toimeenpantavaksi käskyksi. Kaikkien vaiheiden toiminta avataan selkeästi ohjeessa ja toiminta sidotaan laajempaan kontekstiin, tässä tapauksessa vaiheen kokonaisuuteen. Analyttisyys prosessin vaiheissa ilmaistaan myös selventämällä mihin jokaisella yksittäisellä toimenpiteellä pyritään. Jatkuva tilanteenarviointi, joka jatkuu vaiheesta toiseen, sisältää muun muassa faktat ja oletukset. Keskeistä prosessissa on komentajan ja esikunnan pyrkimys muuttaa oletukset faktoiksi⁵⁸. Esimerkkinä analyttisyydestä on suunnitteluprosessin vaiheen neljä toimintavaihtoehtoon analyysi, jossa esitellään neljä erilaista tekniikkaa analyysin tekemiseen. Sotapeli, erilaisilla toteutustavoilla, nostetaan keskeiseen rooliin, ja ohjeessa kuvataan selkeästi, mitä tuotteita sotapelistä syntyy ja mitä tuotteita muokataan sotapelin tulosten perusteella. Dokumentaation merkitys ja toteutus kuvataan myös selkeästi analyysiin liittyen.⁵⁹ Kiteytettynä eri vaiheissa toteutettava argumentaatio toteutetaan pohjatyöhön perustuen.

Kuva 17. APP-28:n suunnitteluprosessin vaiheet.⁶⁰

⁵⁸ APP-28, s. 2-12.

⁵⁹ Sama, s. 3-9–3-11.

⁶⁰ Kuva: APP-28, s. 2-2.

APP-28 soveltuu sekä ennakoivaan että tilanteenmukaiseen suunnitteluun⁶¹. Koko prosessin vaiheittain toteuttaminen liittyy pääsääntöisesti ennakoivaan suunnitteluun, mutta samalla on tunnustettava, että koko prosessin toteuttaminen vie runsaasti aikaa. Suunnittelun alussa keskiöön nousee kyky hahmottaa suunnitteluun käytettävissä oleva aika, jonka perusteella komentaja määrittää vaiheiden toteutustavan sekä niihin käytettävän ajan.⁶² Prosessin soveltaminen aikakriittisessä tilanteessa kuvataan luvussa viisi sekä liitteessä F pureudutaan ajan säästämistä edesauttaviin tekniikoihin. Yhteenvetona voi todeta kuvauksen suunnitteluprosessin soveltamisesta eri tilanteisiin olevan varsin kattava. Liitteessä F kuitenkin todetaan, että esikunnan tulee olla harjaantunut nopeaan suunnitteluun ennen sen toimeenpanoa⁶³. Perusasiat kuntoon ja soveltaminen vasta sen jälkeen.

4.6 APP-28-opetus SM-tutkinnossa Maavoimien koulutusohjelmassa

SM-tutkinnon tarkastuksen lopputuotteena taktiikan opetuksen määrä kasvaa ja on vakio kaikilla opiskelijoilla, koska taktiikan syventäviä opintoja ei enää erikseen ole. Lisäksi opetuksen sisältö ja kronologisuus toteutuvat selkeämmin verrattuna aiempaan opetussuunnitelmaan. Suunnitteluprosessin perusteet opetetaan moduulissa 1, jolloin suunnitteluprosessi saadaan yhdistettyä johtamisen opetukseen. Näin ollen moduulissa 4 ei tarvitse opettaa samaan aikaan joukkojen käytön sekä suunnitteluprosessin perusteita. Opiskelijoilla on esikuntatyön, suunnitteluprosessi mukaan lukien, perusteet hallussa, kun he siirtyvät PAT-vaiheeseen ja moduuliin 5. Moduulissa 6 suunnittelua toimeenpannaan kansainvälisessä toimintaympäristössä ja opinnot päättää moduuli 7 sisältäen MPKK:n Esikunta- ja johtamisharjoituksen. Taktiikan opetuksessa käytettävät operatiiviset perusteet sekä MAASK:n ja MPKK:n EJH:t ovat keskeisiä tilaisuuksia luoda opiskelijoille ymmärrys operatiivisen ja taktisen tason rinnakkaisesta suunnittelusta. Kokonaisuutena SM-kurssin *opiskelija oppii suunnitteluprosessin ja osaa käyttää sekä soveltaa sitä päätöksen teon tukena* monipuolisesti eri harjoitteissa kurssin aikana.

4.7 Kehitetään yhdessä nopeaa toimeenpanokykyä

Johtamisen ja toimeenpanokyvyn kehittämällä luodaan edellytyksiä taistelun voittamiselle nopeatempoisessa taistelutilassa. Opetuksen kehittämisen avain on tunnistaa parantamiskohteet ja luoda paremmat työkalut yhteistoiminnan avulla. Käyttämämme suunnitteluprosessit ovat kohdanneet paljon kritiikkiä ja aivan syystä. FINGOP-johdannaiset ohjeet eivät sovellu parhaalla mahdollisella tavalla taktiselle tasolle lähtökohdistaan johtuen. Prosesseja kuitenkin tarvitaan tehokkaassa esikuntatyössä, mutta niiden on syytä olla tarkoituksenmukaisia ja niitä on kyettävä soveltaamaan tilanteen vaatimalla tavalla. On myös huomioitava, että vain perusteiden

⁶¹ Ks. Janne Mäkitalon artikkelista maininta PUT-suunnitteluprosessista työkaluna aikakriittiseen suunnitteluun.

⁶² APP-28, s. 1-5, 1-6 ja 1-9.

⁶³ Sama, s. F-1.

osaamisen kautta voidaan teoreettista tietoa soveltaa käytäntöön.

Taktiikan opetuksessa Maanpuolustuskorkeakoululla luodaan perusteita ja pohja, joita Maasotakoulun opinnoissa syvennetään. Ammattitaito kehittyy joukko-osastojen käytännön harjoitteissa, joissa on oppimisen mahdollistamat esikuntarakenteet, johtamisvälineet ja johdettavat. Nopean toimeenpanon mahdollistamaa suunnittelua kyetään harjoittamaan joukko-osastoissa, joukkojen ja esikuntien harjoituksissa sekä upseerien karttaharjoituksissa. Tämän tueksi luodaan opettajien toimesta APP-28 taktisen tason suunnitteluprosessiin soveltamisohje opetuksen lisäksi myös joukko-osastojen käyttöön. Tutustukaa rohkeasti APP-28-suunnitteluprosessiin, joka on helposti omaksuttavissa. Tämän jälkeen suosittelimme myös sen käyttöönottoa. Prosessiohjeina FINGOP ja sen johdannainen JYKSSUPE ovat elinkaarensa päässä, eivätkä ne sovellu nopean toimeenpanon tueksi. Tulevasta APP-28-soveltamisohjeesta tulee esittää myös kritiikkiä nimenomaan tästä näkökulmasta, jotta se kehittyisi havaintojen perusteella käyttökelpoiseksi ja tehokkaaksi nopean toimeenpanon mahdollistajaksi.

MEKANISOITUJEN JOUKKOJEN HARJOITUTTAMINEN – NIIN SODIT KUIN HARJOITTELET

Tommi Marttinen⁶⁴ & Ilja Varha⁶⁵

Hyökkäyksen nopea toimeenpano, käsillä olevan julkaisun kirjoittajien pohtima ongelma, on mekanisoiduissa joukoissa arkipäivää. Siihen koulutuskin tähtää, niin joukkojen, kuin niiden johtajienkin – kaikilla johtamisen tasoilla. Artikkelin onkin laadittu juuri mekanisoitujen joukkojen koulutuksen näkökulmasta. Kirjoitus perustuu harjoituskertomuksiin, omiin kokemuksiin harjoituksista sekä työtehtäviin mekanisoitujen joukkojen eri tehtävissä, etenkin sodan ajan päällikkö- ja komentajatehtävissä.

5.1 Nopea toimeenpano on mekanisoitujen joukkojen arkea

Suomalaisten mekanisoitujen joukkojen toimintaperiaatteet ja koulutuskulttuuri juontavat juurensa jatkosodasta, eivätkä ne sittemmin ole merkittävästi muuttuneet. Panssarijoukkojen alkutaival jatkosodassa luo hyvän liittymäpinnan julkaisun ongelmaan: vuoden 1941 hyökkäysvaiheessa Laguksen joukot toimivat jääkäripataljoonan rungolle rakennettuina taisteluosastoina. Joukkojen iskuvoima ei perustunut Vickers- ja T-26-panssarivaunuihin, joiden voidaan sanoa olleen jo vuonna 1941 vanhentuneita etulinjan sotakoneina, vaan joukkojen koulutukseen ja tehokkaaseen johtamiseen.

Taisteluosastojen hyökkäys perustui vakioituun taistelujärjestykseen, nykyään perustaistelumenetelmiksi kutsuttuihin vakioituihin taisteluteknisiin ratkaisuihin ja aselajien väliseen saumattomaan yhteistoimintaan. Johtajat toimivat etupainotteisesti, eikä jääkäripataljoonien komentajien osallistuminen kärjen taisteluun ole taistelukertomuksille poikkeuksellista.

⁶⁴ Yleisesikuntaeverstiluutnantti Tommi Marttinen, Panssarikoulun johtaja. Panssarikoulu on palkatun henkilökunnan panssariaselajin osaamiskeskus, joka vastaa panssariaselajin henkilökunnan ja panssarireserviupseerien koulutuksesta. Ennen nykyistä tehtävää everstiluutnantti Marttinen on toiminut Panssariprikaatin koulutuspäällikkönä, operaatiotaidon taktiikan opettajana yleisesikuntaupseerikurssilla Maanpuolustuskorkeakoulussa, suunnittelukeskuksen päällikkönä sotilasläänin esikunnassa sekä operatiivisen osaston apulaisosastopäällikkönä Panssariprikaatissa. Nuorempana upseerina Marttinen on työskennellyt Panssariprikaatissa useita vuosia yksikön päällikkönä ja eri tehtävissä kouluttajana.

⁶⁵ Yleisesikuntamajuri Ilja Varha palvelee Panssarikoulun Korkeakoulu- ja täydennyskoulutusosaston johtajana. Hän on palvellut Kymen jääkäripataljoonassa sen kouluttaessa niin mekanisoituja panssarijääkäripataljoonia kuin alueellisia hajautetun taistelun jääkäripataljoonia, mukaan luettuna kouluttajan, yksikön päällikön ja panssarijääkäripataljoonan komentajan tehtävät. Varhan yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö käsittelee mekanisoitujen joukkojen johtajien kouluttamista sotapeliä avulla.

Jatkosodan hyökkäysvaiheen päätyttyä panssarijoukkojen koulutus jatkui muihin yhtymiin nähden poikkeuksellisen kiivaana. Panssarijoukoilta vaadittiin korkeaa taisteluväluomaa, eli nykytermein toimeenpanokykyä, vastahyökkäys kun tunnetusti harvemmin käynnistyy liian aikaisin.⁶⁶

Miten hyökkäyksen nopean toimeenpanon vaatima mainittu ammattimaisuuden taso oli mahdollista saavuttaa? Vaikka poikkeuksiakin oli, pääasemassa rintamavastuussa olevien divisioonien lepo- ja linnoittamisvuorossa olleiden rykmenttien päiviä ei leimannut aktiivinen koulutustoiminta ja harjoittelu. Etulinjarykmenttien reservipataljoonien harjoittelu oli pääosin vähäistä, ja se rajoittui lähinnä vastahyökkäyksiin. Eri lähteistä ilmenee, että Panssaridivisioona oli ainoa yhtymä, jonka voi erityisesti katsoa panostaneen koulutukseen ja harjoitteluun. Komentajansa tiukasta vaatimuksesta yhtymän kaikki mahdolliset levon ja reservissä olon hetket käytettiin harjoitteluun ja mahdollisimman korkean taisteluväluomien luomiseen. Toki asemasodan aikana osallistuttiin linnoittamistöihin ja Laguksen nuolilla koristeltuja puhdetöitäkin tunnetaan, mutta ajankäytön ehdoton painopiste oli harjoittelussa. Erityisenä kohteena oli aselajien välisen yhteistoiminnan harjoittelu. Lagus oli sisäistänyt roolinsa yhtymänsä pääkouluttajana ja komentajan vastuunsa tuntien torjui rankkaa koulutusta kohtaan esitetyn kritiikin todeten ”Tänne ei ole tultu makaamaan.”⁶⁷

Myöhemmin kylmän sodan aikana panssarijoukkojen nopean toimeenpanon vaatimustaso säilyi. Tuolloinkin osattiin odottaa yllättäen alkavaa hyökkäystä, johon liittyisivät puolustajan syvyyteen suunnatut maahanlaskut ja maihinnousut. Laskettiin, että vihollinen saavuttaisi täyden taisteluväluomien noin kahdessa tunnissa maahanlaskun alkamisesta. Sitä ennen oli vastahyökkäyksen jo purtava.⁶⁸

5.2 Johtamisen tulee olla komentajakeskeistä

Vaatus kyyvystä aloittaa hyökkäys lyhyellä varoitusajalla ei ole kadonnut mihinkään. Kun alueelliset joukot siirtyivät Maavoimien taistelu 2015 -taistelutapaan, mekanisoidun joukkojen taktiikkaan kyllä esitettiin muutoksia, kuten hajautettujen osastojen ”raid”-tyyppisiä iskuja, mutta onneksi järjen ääni lopulta voitti.

Oppaissa ja ohjesäännöissä puhutaan komentajakeskeisyydestä, näin on myös mekanisoidun joukkojen osalta.⁶⁹ Mutta samaan hengenvetoon on todettava, ettei komentajakeskeisyyden syvintä olemusta ole välttämättä kaikkialla ymmärretty. Komentajakeskeisyys ei tarkoita diktatuuria, jossa yksi henkilö muita kuulematta tekee päätökset ”perstuntumalla” sekä vie alaistensa toiminnan vapauden ja esikuntansa

⁶⁶ Mäkitalo, Janne: Ammattimiehet suurhyökkäyksen torjunnassa. Karjalainen, Mikko (toim.): *Suomen puolustusvoimat 100 vuotta*. Maanpuolustuskorkeakoulu ja Edita Publishing Oy, Helsinki 2018, s. 356.

⁶⁷ Sama.

⁶⁸ Jouko Petteri: *Ylijohdon reservi – suomalaisen panssaritaktiikan vuosisata*. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu, 2019, s. 91.

⁶⁹ *Mekanisoidun taisteluosaston opas 2019*. ST IV Käyttö rajoitettu. Pv PANOS/Puolustusvoimien asianhallinta-järjestelmä, s. 33–34.

työt, kuten ilmiötä yleensä virheellisesti tulkitaan.

Vaatus nopeasta toimeenpanokyvystä tarkoittaa tietenkin, että aikajänne käskystä toimintaan on mahdollisimman lyhyt. Koko sotakoneen johtajineen tulee olla viritetty siten, että käskyt muuttuvat toiminnaksi välittömästi, eivätkä ainoastaan käynnistä suunnittelua. Suunnitelmat pitää olla tehty jo etukäteen ja riittävän joustaviksi, sillä vihollinen tuskin toimii oletetulla tavalla. Lisäksi tulee hyväksyä, ettei aikaa suunnittelulle aina edes ole. Tähän problematiikkaan vastataan perustaistelumenetelmillä aina ryhmätasolta mekanisoituun yhtymään asti – sekä etenkin koulutuksella.

Koulutus painottaa toimeenpanoa ja aselajien välistä saumatonta yhteistyötä. Perustaistelumenetelmät sisältävät myös aselajitoiminnot ja yhteistoiminnan. Kun komentaja käskää radiossa pioneereille raivaustehtävän, ymmärtää jokainen alueella toimiva muu joukko oman roolinsa toiminnassa: jalkaväki suojaa raivaamisen, vaunut hoitavat tulituen, tulenjohtajat savuttamisen ja lamauttamisen ja liikkeenedistämisosasto itse aukon raivaamisen. Kaikki tämä on ennalta harjoiteltu äksiisinä ja joukot johtajineen tuntevat toistensa toimintatavat. Toiminta ei tuota yhtään FRAGO:a tai muuta asiakirjaa – ainoastaan miinoitteeseen raivatun aukon ja merkinnän sotapäiväkirjaan.

Pataljoonan ja taisteluosaston perustaistelumenetelmä, sisältäen taistelujärjestyksen, mahdollistaa hyökkäyksen käynnistämisen minimaalisella suunnittelulla. Perustaistelumenetelmä on käytännössä valmis komentajan taisteluajatus ja päätös, jonka alaisetkin ovat koulutuksen kautta jo ennalta sisäistäneet. Nopeus mahdollistetaan soveltamalla perustaistelumenetelmää vallitsevaan tilanteeseen ja käskemällä lähinnä vain muutokset.

Yhden tulkinnan mukaan tehtävätaktiikan olemus perustuu muun muassa toimintojen yksinkertaisuuteen, nopeuteen, päättäväisyyteen, luottamukseen, alaisen toiminnanvapauden maksimointiin sekä toimintaan komentajan aikomuksen mukaisesti.⁷⁰ Vaikka nykyään äksiisi, jossa järjestelmällisesti toistetaan samoja suorituksia, kalskahdaakin vanhentuneelta ja kaiken itsenäisen toiminnan vastakohtalta, perustaistelumenetelmien toistoharjoittelulla pyritään juuri samoihin, edellä mainittuihin tavoitteisiin. Kyse ei olekaan alaisten tyhmentämisestä, vaan siitä, että alainen osaa itsenäisesti, nopeasti ja päättäväisesti toimia *komentajan tahdon mukaisesti* vastaan tulevissa, suunnittelemissa tilanteissa. Komentajakeskeisyys linkittyy tähän kokonaisuuteen taisteluajatuksen ja kouluttamisen kautta. Joukon äksiisi ja johtajien sotapelit, komentajan johdolla, mahdollistavat yhtenäisen taisteluajatuksen toteutumisen taistelussa, toiminnan kaikilla tasoilla – kuten saksalaiset totesivat salamasotaa kehittäessään.⁷¹

⁷⁰ Mälkki, Jukka: *Tehtävätaktiikan olemus – Tehtävätaktiikan muodostuminen preussilais-saksalaisessa sotataidossa vuosina 1806–1945*. Yleisesikuntaupseerikurssi 54:n diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2009, s. 123.

⁷¹ Lantto, Heikki: *Sotapelaaminen saksalaisessa sotataidossa 1918–1940*. Esiupseerikurssi nro 65:n tutkielma. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2013, s. 27.

Suomalaisissa mekanisoiduissa joukoissa komentajakeskeisyys on sekä osa historian saatossa syntynyttä kulttuuria, että pakon sanelemaa, mutta samalla myös hyväksi havaittu käytäntö, ”*Lesson Learned*”, kuten nykyään sanotaan. Mikään toinen toimintatapa ei vielä ole osoittautunut tehokkaammaksi johtamisessa.

5.3 Joukon ja sen johtajien kouluttaminen

Sota- ja harjoituskokemusten perusteella tämän päivän mekanisoidun joukon koulutuksessa korostuvat muun muassa painopiste, reservi, tulenkäyttö, aktiivisuus, edestä johtaminen, yhteistoiminta, kosketuksen säilyttäminen, menestyksen hyödyntäminen ja oman toiminnan suojaaminen (ARROW-harjoitukset 17–19, UUSIMAA17⁷², KEIHÄS18⁷³, POHJOINEN18⁷⁴ ja NORTHERN WIND 19⁷⁵). Kun toiminta on ankkuroitu ajattomiin yleisiin taktisiin periaatteisiin, tarvetta suurille muutoksille ei myöskään ole ilmennyt. Näitä elementtejä vaaditaan mekanisoitujen joukkojen niin henkilökunnan kuin varusmiesten koulutuksessa päivittäin ja palaute annetaan niihin sitoen.

Koulutuksen vaatimustason tulee olla korkea. Koulutuksessa painotetaan perustais- telumenetelmien hallintaa, johtamista ja aselajien välistä yhteistoimintaa. Taistelu- osaston ja yksiköiden erotuomareilla on keskeinen rooli: *erotuomari kuvaa tilanteita niin elävästi ja todentuntuisesti, että saat joukot toimimaan haluumallasi tavalla.*⁷⁶ Erotuomareina toimivatkin ensisijaisesti kokeneet panssarijoukkojen johtajat eikä palautteen annossa hirttäydytä heraldiikkaan.

Suurin merkitys joukon toimeenpanokyvyille on kuitenkin johtajien koulutuksella. Nopeaa toimeenpanokykyä ylläpidetään muun muassa mekanisoiduissa harjoituksis- sa (MEKH), jotka ovat vapaasti kehittyviä kaksipuoleisia simulaattoriavusteisia har- joituksia, joissa harjoitellaan äksiisin omaisesti noin puolen päivän mittaisia koh- taamistaisteluita kahden taisteluosaston kesken, painopisteen ollessa joukkueen ja yksikön taistelutekniikassa.

⁷² Panssariprikaatin kertomus: UUSIMAA17 TAISTELUHARJOITUKSEN HARJOITUSKERTOMUS, MO5924/3280/15.04.03.01/2016/12.3.2018/ST IV Käyttö rajoitettu.

⁷³ Karjalan prikaatin kertomus: KARJALAN PRIKAATIN KEIHÄS18 HARJOITUSKERTOMUS, MO27201/865/15.04.03.01/2018/19.12.2018/ST IV Käyttö rajoitettu.

⁷⁴ Panssariprikaatin kertomus: MAAVPSH POHJOINEN18 HARJOITUSKERTOMUS, MO13041/2767/15.04.03.01/2018/14.06.2018/ST IV Käyttö rajoitettu.

⁷⁵ Panssariprikaatin kertomus: NORTHERN WIND 19 HARJOITUSKERTOMUS, MP9398/3121/14.01.01/2018/30.04.2018/ST IV Käyttö rajoitettu.

⁷⁶ *Erotuomariohje*. Kaakkois-Suomen Sotilasläänin Esikunta 1981, s. 12. ⁷⁶ Karjalan prikaatin kertomus: KAR- JALAN PRIKAATIN KEIHÄS18 HARJOITUSKERTOMUS, MO27201/865/15.04.03.01/2018/19.12.2018/ST IV Käyttö rajoitettu.

⁷⁶ Panssariprikaatin kertomus: MAAVPSH POHJOINEN18 HARJOITUSKERTOMUS, MO13041/2767/15.04.03.01/2018/14.06.2018/ST IV Käyttö rajoitettu.

⁷⁶ Panssariprikaatin kertomus: NORTHERN WIND 19 HARJOITUSKERTOMUS, MP9398/3121/14.01.01/2018/30.04.2018/ST IV Käyttö rajoitettu.

⁷⁶ *Erotuomariohje*. Kaakkois-Suomen Sotilasläänin Esikunta 1981, s. 12.

MEKH kokoaa valtakunnan mekanisoidut joukot harjoittelemaan yhdessä. Nykyään kevään harjoituksessa on mukana myös ulkomaalaisia joukkoja. Helikopteritoiminta ja elektroninen sodankäynti ovat olleet kiinteä osa harjoitusta viime vuosikymmenet. Lennokit ja ilmatulenjohto on sittemmin liitetty harjoitukseen. Mekanisoidut harjoitukset sisältävät myös taisteluammuntavaiheen, jossa perustaistelumenetelmiä harjoitellaan kovapanosammuntoina päätyen taisteluosaston hyökkäysammuntaan⁷⁷.

Keskiössä on käskyttäminen, perustaistelumenetelmien hyödyntäminen, komentajien ja päälliköiden taistelun aikainen johtaminen omiin havaintoihin perustuen ja toiminnasta annettu/saatu palaute oppimista edistävässä, rakentavassa hengessä. Palaute annetaan EXCONissa⁷⁸ komentaja-päällikkö ja erillisjoukkueen johtajatasolle ja samanaikaisesti MANPACKilla⁷⁹ varapäälliköiden johdolla komppanioiden sisällä. Palauteissa korostetaan yllämainittuja sotakokemusten oppeja tilanteisiin sitoen.

Kuva 18. Toimeenpanokyky kehittyy toistokoulutuksella.⁸⁰

⁷⁷ Nisula, Kari: Panssarijoukkojen kansainvälinen harjoitustoiminta. *Panssari-lehti*, 1/2019, s.16–18.

⁷⁸ EXCON on kaksipuoleisen KASI-simulaattorijärjestelmän kokonaisuus, kolmen tukiaseman muodostama 100 neliökilometrin alueen kattava tiedonsiirtoverkko, sekä palautekontti. Palautekontissa voidaan simulaattoriavusteisen taistelun tapahtumia tarkastella palautetyökalun avulla.

⁷⁹ MANPACK300 on KASI-simulaattorijärjestelmän osa, joka kykenee keräämään tapahtumatiedot noin 3–12 kilometrin alueelta. Palaute voidaan esittää palautetyökalun avulla joukoille maastossa esimerkiksi ajoneuvon kiinnitetyn television avulla.

⁸⁰ Kuva: Puolustusvoimat.

MEKH harjoituksessa ei nähdä asiakirjoja laativia esikuntia, tuntikaupalla kestäviä esittelyjä ja teatraalisia käskynantoja useine ”puhuvine päineen”. Kun edellisen taistelun palaute on käsitelty, komentaja tekee päätöksen ja käskää alaisensa. Tunnin sisällä joukot ovat jälleen taistelukosketuksessa. Komentajilta, päälliköiltä ja joukkueiden johtajilta vaaditaan kyky tehdä yksinkertainen päätös nopeasti ja käskeä se ymmärrettävästi ilman maastolaatikkoa tai karttaa kummempia apuvälineitä ”konepeltikäskynä”.

5.4 Koulutuksen yhtenäisyys läpi organisaation

Jotta sotakone toimii, tulee koulutuksen säilyttää muotonsa ja tavoitteensa läpi organisaation. Perusta nopeaan toimeenpanoon ja aselajien väliseen yhteistoimintaan luodaan jo Panssari-RUK:ssa. Punainen lanka on mahdollista säilyttää, kun joukko koulutetaan sodanajan kokoonpanossa.

Kuva 19. Aselajien yhteistoiminnan harjoittelu alkaa Panssarireserviupseerikoulussa.⁸¹

⁸¹ Kuva: Puolustusvoimat.

Tästä on valitettavasti jouduttu mekanisoiduissakin joukoissa ajoittain tinkimään ja tulokset ovat olleet sen mukaisia. Edes hyvin koulutetuista yksittäisistä joukkueista sijoittamalla koottu joukko, komppania saatikka perusyhtymä, ei ole suorituskykyinen. Se on kertausharjoituksissa todettu kouriintuntuvasti. Joukot eivät osaa toimia osana suurempaa kokonaisuutta. Kyky hyökkäyksen nopeaan toimeenpanoon uupuu, kun ihmisten välisiä inhimillisiä kitkatekijöitä ei ole voitu yhdessä harjoittelemalla minimoida.

Henkilökunnan koulutus painottaa samoja teemoja. Kadeteilla keskiössä on kaluston käsittelyn, taistelukyvyyn säilyttämisen ja suorituskyvyn oppiminen sekä iskuportaan yksikön taistelu perustaistelumenetelmiin tukeutuen aselajien tukemana. Samat painopistealueet muodostivat myös jatkosodan panssarijohtajien koulutuksen ytimen⁸². Maistereilla opetuksessa korostuvat taisteluosaston perustaistelumenetelmät, taistelujärjestys sekä iskuportaan yksikköparin taistelun johtaminen. Päätuotteena on taisteluosaston komentajan päätös ja käsky – asia, jota opiskelijat joskus kyseenalaistavat opintojen aikana, mutta yleensä ymmärtävät päästessään kokeilemaan siipiään komentajana tai esikunnan avainhenkilöinä harjoituksissa. Kun esikunta ymmärtää komentajan ajatusmallit, kykenee se tukemaan komentajaa paremmin.

Perinteisten ja hyväksi todettujen kartta- ja käskynantoharjoitusten rinnalle on otettu käyttöön simulaattoriavusteinen koulutus, etenkin sotapelit. Panssariprikaatin KESI-harjoitukset (komentaja- ja esikuntasimulaattori) toteutetaan MEKH:n tapaan puolen päivän mittaisina harjoitteina, jotka sisältävät käskytyksen, toimeenpanon, simulaattoriavusteisen sotapelin ja palautteen. Opetettavana on ensisijaisesti komentaja ja palautteen kautta myös päälliköt. Näissäkin harjoituksissa paksujen suunnitelmien sijaan korostetaan tilanteenmukaista johtamista ja nopeaa toimeenpanoa. Tehtävätaktiikka, painopiste, kokonaistulenkäyttö, reservi ja menestyksen hyväksikäyttö ovat keskeisiä opetettavia asioita.

Myös panssarijoukkojen virtuaalisimulaattori *Steel Beasts* on valjastettu johtajakoulutukseen. Virtuaalisimulaattorissa mahdollistetaan pienelläkin joukolla niin sanottujen täysien organisaatioiden johtamisen harjoittelu realistisessa toimintaympäristössä ja johtamisvälineillä. Harjoituksiin on aina liitettyä päätöksien tekeminen ja käskynantot, jolloin päästään hyvin kevyin järjestelyin jopa taisteluosaston hyökkäyksen toisto-harjoitteluun. Tällaisessa opetuksessa koulutettavana ovat maisteriopiskelijat sekä panssaritaktisten opetustilaisuuksien opiskelijat (henkilökunta).

Nykyään Panssariprikaati ja Karjalan prikaati harjoittelevat vuosittain yhdessä, Panssarikoulun tukemana, virtuaalisimulaattoriavusteisissa sotapeleissä, joissa toimivina johtajina (pelaajina) ovat sijoitetut komentajat ja päälliköt. Tavoitteena on taktiikan

⁸² Käkälä, Erkki (toim.): *Panssarikomentajan päiväkirja – Everstiluutnantti Sven Krister Björkmanin päiväkirjamerkinnät jatkosodan hyökkäysvaiheen kolmelta kuukaudelta vuonna 1941*. Karisto Oy, Hämeenlinna 2002, s. 53–56.

soveltaminen ja toisen joukon toimintatavoista oppiminen. Sotapelin skenaarioissa korostetaan päätöksentekoa ja johtamista nopeassa tilannekehityksessä, jossa muun muassa tieto vihollisen toiminnasta ja aikeista on vaillinaista. Tällaisen harjoittelun tavoitteena on siedättää johtajia kestävämpään epävarmuutta sekä kehittää johtajien suunnittelun ja päätöksenteon nopeutta ja yksinkertaisuutta sekä kykyä viestiä aikomuksistaan selkeästi. Edelleen tavoitteena on kehittää käsilyöntitaitoa, itseluottamusta, aloitteellisuutta, päättävyyttä ja intuitiota.⁸³

Kuva 20. Kadetit harjoittelemassa toimaanpanoa simulaattoriavusteisesti.

Yksi asia on nykypäivänä panssaritaktisissa opetustilaisuuksissa jäänyt valitettavan vähälle. Mekanisoitujen joukkojen käyttöperiaatteita sodanajan yhteistoiminnan ja poikkeusolojen suunnittelun helpottamiseksi opetetaan liian harvoin muille kuin panssarijoukkojen edustajille. Vastaava havainto tehtiin jo jatkosodan aikana⁸⁴. Panssarikoulun opetustilaisuuksissa mielellään näkisimme muitakin kuin panssarimiehiä tai mekanisoituihin joukkoihin sijoitettua henkilöstöä – toimiihan täysin mekanisoitu vihollinen samojen periaatteiden mukaisesti⁸⁵.

5.5 Hyökkäyshenki ja komentajuus kateissa?

Keskeistä olisi, että ymmärrys mekanisoitujen joukkojen toiminta- ja käyttöperiaatteista, toimintakulttuurista ja johtajien ajatusmaailmasta ei rajoittuisi vain mekanisoitujen joukkojen johtajiin. Tällä mahdollistettaisiin myös parempi ymmärrys vastustajan toiminnasta, joka on elinehto sitä vastaan taisteltaessa. Panssarikoulun toimeenpanemat panssaritaktiset opetustilaisuudet ovat avoinna myös muille joukoille.

⁸³ Varha, Ilja: *Virtuaalisimulaattorin soveltuminen mekanisoidun pataljoonan koulutusotapelaamiseen*. Yleisesikuntaupseerikurssi 59:n diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2019, s. 40.

⁸⁴ Käkelä (2002), s. 9 ja 23–24.

⁸⁵ Klemola, Matti: Oppilaana sodan ajan pataljoonan komentajakurssilla 22. *Panssari-lehti* 4/2012, s. 30.

Etenkin kansainväliseen opetustilaisuuteen suorastaan kannustetaan osallistumaan muuta kuin mekanisoiuihin joukkoihin sijoitettua henkilöstöä.

Mekanisoitujen joukkojen komentajien ja johtajien koulutuksessa siis painotetaan paksujen suunnitelmien sijaan tilanteenmukaista johtamista ja nopeaa toimeenpanoa. Johtajan paikka on edessä, aivan kuten jääkäripataljoonien taisteluosastojen aikaan. Siellä hänellä on paras käsitys taistelun kulusta, kyky tehdä nopeasti päätöksiä ja käskä alaisensa – ja käskyn jälkeen mahdollisuus tukea alaista annetun tehtävän täyttämässä. Käskyt annetaan yleensä kasvotusten tai radiolla. Asiakirjat sitten seuraavat tarvittaessa perässä. Yhtään hyökkäystä ei käynnistetä sähköisesti allekirjoitetulla asiakirjalla.

Vaikka tekniset ratkaisut tilannekuvan esittämiseen ja välittämiseen ovat kehittyneet, täytyy muistaa, että tietokoneen ruudulla näkyvä kuva tilanteesta on karkea yksinkertaistus, joka ei vastaa todellisuutta, on sisällöltään vajaa kuvaus lähimenneisyydestä ja perustuu aina jollain tasolla virheelliseen analyysiin. Suomalaiseen sotilasjohtamiseen ja johtajien koulutukseen etenkin ylemmillä tutkintotasoilla on pesiytynyt kulttuuri, jossa päätöksien tekoon vaaditaan lähes täydellinen tilannekuva. Jos toimeenpano alkaa käskyn sijaan suunnitelman laatimisella, ollaan raakasti myöhässä ja joukon toiminta näyttäytyy passiivisena. Toimeenpanoon keskittyvän mekanisoidun vihollisen näkökulmasta aloitteen tempaamiseen ja ylläpitoon riittää toiminta koulutetulla tavalla.

Jalkaväen eri koulutustilaisuuksissa vellone keskustelu siitä, tulisiko taisteluosaston komentajan johtamispaikan olla taktisella vai pääkomentopaikalla – ja tulisiko hänen ylipäätään puuttua taistelunaikaiseen johtamiseen – herättää mekanisoidun joukon komentajatehtävissä toimineissa jopa hilpeyttä ja aitoa huolta. Keskustelun ymmärtää, kun tarkastellaan henkilökunnan koulutusta tänä päivänä.

Suunnitteluprosessit ja tietojärjestelmät toivat tullessaan turvonneet esikuntien kokoonpanot niille käyttäjiksi. Kun joukkojen määrä radikaalisti tippui, samalla vähenivät komentajatehtävät ja mahdollisuus niissä harjaantumiselle. Henkilökunnan koulutus on muuttunut yksikötason jälkeen esikuntatyöskentelyä painottavaksi. Maisterikurssilla koulutetaan esikuntaupseereita taisteluosastoihin, esipseerikurssilla ja yleisesikuntaupseerikurssilla ylempiin esikuntiin. Missä ja miten koulutetaan komentajat? Kehitys on ollut nähtävissä myös mekanisoiduissa joukoissa, mutta onneksi koulutuskulttuuri on toistaiseksi estänyt panssarijoukkojen muuttumisen paperitiikereiksi.

Esikunnan tehtävä on tukea komentajaa laatimalla vaihtoehtoisia toiminta-ajatuksia, eikä komentaja ole alisteinen suunnitteluprosessille. Komentajan tehtävä on tehdä päätöksiä. Eräs Panssariprikaatin komentaja totesi komentajuutta sivuavassa opetustilaisuudessa ”ole komentaja, älä esikuntaupseeri”.

Nopeassa hyökkäyksen toimeenpanossa kyse ei ole suunnitelmista ja prosesseista. Niitä saa hioa ja virtaviivaistaa maailman tappiin asti. Taisteluosaston hyökkäykseen niillä ei ole vaikutusta, jos perusta on puutteellinen. Kyse on hyökkäyshengestä, joka luodaan joukkoon ja sen johtajiin koulutuksessa. Valitettavasti tässä tapahtui selkeästi tunnistettava notkahdus 2010-luvun alussa, kun harjoitustoimintaa ajettiin alas ja henkilökunnan koulutuksen painopiste siirtyi Maavoimien taistelu 2015 -taistelutapaan. Koulutettiin johtajia, jotka eivät osaa joukkojen koottua käyttöä hyökkäyksessä. Nyt nämä tietokoneisiin ja esikuntahenkiseen hajautettuun päätöksentekoon totutetut johtajat ovat komppanian päällikköissä. Ja palaute on luettavissa muun muassa viimeisimmistä harjoituskertomuksista opiksi otettavina asioina. Tämä asia tulisi ottaa huomioon tulevaisuuden virkaurakurssien taktiikan opetusta suunniteltaessa.

5.6 Lopuksi

Mekanisoiduista joukoista ja niiden toimeenpanokyvystä puhuttaessa esiin nostetaan aina panssaroitu kalusto ja kohtaamistaistelukyky. Täytyy kuitenkin muistaa, että juuret ovat polkupyörin hyökkäävien jääkärien taistelutekniikassa ja taktiikassa. Vielä pitkälle 1970-luvulle mekanisoitujen joukkojen iskuvoima perustui miehiin polkupyörineen tai suksineen. Näin ollen hyökkäyksen nopean toimeenpanon osaamattomuuden kanssa ei tule piiloutua kalustokysymysten taakse. Etenkin, kun perinteinen suomalainen jalkaväen taktiikka on aikaisemminkin osoittautunut toimivaksi panssari- ja mekanisoituja joukkoja vastaan. Kyse on taistelutekniikasta ja taktiikasta, maaston ja olosuhteiden hyväksikäytöstä – ja etenkin johtamisesta⁸⁶.

Joukoiltaan kuria ja jatkuvaa koulutusta vaatinut Panssaridivisioonan komentaja Ernst Ruben Lagus totesi johtamisesta: ”Suurin laiminlyönti oloissamme on se, ettei toimeentuloon kajota tarpeeksi ankaralla kädellä. Aloitekykyisten ja toimintatarmoisten miesten otteita kyllä arvostellaan säälimättömän kovasti, mutta saamattomuudessa ja laiskuudessa nähdään usein arvostelukykyä ja malttia.”⁸⁷ Juuri aloitekykyiset ja toimintatarmoiset miehet, eli hyökkäyshenkiset ja edestä johtaneet johtajat lopulta mahdollistivat kesän -44 taisteluiden lopputuloksen. Eivät esikuntiansa työskentelyn edistymistä odottelevat, kiviä potkiskelevat prosessimiehet, tai käyttöön saaduista välineistä itkuvirsiä veisaavat upseerit.

Ennemmin kuin suunnitteluprosessien hitaudesta, syitä tässä artikkelissa kuvattuun nykytilanteeseen tulisi ehkä etsiä suomalaisten upseerien koulutuksesta johtuvasta hyökkäyshengen puutteesta, vastustajan tuntemisesta, taktisen osaamisen tilasta sekä nykyaikaisen taistelukentän asettamien haasteiden ymmärtämisestä. Sitä mitä ei osata tai ymmärretä, ei tietenkään voida huomioida annetussa koulutuksessa ja poikkeusolojen suunnittelussa.

⁸⁶ Marttinen, Tommi: *Mekanisoitu pataljoona 2020: Operatiivinen konsepti, suorituskykyvaatimukset ja organisaatio*. Yleisesikuntaupseerikurssi 55:n diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2011, ST IV Käyttö rajoitettu, s. 25–29.

⁸⁷ Puomila Jaakko: Panssarikenraali Lagus sodanajan johtajana. *Kylkiranta* 4/2019, s. 43.

6

YHTYMÄN HYÖKKÄYKSEN NOPEA TOIMEENPANO – POHDINTAA OPERAATIOTAIDON PERUSTEISTA JA KEHITYS- MAHDOLLISUUKSISTA

Marko Palokangas⁸⁸

Sotataidon historian tarjoamien esimerkkien valossa hyökkäyssotatoimi tunnetaan yhtenä vaativimmista operaatiotyypeistä. Kun siihen lisätään vaatimuksena hyökkäyksen nopea toimeenpano, ovat esimerkiksi operoivalle yhtymälle asetettavat vaatimukset todella korkealla. Tätä kokonaisuutta on juuri siksi syytä pohtia ja tarkastella laajasti, kiihkottomasti ja useasta eri näkökulmasta. Varmaa on, että hyökkäyksen nopeassa toimeenpanossa riittää kehittämismahdollisuuksia, kunhan tunnistetaan siihen liittyvät tekijät ja niiden keskinäiset vuorovaikutussuhteet.

6.1 Operatiivinen ketteryys ja korkea valmius

Operaatiotaidon näkökulmasta hyökkäyssotatoimi edellyttää korkeaa valmiutta, operatiivista osaamista, taktista taitoa, suorituskykyistä yhtymää sekä tehtävätaktiikan täysimääräistä hyödyntämistä operaation johtamisessa ja sen käyttöä etenkin nopeissa toimeenpanotilanteissa. Sotahistorian esimerkkitapausten perusteella, hyökkäys edellyttää myös yleensä määrällistä ylivoimaa suhteessa viholliseen, vaikka tästä onkin todistettavasti poikkeuksia. Erityisesti haluan nostaa tarkasteltavaksi kaksi keskeistä teemaa, jotka ovat operatiivisen suunnittelun ja toimeenpanon aikajänne sekä tehtävätaktiikka.

Operaatioiden nopea toimeenpano etenkin perusyhtymissä tai taisteluosastoissa on varsinkin nykyaikaisen suunnitteluprosessin mukaan erittäin vaikeaa. Moniulotteinen ja osin kokonaisvaltaiseen tarkastelutapaan kehitetty suunnitteluprosessi⁸⁹ osaltaan ohjaa ja myös rajoittaa operaatioiden ketterää toimeenpanoa. Tämä ei kuitenkaan ole suunnitteluprosessin perimmäinen tarkoitus, sillä prosessin eri vaiheita voidaan ja pitääkin voida tarpeen mukaan soveltaa ja jopa myös ohittaa. Ketteryys on siten erilaisten prosessien ja ohjeiden soveltamistaitoa, joka taas vaatii operaation komentajalta rohkeutta ja johtamisen kannalta päätöksentekokykyä. Näin komentajan rooli oman esikuntansa ohjaajana nousee oleelliseen asemaan. Ketteryys on silloin pääosin yhtymän omissa käsissä, mikäli komentaja asettaa itsensä operaation todelliseen joh-

⁸⁸ Yleisesikuntaeverstiluutnantti Marko Palokangas on yleisen sotataidon sotilasprofessori, sotatieteiden tohtori sekä operaatiotaidon ja taktiikan dosentti. Palokangas palvelee Maanpuolustuskorkeakoulun Sotataidon laitoksella.

⁸⁹ *Guidelines for Operational Planning* tai *Comprehensive Operations Planning Directive*.

toon byrokratian ja esikuntatyöskentelyn yläpuolelle.

Operaatioketteryys tai kyky toimia nopeissa tilanteissa vaikuttaa merkittävästi tulevai-suuden Maavoimien ja sen yhtymätyyppien kehittämistarpeisiin. Operaatioketteryy-den saavuttamiseksi kaikilla operaatioon osallistuvilla yhtymän joukoilla tulee olla korkea valmius, jolla mahdollistetaan joukkojen keskittäminen operaation kaikissa vaiheissa. Operatiivisten maavoimallisten joukkojen suuntaaminen tai keskittäminen edellyttää yhtymiltä korkeaa valmiutta osallistua operaatioihin, joiden kesto ja intensiivisyys ovat epävarmoja tekijöitä. Yhtymien on tarvittaessa kyettävä aloittamaan operointi suoraan keskittämisestä ja ylläpitämään operaatiotempoa ja tarvittaessa laajentamaan operaatioita. Tällöin suunnitteluprosessia ja sen vaiheita on kyettävä nopeuttamaan ja soveltamaan suhteessa käytettävissä olevaan aikaan. Joukkorakenteita muodostettaessa on myös tarkasteltava, voidaanko jostain organisaatioon kuuluvas-tasuorituskyyvystä luopua sen hyödyntämiseksi yhteiskäyttöperiaatteen mukaisesti *JOINT*-tasolla.⁹⁰

Maavoimien joukkojen ja etenkin operatiivisten yhtymien kehittämisen painopisteeksi on valittu tietoisesti vaikuttamisen suorituskyvyt – etenkin tulivoiman ja liikkuvuuden kasvattaminen. Näiden lisäksi yhtymien johtamista ja komentajuutta on kehitettävä harjoittelemalla sekä tutkimalla nopeaa toimeenpanoa ja sen asettamia vaatimuksia. Tavoitteena on yhtymien määrätietoinen ja kasvatettavissa oleva kyky toimia nopeasti eri uhkatilanteissa, monimuotoisen sodankäynnin mukaisissa ja vaativissa taistelutehtävissä. Kaiken edellytyksenä ovat Maavoimien joukoille asetettu korkea valmius sekä nykyaikaisen ja tulevaisuuden sodan kuvan mukaiset avainsuorituskyvyt ja henkilöstö.⁹¹

6.2 Edellytyksenä tehtävätaktiikan hyödyntäminen ja luottamus

Tehtävätaktiikka on sotataidossa yleisesti tunnettu käsite ja johtamisen periaate, mutta niin kansainvälisesti kuin kansallisesti sen sisältö ja perimmäinen olemus ovat heikommin tunnettuja. Suomalaisen sotataidon sanotaan perustuvan yleisesti tehtävätaktiikkaan, vaikka viralliset ohjesäännöt ja oppaat eivät sitä tarkemmin selitä tai määrittele sen erilaisia käyttötapoja.⁹² Tehtävätaktiikka ei ole ollut alun perin suomalainen ilmiö, mutta se on ajan saatossa tullut osaksi suomalaisen sotataidon identiteettiä.⁹³ Tehtävätaktiikan merkitys taisteluiden johtamisessa on noussut uudelleen

⁹⁰ Ks. esim. United States Department of Army: *Field Manual 3-0.1 – The Modular Force, Headquarters*, Washington D.C. 2008, luku 2, s. 1–2.

⁹¹ Ks. mm. *Operatiivinen yhtymä 2035*. [<https://maavoimat.fi/operatiivinen-yhtyma-2035>], luettu 18.8.2020.

⁹² Ks. mm. *Johtajan käsikirja (JOKA)*, Pääesikunta, ohjesääntönumero 835. Tampere 2012, s. 95–97.

⁹³ Piirainen, Lassi: *Tehtävätaktiikka suomalaisessa sotataidossa*, sotatieteiden tohtoritutkimuksen ja väitöskirjan tutkimussuunnitelma, Maanpuolustuskorkeakoulu 17.8.2020, s. 1–6. – Lassi Piirainen valmistelee sotataidon historian aiheesta väitöstutkimusta sotilasprofessori Marko Palokankaan ohjauksessa. Ks. myös Mälkki, Jukka: *Tehtävätaktiikan olemus. Tehtävätaktiikan muodostuminen preussilais-saksalaisessa sotataidossa vuosina 1806–1945*. Yleisesikuntaupseerikurssi 54:n diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu 2009, s. iii ja 128. Mälkin mukaan: ”Tehtävätaktiikan johtamisfilosofinen olemus kytkeytyy toimintaympäristön dynaamiseen kompleksisuuteen ja sen edellyttämään yksilön oma-aloitteisuuteen, itseluottamukseen, vastuuntuntoisuuteen sekä yksilöllisyyteen. Tehtävätaktiikan olemus

esille etenkin Maavoimien taistelutapauudistuksen yhteydessä. Maavoimien taistelutapa hyökkäyksessä perustuu vahvasti tehtävätaktiikan periaatteisiin ja sen toteutumiseen käytännössä. Lisäksi tehtäväjohtaminen on noussut uutena käsitteenä vanhan tehtävätaktiikan rinnalle.⁹⁴

Tehtävätaktiikan periaatteen mukaan vain tehtävälle asetetun tavoitteen toteutumisella on merkitystä. Esimies – komentaja, päällikkö tai johtaja – antaa tehtävän ja tietyt reunaehdot sekä resurssit tehtävän toteutukseen, ja alainen toteuttaa tehtävän parhaaksi katsomallaan tavalla. Tehtävätaktinen johtamistapa vaatii alaiselta lujaa itseluottamusta ja tilanteenmukaista itsenäistä soveltamistaitoa. Toimintatapa vaatii, että alaisella myös on todellinen päätösvalta oman tehtävän toteuttamiseen liittyvissä asioissa. Esimiehen täytyy oikeasti luottaa siihen, että alainen kykenee hoitamaan tehtävän esimiehen asettaman tavoitteen mukaisesti. Oikein ymmärrettynä tehtävätaktiikka motivoi ja sitouttaa alaisen.⁹⁵ Ikävä kyllä, Puolustusvoimien nykyinen johtamiskulttuuri on ylevistä tavoitteistaan huolimatta liukunut tehtävätaktikasta yhä enemmän normatiiviseen ja kontrolloivaan johtamiseen. Paraatipuheista ja syväjohtamisen opeista huolimatta tehtävän täyttäminen alaisen parhaaksi katsomalla tavalla ei Puolustusvoimissa näyttäydy käytännössä, vaan alaisen liikkumatila on toisinaan hyvinkin tarkkaan säädeltyä ja kontrolloitua.⁹⁶

Operaatioiden johtamisen ja nopean toimeenpanon perusedellytys on luottamus.⁹⁷ Tehtävätaktiikan problematiikka piilee kuitenkin aina luottamuksessa – tai pahimmillaan luottamuksen puutteessa. Komentajan on luotettava koko yhtymään aina eskunnasta viimeiseen taistelijaan sekä käytettävissä olevaan aseistukseen ja sotavarustukseen. Vastavuoroisesti yhtymän jokaisen yksilön ja organisaatiossa olevan osajoukon on luotettava komentajaan. Nyt ja ennen kaikkea tulevaisuudessa tarvitsemme avarakatseisuutta ja johtamiseen sisältyvää luottamusta, sillä muutoin toimeenpanon nopeus jää vain korulauseeksi. Autoritääriiseen johtamiseen ja kontrolloivalle johtamistavalle leimalliseen luottamuspulaan ei ole enää varaa.

johtamiskonseptina perustuu toimintojen yksinkertaisuuteen, nopeuteen, päättävyyteen, sotilaiden välisen keskinäiseen luottamukseen, tehtävyyppisiin käskyihin, alaisen toimintavapauden maksimointiin tehtävien annossa ja niiden toteuttamisessa sekä toimintaan komentajan aikomuksen mukaisesti. Tehtävätaktiikan johtamiskulttuurinen olemus ilmenee, kun sen jäsenet ovat yleisesti sisäistäneet tehtävätaktiikan periaatteet sekä käytössä olevan doktriinin ja ovat harjaantuneet soveltamaan molempia käytännössä.”

⁹⁴ *Operatiivinen yhtymä 2035*. [<https://maavoimat.fi/operatiivinen-yhtyma-2035>], luettu 18.8.2020.

⁹⁵ Hulkko, Petri: Matalalla organisaatiolla – edestä – omalla esimerkillä, *Maavoimien komentajan blogi*, 9.3.2018. [<https://maavoimat.fi/komentajan-blogi/-/blogs/matalalla-organisaatiolla-edesta-omalla-esimerkillä>], luettu 17.8.2020.

⁹⁶ Ks. esim. Laitila, Jari: Luottamus hyvä, kontrolli paha, artikkeli *Suomen Sotilas* -lehden verkkojulkaisussa 8.11.2015. [<http://www.suomensotilas.fi/luottamus-hyva-kontrolli-paha/>], luettu 17.8.2020.

⁹⁷ Jouko, Petteri: Tehtävätaktiikka suomalaisessa sotataidossa – myytti vai todellisuus? *Tiede ja Ase* N:o 67, Suomen Sotatieteellinen Seura ry, Helsinki 2009, s. 197–214.

Kuva 21. Suomen Marsalkka metsästysretkellä rakovalkealla kenraalimajuri Erkki Raappanan kanssa Lieksajärvellä syyskuussa 1942. Ylipäällikkö luotti Raappanaan ja antoi hänelle Ilomantsissa tehtävätaktiikan mukaisesti vapauden toteuttaa operaatio haluamallaan tavalla.⁹⁸

6.3 Käytännön tapausesimerkki nopean toimeenpanon hyökkäysoperaatiosta

Nostan tietoisesti ja tarkoituksella esimerkkitapaukseksi yhden suomalaisen sotahistorian taistelun, jossa hyökkäyssotatoimi nopealla toimeenpanolla ratkaisi jatkosodan viimeiset vaiheet Suomen eduksi. Tämä taistelu tunnetaan monilla nimillä, mutta kenties kuvaavin niistä on Antti Juutilaisen kirjasta lainattu ”vanhan mottimestarin viimeinen opetus – Ilomantsin kaksipuoleiset saarroshyökkäykset elokuussa 1944”.

Perustilanne Suomen kannalta heinäkuun lopun 1944 torjuntataisteluissa oli kaksijakoinen. Talin–Ihantalan torjuntavoitto oli menestystarina, mutta Stalinin yksi strategisista iskuista oli Suomen suunnalla vielä kesken. Heinäkuun 1944 lopulla Ilomantsia lähestyi Porajärven suunnasta kaksi 32. Armeijaan kuulunutta neuvostodivisioonaa käsittänyt voimaryhmä, jonka tehtävänä oli edetä Laatokan rantaan suomalaisten VI Armeijakunnan selustaan. Tilanne muilla alueilla oli rauhoittumassa ja puna-armeijan hyökkäyskiilat oli toisilla rintamilla saatu vakautettua. Uhka kasvoi päivä päivältä, sillä neuvostojoukkojen kärki oli heinäkuun 21. päivänä ylittänyt Moskovan rauhan rajan Longonvaarassa, ja hyökkäys suuntautui edelleen kohti Ilomantsin kir-

⁹⁸ Kuva: SA-kuva.

konkylää. Pohjoisempi neuvostoyhtymä, 176. Divisioona, eteni rykmentit rinnakkain. Eteläisempi 289. Divisioona liikkui syvyyteen porrastettuna ja sillä oli käytösään runsaasti reservejä. Molemmat yhtymät olivat kuluneita, mutta annettu päämäärä oli selvä: Suomen irrottaminen sodasta ja antautuminen ehdoilla. Mikäli kahden tien suunnassa etenevät hyökkäyskiilat olisivat onnistuneet yhtymään Ilomantsissa, hyökkääjä olisi päässyt käsiksi Ilomantsin länsipuoliseen tieverkkoon. Seuraukset olisivat voineet olleet katastrofaaliset. Neuvostodivisioonat muodostivat vakavan uhkan suomalaisten II Armeijakunnan sivustaan ja 21. Prikaatin selustaan.⁹⁹

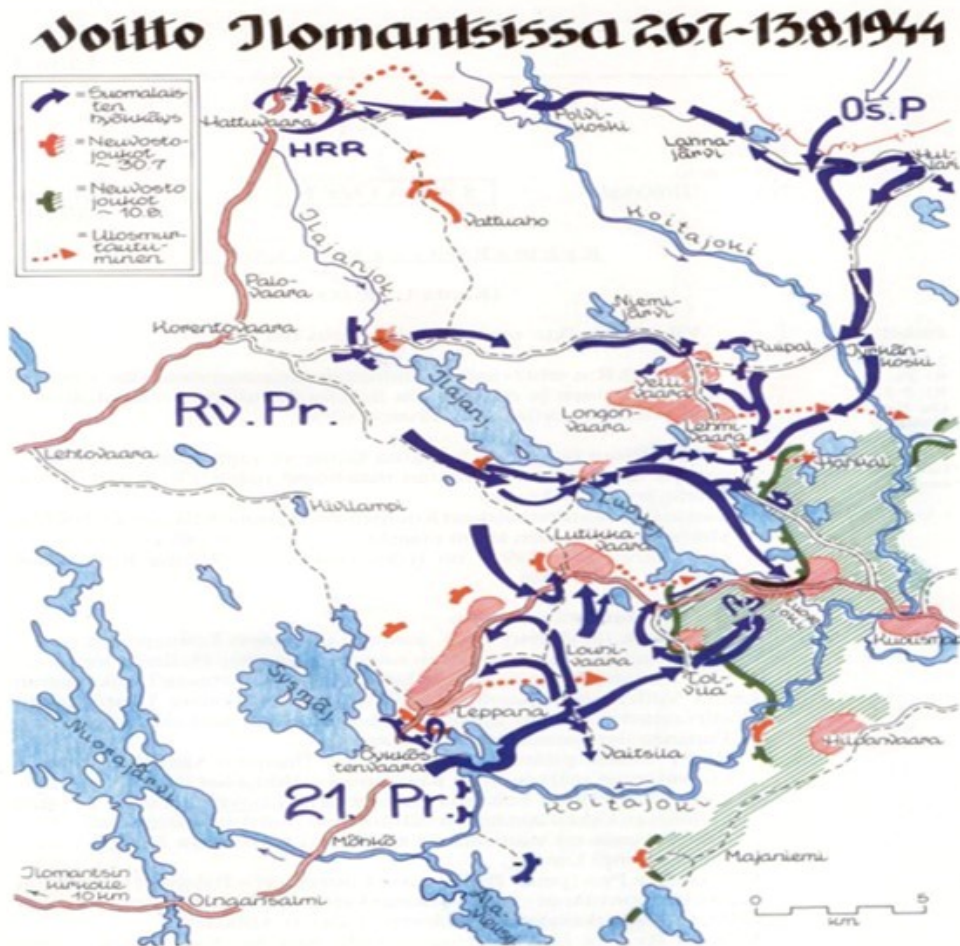
Rukajärvellä vielä heinäkuussa 14:ttä Divisioonaa komentanut kenraalimajuri Erkki Raappana valittiin tulevan operaation komentajaksi ja lähtökohtaisesti epävarman sotatoimen johtajaksi. Raappana, joka tunsi Ilomantsin vaaramaisemat ja vaikeakulkuisen operaatioalueen, oli tavallaan Suomen sodanjohdon ainoa vaihtoehto uuhkarohkean hyökkäysoperaation johtoon. Raappana nautti ylipäällikkö Mannerheimin vahvaa luottamusta, jonka hän oli hankkinut toimiessaan maailmansotien välillä lähes kaksi vuosikymmentä Joensuun Rajavartioston komentajana. Raappana sai Päämajalta käskyn lyödä Ilomantsin suuntaan etenevät vihollisvoimat ja poistaa suunnalle syntynyt sivustauhka. Tehtävätaktiikan mukaisesti Raappanalle jäi hyvin vapaat kädet päättää tehtävän toteutustapa. Hän ei ehtinyt juuri pohtia esikunnan tarjoamia suunnitelmia tai vaihtoehtoja, sillä tilanteenarviointiin ei ollut aikaa. Jälkikäteen Raappana kertoi tehneensä päätökset intuition ja kokemustensa perusteella.¹⁰⁰

Miten tempu sitten tehtiin nopeassa tilannekehityksessä? Raappana päätti käyttää yhtymiään hyökkäämällä saarrostavin liikkein ja niiden avulla eristää vihollisdivisioonat selustayhteyksistään, tuhota ne pala palalta ja jatkaa sen jälkeen hyökkäystä aloitteen tempaamista hyödyntäen takaa-ajamalla vihollista idän suuntaan. Raappana siis käytti kahta rinnakkaista ja samanaikaisesti toteutettua kaksipuolista saarrostusliikettä, vaikka onnistuminen vaati ehdotonta ylivoimaa, jota Raappanalla ei ollut. Operaatiota ennen voimasuhteet olivat lähes tasan. Suomalaisilla oli hieman enemmän taistelijoita, mutta puna-armeijalla oli vastaavasti enemmän raskaita aseita ja tulivoimaa. Operaation alettua voimasuhteet olivat kääntyneet vahvennusten myötä neuvostodivisioonien eduksi. Voimasuhteet tasoittuivat hyökkäyksen alettua ja molempien osapuolten vahvennusten myötä, jolloin noin 14 500:aa suomalaistaistelijaa vastassa oli 20 000 neuvostosotilasta. Taisteluun muodostetulla Ryhmä Raappanalla ei ollut varsinaisia huoltojoukkoja, mikä oli paha puute pitkien etäisyyksien harvateisessä ja muutenkin vaikeakulkuisessa vaaramaastossa.¹⁰¹

⁹⁹ Tuunainen, Pasi: *Voitto korvessa – Ilomantsin mottitaistelut kesällä 1944*. Esitelmä Suomen Sotahistoriallisen Seuran esitelmäsarjassa 5.11.2014. Ks. myös Juutilainen, Antti: *Ilomantsi – lopultakin voitto: Ryhmä Raappanan taistelut 26.7.–13.8.1944*, Rauma 1994.

¹⁰⁰ Sama.

¹⁰¹ Tuunainen (2014).

Kuva 22. Ilomantsin hyökkäysoperaation kulku ja toteutus karttaan sidottuna.¹⁰²

Raappana päätti asettaa yhtymiensä painopisteen keskelle. Se tapahtui muodostamalla kummankin saarroituksen pihdinkärki vihollisen yhtymien saumaan. Operaatio-suunnitelma kuvaa hyvin maailmansotien välisen ajan suomalaista sotataidollista ajattelua, jonka mukaan vihollinen piti ensin sitoa rintamasuunnassa, minkä jälkeen saarrostava hyökkäys tuli kohdistaa vihollisen sivustaan tai selustaan. Ilomantsin taistelualue oli vaikeakulkuinen, maastoltaan pikkupiirteinen ja hyvin laaja. Noin 40 kilometriä leveä ja noin 30 kilometriä syvä. Maastolla ja olosuhteilla oli merkittävä rooli koko operaatiossa, niin vihollisen kuin suomalaisyhtymienkin taistelussa. Raappanan vankka kokemus erämaataistelusta *valoi komentajaan* luottamusta ratkaisun aikaansaamiseksi varten. Raappanan operatiivisena perusajatuksena oli houkutella vastustajan voimat syvälle raskas kalusto perässään ja saada siten huoltoyhteydet kasvamaan erämaassa, jotta neuvostoyhtymien taisteleva voima saataisiin venytetyksi niille epäedulliseen maastoon.¹⁰³

¹⁰² Juutilainen, Antti: *Ilo-mantsi – lopultakin voitto*. Rauma 1994, s. 161.

¹⁰³ Tuunainen (2014), ks. myös Juutilainen (1994).

Ryhmä R
Op. osasto
N:o 11 /III/60/sal

S A L A I N E N

29.7.1944
6 EL/HS

R y h m ä R:n h y ö k k ä y s k ä s k y

(Kartta 1:100.000)

- Joukot:**
- Vihollinen** (kts. ohainen peitepiirros liite N:o 1).
 - Ryhmä R:n** tehtävänä on Ilomantsin suuntaan etenevien vihollisvoimien lyöminen ja eteneminen linjalle Salmijärvi – (Kuolismaa – Vegarus tiellä) Saarijärvi – Ylävuotojärvi.
 - Vihollisen lyöminen** tapahtuu kahdessa vaiheessa:
 - ensiksi eristetään Vellivaaran maastossa oleva 176.D (JR 52 on Märätjärvenkannaksella)
 - samanaikaisesti katkaistaan Kuolismaan länsipuolella olevan 289.D:n yhteydet Luovejoen sillan maastossa ja lyödään 289.D
 - sen jälkeen kun 289.D on lyöty keskitetään Ryhmä R:n voimat 176.D:n lyömiseksi.
 - Taistelutehtävien jako**

Os.Partinen (keskitetty 30.7. aamuun mennessä Lahnajärven maastoon) varmistaa Alavuotojärven suuntaan ja etenee Hullari – Vellivaara tieltä Koitajolle, josta pääosillaan maas- toise etenee Hankavaaran kautta Vellivaara – Kuolismaa tielle, jonka katkaisee Lehmivaaran (Vellivaarasta 2,5 km etelään) kohdalla. Tien katkaistuaan etenee os.Partinen tien suunnassa Vellivaaraan.

– **Rv.Pr** etenee **pääosin** Luovejärvi – Ilajajärvi kannaksen kautta Luovejärven eteläpuolite Kuolismaa – Ilomantsi tielle, jonka katkaisee Luovejoen kohdalla (räjätettävä Luovejoen silta) ja pitää hallussaan kukkulamaaston välittömästi Luovejoen itäpuolella. Pienempi osasto on suunnattava myös heti sulkemaan Kangasjärvi – Joutsenlampi kannas.

Muu osa Rv.Pr:n (paitsi JP 6) etenee Luovejärvi – Ilajajärvi kannaksen kautta Lengonvaaran – Mökkivaaran kautta Vellivaara – Korentovaara tielle, jonka katkaisee Niemijärven eteläpuolen kohdalla. Vääräjä Rv.Pr:n ja os. Partisen välillä linja Iso Kuittilampi – sana

Mökkivaara viime a – Niemijärven itäreuna. Lehmivaaran talon maastossa otettava yhteys os. Partiseen. Yhteyden saamisen jälkeen alistetaan Vellivaaran suuntaan etenevät joukot vanhimman komentajan johtoon.

JP 6 otetaan "ryhmä R:n" johtoon H-hetkestä lähtien ja on sen varmistettava Luovejärvi – Ilajajärven kannaksen kautta etenevien Rv.Pr:n osien oikea sivusta Lutikkavaaran pohjoispuolelle.

– **21.Pr.** etenee osillaan Kuolismaan tien suunnassa linjalle Pylvälampi – puro siitä pohjoiseen – Korkeakankaan pohjoispuolinen lampimaasto. Vähintään kahden pat:n vahvuinen ts. osasto 21.Pr:sta etenee Konnukajärven pohjoispäise – Pylvälämmen eteläpäise – Leppävaaran talon eteläpuolelta Jokivaaran kautta Kuolismaa – Ilomantsi tielle, jonka katkaisee välittömästi Luovejoen länsipuolella. (Luovejoen silta räjäytettävä).

21.Pr:n osien on pidettävä Ontrovaara ja säilytettävä **jatkuva kosketus** Siikavaaran ja Hilpanvaarassa olevaan viholliseen.

– **Rj.P 3** otetaan H-hetkestä alkaen "ryhmä R:n" johtoon ja on sen pidettävä nykyiset asemat, mutta oltava valmiina eri käskyllä etene- mään Vellivaaran suuntaan.

Rj.P 3:n Hattuvaarassa olevat kaksi joukkuetta etenevät Hattuvaara – Palokangas tieltä Lahnajärvelle, jossa varmistavat sinne perustettavan os. Partisen huoltokeskuksen.

5. **Rv.Pr:n** on siirrettävä ajoissa joukko-osastonsa lähtöasemiin Kivilammen ja Utrion maastoon.

6. **H-hetki** määrätään erikseen (aikaisintaan 30.7. aamupäivällä) H-hetki ilmoitetaan puhelimitse peitesanonnalla "Nakkari nykyisee klo - - -".

7. **Tykistö.**

– **Rv.Pr:n tykistö:**

Kev.Psto 12 valitsee asemat Kivilammen maastosta ja valmistautuu tukemaan koko tulivoimallaan hyökkäystä Korentovaaran Lutikka- vaaran suunnassa, sekä tilapäistehtävänä Ilajajärven pohjoispään maasto, jonne järjestettävä tulenjohto.

– **Rats.Ptri ja III/KTR 5** Korentovaaran – Lutikkavaaran tien suunnassa hyökkäysoaston tukiryhmänä. Asema ja tj.tiedustelu myös Hattuvaaran suuntaan. Tien rakentamiseen etenemissuunnassa va- rattava tarpeellinen työvoima.

– **21.Pr:n tykistö:**

Kev.Psto 21 ja Rask.Psto 41 Möhkö – Lutikkavaara tien suunnassa.

– **Tulenjohtossa** varauduttava käyttämään viereisen ryhmän tulta.

Tätä varten varattava radioyhteys (FK) tykistöryhmien asema-aluei- den kesken.

– **Lentotähystyksellä** todettujen maalien tulittamista varten määrät- tävä lentäjille helposti havaittavia maastokohtia etenemissuunnassa.

Kuvat 23–26. Ryhmä Raappanan nopeasti suunnittelema operaatiokäskey, joka oli vain kolmen ja puolen sivun mittainen. Hyökkäysoperaation idea syntyi Raappanan intuitiosta ja painopiste asetettiin keskelle, johon muodostui kummankin saarrustuksen pihdinkärki. Kaksia pihtejä käytettiin, koska vihollinen ei mahtunut yksiiin. Tehtävän toteutusidea pohjautui ns. Cannae-ajatukseen, jota on usein pidetty sotataidon hel- menä ja voitonkaavana.¹⁰⁴

Näiden maastokohtien numeroinnissa käyttää Rv.Pr. 1 – 50 ja 21.Pr. 51 – 100. Maalien ilmoittaminen tapahtuu viestin pudotuksella prikaatien viestin pudotuspaikoihin. Maalit ilmoitettava "ryhmä R:n" tykistökomentajalle 30.7. klo 12. mennessä.

8. **Pioneerit.**

Sulutusksissa kielletään toistaiseksi jv.miinojen käyttö. Ainoastaan heti suoritettavat tietokäytöt ja ps.miinoitukset ovat sallittuja tilanteen sitä vaatiessa.

Vetäytymisen aikana ehjäksi jäänyt Luovejoen silta tiellä Möhkö - Kuolismaa on **katkaistava** sen yhtymän toimesta, joka ensiksi saavut- taa k.o. maastokohdan.

Sulutuskartat omista vetäytymisen aikana suoritetuista sulutusksista jaetaan erikseen yhtymien pion. komentajien toimesta.

Siltojen korjaukset ja rakentamiset suoritetaan:

– tien Möhkö – Kuolismaa suunnassa 21.Pr:n toimesta,

– tien Hattuvaara – Lahnajärvi suunnassa 3/Pion.P 12:n toimesta.

Ylikuljetuksista Kallioniemen lossilla huolehtii 8.SiltaK.

Teiden korjaus ja rakentaminen suoritetaan:

– tiellä Möhkö – Kuolismaa – Jakunvaara 21.Pr:n toimesta,

– tiellä Korentovaara - Lutikkavaara Rv.Pr:n toimesta,

– tiellä Lipsunaho - Vellivaara – Kuolismaa 3/Pion.P 12:n toimesta.

Nopeamman suorituksen takaamiseksi tietöissä kehoitetaan pioneerija käyttämään keskitettyä.

Ilmavaaraa silmällä pitäen on teitten varsilta "ryhmä R:n" toimesta rakennettu autoja varten maastoutumispistokkeita, jotka ovat merkityt punakeltaisilla nuolilla.

Pion.KM Rentovaarassa.

Lautataravaa saatavissa Möhkön sahalta.

Pion. reservinä 3/Pion.P 12 (p.joukkue) ja 17.TienHK, joiden käytös- tä sovitava ryhmä R:n pion.komentajan kanssa (puh. Nakkari 9).

9. **Viestiyhteydet.**

Olevat kiinteäjohtojen yhteydet huolletaan "Ryhmä R:n" toimesta sota- toimiyhtymien pääkeskuksiin. Puhelinyhteyksistä pääkeskuksista edel- leen huolehtivat yhtymät itse käyttäen hyväkseen ennestään olevia kiinteitä johtimia.

Rv.Pr. veloitetaan saatuaan yhteyden os.Partiseen järjestämään puh.yhteys sille.

Radioyhteydet sotatoimiyhtymien sekä ryhmän eskunnan ja yhtymien välillä tapahtuu aikaisemmin jaetun 27.7.44 voimaan astuneen kutsu- merkki ja aaltotaulukon mukaan. Salakirjoitukseen käytetään yhtymil- le jaettua salakirjoitusviivointia.

VKM Öllössä jossa myös v.väl. korjaukset.

10. **Huolto.**

Täydentävä huolto

21.Pr:n ja Rv.Pr:n täydennys tapahtuu edelleen AK:n KM:eista. Hattuvaarassa ja siitä itään oleville joukoille toimitetaan täy- dennys "ryhmä R:n" toimesta.

Lääkintähuolto

21.Pr. evakuoi AK:n KS:aan.

Rv.Pr:n KSOS. Lehtovaarassa toimintavalmiina 30.7. aamusta lähtien Rv.Pr:n sekä Hattuvaarassa ja siitä itään olevia joukkoja varten.

SAutoAs. Hattuvaarassa. 21.Pr. komentaa sinne yhden ison ja yhden pienen s.auton.

Eläinlääkintähuolto

Kaikkien joukkojen potilaat evakuoidaan 21.Pr:n El.lääk. joukku- eeseen Kuuksenvaaran maastoon.

11. **Komentopaikkani** nykyisessä paikassa. Taistelukumontopaikka Lehtovaarassa.

Ryhmä R:n komentaja
Kenraalimajuri E.J. Raappana

Esikuntapäällikkö
Everstiluutnantti V.A.Tuulensuu

J a k e l u :
"Ryhmä R" 2 kpl
21.Pr. 1 "
Rv.Pr. 1 "
Rj.P 3 1 "
II AKE 1 "
(tiedoksi)

Yhteensä 6 kpl

¹⁰⁴ Kuvat: Juutilainen, Antti: *Ilomantsi – lopultakin voitto*. Rauma 1994, s. 162–165.

Menemättä tapahtumahistoriallisiin yksityiskohtiin, operaatio näyttäytyy kokonaisuudessaan varsinaisena menestystarinana. Todellisuudessa operaation aikana kohdattiin kuitenkin paljon vaikeuksia. Ryhmä Raappanan yhtymien hyökkäysten seurauksena syntyi korpimaastoihin kaksi suurehkoa mottia, jotka jakaantuivat pienempiin osamotteihin. Motteja ei kuitenkaan saatu ajan kuluessa tuhottua, vaan saarrettujen neuvostojoukkojen vastarinta jatkui. Motteihin ahdistetut ja saarrostatut neuvostojoukot olivat tulivoimaisia, ja motteja ei Raappanan voimien vähyden vuoksi voitu vallata rynnäköllä. Puna-armeijan lähettämät ja mottien vapauttamiseen tarkoitettut apuvoimat saapuivat alueelle jo muutaman päivän kuluessa. Niiden torjuminen sitoi suuren osan suomalaisista joukoista ja pakotti Raappanan keskeyttämään toiminnan motteja vastaan ja antamaan 5. elokuuta käskyn ryhmittyä tilapäisesti puolustukseen. Tämä taas tarjosi viholliselle mahdollisuuden ulosmurtautumisiin. Neuvostojoukkojen rippeet murtautuivatkin keskitetysti ulos moteista.¹⁰⁵ Kaikesta huolimatta Ryhmä Raappana sai muutamassa päivässä haltuunsa aloitteen, keskeiset operaatioalueen maastonkohdat sekä onnistui uhkarohkealla hyökkäyssotatoimella lyömään vastustajansa röhkeällä ja nopealla yllätyksellä.¹⁰⁶

6.4 Pohdintaa Raappanan operaation menestystekijöistä

Raappanan johtaman sotatoimen menestystekijöitä on useita, mutta ne tiivistyvät seuraaviin ja toisiinsa vuorovaikutteisessa suhteessa oleviin tekijöihin. Näistä ensimmäinen on maaston ja olosuhteiden tuntemus; Raappana itse ja pääosa hänen johtamansa voimaryhmän joukoista tunsivat maaston ja alueen vaikeat erämaaolosuhteet. Joukoille myös jaettiin komppanioiden joukkueisiin oppaiksi alueen erinomaisesti tunteneita rajamiehiä. Raappanan erinomainen maaston tuntemus näkyi hänen ratkaisuisissaan. Maasto ja muut olosuhdetekijät sanelivat operaation onnistumismahdollisuudet. Vaikeuksia oli kummallakin osapuolella, mutta Ryhmä Raappana onnistui lopulta maaston, sään ja olosuhteiden hyväksikäytössä huomattavasti paremmin kuin neuvostojoukot.¹⁰⁷ Tätä on pidettävä menestyksen saavuttamisen pääselityksenä.

Toisena esiin nousee komentajakeskeinen johtamistapa tehtävätaktiikan mukaisesti; Raappana ei tyytynyt johtamaan operaatiota selustasta, vaan oli joko etulinjassa sijainneella taistelukomentopaikallaan tai liikkui joukkojen keskuudessa antamassa suullisia käskyjä. Hän vaati alaisiltaan ripeää toimintaa ja edellytti, että sotatoimia johdetaan edestä. Raappana kävi operaation alussa vetämässä omalla esimerkillä liikkeelle painopistesuunnan hyökkäyksen.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Juutilainen, Antti: *Ilomantsi – lopultakin voitto*. Rauma 1994, s. 162–165.

¹⁰⁶ Sama.

¹⁰⁷ Ks. esim. Tuunainen, Pasi: Enemmän kuin torjuntavoitto – Ilomantsin mottitaistelut 30.7.–9.8.1944. Teoksessa Leskinen, Jari & Antti Juutilainen (toim.): *Jatkosodan pikakujättiläinen*. Porvoo 2005. Ks. myös Linsuri, P.: *Ilomantsin taistelu: Taktillinen vertailu ja tutkimus operaatiosta, jossa molemmat osapuolet toimivat korpiolosuhteissa*. Sotakorkeakoulun diplomityö vuodelta 1963, KA.

¹⁰⁸ Palokangas, Marko: *Yhtymän hyökkäys; Sotahistoriallinen tapaustarkastelu – Ilomantsi 1944*. Alustus yleisesikuntaupseerikurssi 60:lle. Maanpuolustuskorkeakoulu 1.6.2020.

Kolmantena esiin kohoaa nopea suunnittelu- ja päätöksentekoprosessi, sekä avainhenkilöiden hyödyntäminen; kenraali Raappana toi Rukajärveltä divisioonastaan vastaperustetun voimaryhmän esikuntaan tiettyjä avainhenkilöitä, joista muodostettiin pieni operatiivinen johtoporras. Ryhmä Raappanan esikunnassa oli ainoastaan 13 upseeria, yhdeksän lottaa ja kaksi lähettiä. Sen ajan divisioonan esikunnassa olisi pitänyt olla yli 40 sotilashenkilöä. Operaation valmisteluvaiheessa Raappana kuunteli alaistensa komentajien näkemyksiä, mutta päätöksen jälkeen ei hänelle kannattanut enää esittää vastaväitteitä. Myös Päämajan kautta saatuja selustan kaukopartioilta kerättyjä tiedustelutietoja hyödynnettiin vihollisen suuntautumisen ja määrän arvioimisessa. Kirjallisen noin kolmen ja puolen sivun mittaisen hyökkäyskäskyn Ryhmä Raappanan esikunta antoi alaisilleen yhtymille noin vuorokautta ennen aikaisinta mahdollista h-hetkeä, mikä jätti joukoille riittävästi aikaa valmisteluihin.¹⁰⁹

Neljäntenä ja viimeisenä tekijänä on tulen ja liikkeen yhdistäminen sekä aselajien välinen yhteistoiminta; nopeasti suunniteltu ja toimeenpantu yksinkertainen sotatoimi perustui tulituen ja etenkin tykistön käytön osalta periaatteeseen, jossa epäsuoran tulen yksiköitä ei pyritty keskittämään suuriin tulivalmisteluihin. Tykistöä keskitettäessä päämääränä oli mahdollisimman suuri tarkkuus, mihin pyrittiin yksittäisten, niin sanottujen tärkeiden maalien tulittamisella. Jalkaväen ja epäsuoran tulen yhteistoiminnassa käytettiin riittävästi raskasta tykistötulta saartavien hyökkäyskiilojen tueksi. Ilomantsin operaatiossa menestykseen päästiin liikuntasotaan olennaisesti kuuluvilla saarrostuksilla. Suomalaiset luottivat yllätykseen, mutta onneakin oli kosolti mukana.¹¹⁰

Ilomantsin voitto oli yhtenä osatekijänä tasoittamassa tietä vaikealle irtautumiselle sodasta, välttämättömälle aselevolle ja välirauhalle. On sanottu, että Ilomantsin operaatiossa oli vaikutuksensa jopa lopullisiin rauhanehtoihin. Ei siten ole ihme, että Maavoimien taistelutapaa kehitettäessä 2010-luvun alussa käytettiin Ilomantsin motiivitaisteluita yhtenä tarkasteltavana esimerkkitapauksena Maataistelukeskuksen maavoimatutkimuksissa. Ilomantsissa yhdistettiin kaikkia kolmea taistelulajia: hyökkäystä, viivytystä ja puolustusta. Neuvostoyhtymät päästettiin suurella riskillä hyvin syväle ja niihin vaikutettiin jatkuvasti pienillä ja suuremmilla joukoilla. Tällä tavoin rikottiin vastustajan taistelujärjestys ja temmattiin aloite. Operaation johtamisessa korostuivat ja myös toteutuivat tehtävätaktiikan syvimmat periaatteet: komentajuus ja luottamus alaisiin.

¹⁰⁹ Palokangas, Marko: *Yhtymän hyökkäys; Sotahistoriallinen tapaustarkastelu – Ilomantsi 1944*. Alustus yleisesikuntaupseerikurssi 60:lle. Maanpuolustuskorkeakoulu 1.6.2020, ks. myös Juutilainen (1994) sekä Tuunainen (2014).

¹¹⁰ Sama.

6.5 Katseet tulevaisuuteen

Tiivistyvää puolustushaarojen yhteistoimintaa ja moniulotteista taistelutilaa tarkasteltaessa on ilmiselvää, että tulevaisuuden Maavoimien yhtymien ja maasodankäynnin on kehityttävä modulaarisempaan ja joustavampaan suuntaan. Jo 2020-luvulla käytössä olevaa modulaarisuutta on kehitettävä entisestään. Maavoimien joukkojen tulee olla 2040-luvulla entistä kykenevämpiä laaja-alaista osaamista vaativiin operaatioihin. Haasteeseen voidaan vastata yhtäältä organisaatioiden joustavuudella ja modulaarisella rakenteella sekä toisaalta vakioiduilla runkokokoonpanoilla. Tulevaisuuden operaatioiden luonnetta, laajuutta ja kestoja on erittäin vaikeaa ennustaa, jonka vuoksi Maavoimien joukkojen on kyettävä toimimaan myös vaikeasti ennustettavissa tilanteissa ilman merkittävää uudelleenorganisointia. Modulaarisuus ei saa vaikuttaa joukkojen koheesioon, vaan modulaarisuudesta huolimatta pienemmät taktisen tason joukkokokonaisuudet tulee pyrkiä pitämään stabiileina. Korostuneeseen merkitykseen tulevaisuudessa nousevat *Combined Arms* -periaatteiden mukaan organisoidut joukot.¹¹¹

Merkittävänä riskinä voidaan nähdä operatiivisten toimintojen kehittäminen joukkojen taistelunkestävyyden kustannuksella. Tappiot vaikuttavat operaatioiden suorittamiseen, eikä suorituskykyjen menettäminen tai vähentyminen saa vaarantaa kokonaisuutta. Joukoilla on oltava kyky toimia vähentyneiden suorituskykymäärien kanssa säilyttäen toimintakykynsä. Maavoimien joukkorakenteissa on tulevaisuudessakin oltava riittävä reservi tappioiden korvaamiseen ja joukkojen täydentämiseen. Joukoissa itsessään on oltava mekanismeja paikata syntynyttä vajetta koulutuksella ja varautumisella. Tiedonsiirtojärjestelmät on varmennettava ja joukkojen on kyettävä itsenäiseen toimintaan. Siksi sopeutumiskykyä voidaan pitää yhtenä tärkeimmistä vaatimuksista tulevaisuuden Maavoimien yhtymille. Sopeutumiskyvyllä tarkoitetaan kykyä reagoida oikein odottamattomaan tilannekehitykseen, kykyä välttää ennakoitavissa olevia riskejä, kykyä sopeutua nopeisiin tilanteiden muutoksiin rutiininomaisesti sekä kykyä toimia omilla resursseilla. Sopeutumiskyvyn tulee kulkea läpi Maavoimien koko organisaatorakenteen aina viimeiseen sotilaaseen saakka. Doktriinit, konseptit ja vakioidut menettelytavat on vietävä koulutukseen, ja opetusta täytyy kehittää ja soveltaa tukemaan sopeutumiskykyä. Sopeutumiskyky ei kuitenkaan tarkoita vain reagointia vihollisen toimintaan, vaan sopeutumiskyky on ymmärrettävä myös kyvyksi hyödyntää kaikkea käytössä olevaa informaatioita tilanteesta ja vihollisesta.¹¹²

¹¹¹ *The U.S. Army A Modular Force for the 21st Century*. AUSA Institute of Land Warfare, 2005; Wass de Czege, Huba & Richard Hart Sinnreich: *Conceptual Foundations of a Transformed U.S. Army*. The Institute of Land Warfare, 2002, s. 18. Ks. myös Lehto, Mikko: *Yhdysvaltojen maavoimien kehittäminen 2015–2030*. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2015, s. 56.

¹¹² *Backgrounder Interoperability for joint operations*. North Atlantic Treaty Organization (NATO), Public Diplomacy Division, 2006; Lehto (2015), s. 57–58. Ks. myös UK *Defence Doctrine, Joint Doctrine Publication 0-01* (JDP 0-01). 5th Edition. Ministry of Defence, The Development, Concepts and Doctrine Centre, Swindon 2014.

Tulevaisuudessa myös joukkojen moniosaaminen ja Maavoimien korkea valmius ovat tärkeässä asemassa. Neljännestä taistelulajista eli passiivisuudesta on päästävä eroon. Sodankäynnin työkalupakissa täytyy olla monenlaisia välineitä ja niiden terien pitää lisäksi sopia yhteen toistensa kanssa. Moniulotteiseen sekä nopeuden avulla aloitteen tempaavaan uhkaan on vastattava monipuolisilla puolustusmekanismeilla. Kenties hyökkäys olisi tässä paras puolustus. Maapuolustuksen olemassaolo ja nopea toimeenpanokyky nostavat hyökkäyskynnystä. Voimankäyttöön perustuvaa aggressiota ei torjuta hallinnonalan tai yhden yhtymän, saati yhden puolustushaaran toimenpitein. Suomalaisen yhteiskunnan turvaaminen edellyttää vahvaa ja jatkuvaa yhteistyötä ja yhteisvaikuttamista puolustushaarojen, aselajien ja toimialojen kesken.¹¹³

Maavoimien ja sen yhtymien on kyettävä vaihtamaan rooliaan ketterästi tilanteen mukaan – puolustuksesta hyökkäykseen ja päinvastoin. Keinovalikoimassa on tulevaisuudessa oltava yhä enemmän kykyä sitkeään puolustukseen, mutta myös aktiiviseen ja nopeatempoiseen vaikuttamiseen ja aloitteen tempaamiseen hyökkäämällä. Meidän ei tule käydä edellisiä sotia vaan ammentaa oppia niistä ja hyödyntää kansallisen sotataitomme menestystekijöitä tulevaisuudessa.

¹¹³ Ala-Sankila, Jorma: [https: Maavoimat ja sodan kuvan muutos](https://lansi-savo.fi/maavoimat-ja-sodan-kuvan-muutos). Kolumni, *Länsi-Savo*, 7.3.2015, [<https://lansi-savo.fi/mielipide/kolumnit/55335a3d-f394-49dc-9d1e-98121f5ee260>], luettu 17.8.2020.

EPILOGI: RATKAISUEHDOTUS – SOTATAIDON KOULUTUKSEN IRROTTAMINEN PROSESSEISTA

Ilja Varha

S otilasopetuslaitoksissa ja niiden järjestämissä opetustilaisuuksissa nopeasta toimeenpanosta käyty keskustelu päättyy yleensä (suunnittelu-)prosesseihin ja niiden hitauteen. Lääkkeeksi ollaan tarjoamassa nopeampia prosesseja ja pannotusta prosessien opettamiseen sekä niin sanottuun prosessin nopeuttamiseen – joka on käytännössä vaiheiden ja tuotteiden tiputtamista prosessista aikamääreiden pakottamana. Keskustelu voidaan tiivistää vaikkapa näin: koska prosessit tekevät meistä hitaita, paremmat prosessit tekevät meistä nopeampia.

Tämä ajatusketju johtaa meitä harhaan. Jostain syystä ammattiryhmässämme on onnistuttu rinnastamaan operaatiotaito ja taktiikka ja suunnitteluprosessi. Sotataito siis sisältyy, tai on sisällytettävissä, prosessiin – ainakin jos tarkastellaan annettavaa taktiikan koulutusta. Tässä yhtälössä sotataito on puristettavissa prosessista joko nopeasti tai hitaasti, jos tekee systemaattisesti tietyt asiat järjestyksessä, käyttämällä tiettyjä työkaluja. Suunnitteluprosessin alkuperäisenä tarkoituksena lienee kuitenkin pyrkimys järjestelmällisyyteen suunnittelutyössä sekä saada tarvittavat kilot, kappaleet, marssitiet, ampumatarvikkeiden käytöt ynnä muut sellaiset jäsentymään todellisuuteen ja käskyihin hyvän toiminta-ajatuksen perusteella. Lisäksi paperisodalla varmistetaan valmiisiin suunnitelmiin johtavien toimenpiteiden dokumentointi myöhempää tarkastelua ja muutoksia varten.

7.1 Tiedettä, teoriaa ja prosesseja

Kun suunnitteluprosessin ja taktiikan opetuksen naittamisen ongelman pintaa raaputetaan vähän syvemmältä, törmätään aina systeemiajatteluun. Se on mielestäni ongelman juurisyy. Lopputulos on vähän kuin yleispätevän sapluunan sovittaminen uniikkiin ongelmaan – joka kerta. Homma lähtee sivuraiteille jo *voimanlähteen* (*Centre of Gravity*, CoG) määrittämisestä: Clausewitzin väärin tulkittu *Schwerpunkt* ymmärretään nykypäivänä usein vilpittömästi uskoen niin, että vastustajan kuolemantähdessä on ilmastointikuilu, joka vaan pitää löytää ja sitten työntää fotonitorpedo sisään oikea-aikaisesti, Voimaa käyttämällä tai ilman.

Tässä uskossa on hyvä elää, sillä se tarjoaa vähäisen vaivan avaimet onneen. Tämä johtaa suorastaan älylliseen laiskuuteen. Ei tarvitse lukea, harjoitella, hikoilla, astua rivin eteen epäonnistumaan, ja niin edelleen. Riittää, että tekee ohjeen mukaan, sotilaallisen kurinalaisesti. Lopulta sotataidon käsittäminen systeemiajattelun kautta tap-

paa aloitteellisuuden ja luovuuden, koska aina ruvetaan miettimää joko vastustajan kalustoa tai jotain pyhää graalinmaljaa, kuten voimanlähdettä.

Toisen ongelman muodostavat käytetyt opetusvälineet ja -menetelmät. Kun käytössä on vain vasara, kaikki ongelmat alkavat näyttää nauloilta. Prosessikeskeinen opetus tekee sodan kaaoksesta mukamas hallittavissa olevan, staattisen systeemin, ja siinä ohessa taistelujatuksen viestiminen standardisoidaan JOHLA:n tai PowerPointin piirtotyökalujen mahdollistamaan muotoon. Väitän, että jos kaikille jakaa sähköbasson, lopputuloksena on 99 %:n varmuudella Spinal Tapin *Big Bottoms*.

Suunnitteluprosessi etenee yleensä tavoiteltavasta loppuasetelmasta taaksepäin. Työkaluissa nojataan pääsääntöisesti deduktiiviseen päättelyyn, joka on menetelmänä juuri niin pätevä kuin käytetyt premissit. Koska esikunnan laskentateho ei mitenkään riitä systeemiteorian ja deduktion vaatimaan tarkkuuteen, voidaan puhua arvaamisesta (tai itselleen valehtelusta). Lopputuloksena toiminnan käynnistävä ensimmäinen askel muodostuu vaikeimmaksi hahmottaa, koska se on kauimpana suunnittelun lähtökohdista. Tämä johtaa helposti yleispätevyyteen ja ympäripyöreYTEEN.

Prosessikeskeinen ”sotataidon” opettaminen on siis vain helkkarin hidas ja työläs tapa päätyä ohjesääntöratkaisuun, joka on tietenkin täysin ennalta arvattava. Oma yleisesikuntaupseerikurssini oli todella hyvä ihmiskoe: teimmepä me oppilaat niin tai näin, lopuksi me PV:n ”kirkkaimmat mielet” kirjoitimme yksi yhteen sen, mitä kenttäohjesäännöt ja oppaat sanovat – yleensä toki siten, että sanat olivat hienompia ja niitä oli enemmän. Mutta ajatuksen käytännön toteuttajalle tinketeistä ei olisi ollut totaalisen ympäripyöreYden takia mitään oikeaa hyötyä.

Vai miltä kuulostaisi seuraava vaikkapa Rommelin, tai suomalaisemmin Siilasvuon sanomana: ”vaikutetaan yhteisillä suorituskyvyillä synkronoidusti voimanlähteeseen kaikissa taistelutilan ulottuvuuksissa?” Saattaisi Englannin kanaali jäädä saavuttamatta ja 44. Divisioona tuhoamatta. Vielä kun voimanlähteeksi valikoituu aina molemmilla osapuolilla perustetut joukot – esikunnan konsensuksen saavuttamiseksi. Käy siinä sitten liikesotaa tai ole ovela, kun oikea vastaus kaiken päätteeksi on symmetrinen taistelukosketus, jonka tavoitteena on kestävämpiä tappioiden tuottaminen samalla kun itse pyrkii välttämään kestävämpiä tappioita.

Edellä kuvatun esimerkin käskyn antaja olisi joutunut itse miettimään *mitä* oikeastaan olikaan tarkoitus saada aikaiseksi ja *miten* – siis käytännössä tekemään päätöksen valmiin suunnitelman pohjaksi. Sotataidon opetuksessa sillä on merkittävä ero, opetetaan oppilaita tekemään *päätöksiä*, vai laatimaan muotoseikoiltaan täydellisiä *suunnitelmia*.

7.2 Tiedettä ja taidetta

Ongelmien esiin tuominen on turhanpäiväistä, jos samalla ei ole esittää mahdollista ratkaisua.

Sotataito sisältää mielestäni enemmän taidetta, kuin systeemiteoriaa. Taiteilijana väitän, että taidetta ei voi opettaa prosessina ja että taide on sosiaalista (perustuu ihmisiin ja vuorovaikutukseen) ja että taidetta ei voi yleistää tai määritellä kaikkia tyydyttävällä tavalla. Tässä ajatusketjussani rinnastan sodankäynnin vaikkapa musiikkiin, sotataidon musikaalisuuteen ja suunnitteluprosessien pänttäämisen nuottien lukemiseen: asioiden voidaan todeta olevan yhteydessä toisiinsa, mutta nuotteja kirjoittamalla ja vain niiden mukaan soittamalla ei fruscianteja ja claypooleja pääse syntymään.

Niin, ja kuinka monta biisiä tai sinfoniaa on sävelletty outrosta introon, eli takaa eteen? Tai yleensäkin järjestelmällisesti, osa kerrallaan?

Pitää siis ottaa soitin käteen ja harjoitella – yksin ja yhdessä. Musiikkiteemaa jatkaen prosessikeskeisen sotataidon opetuksen saaneet sotilaat ovat havaintoni mukaan kuin se komppikitaristi, joka tippuu kärryiltä heti kun muu bändi aloittaa ennalta käsikirjoittamattoman jamittelun. Musiikkipiireissä tämä henkilö päätyy yleensä basistiksi (joka on huutava vääryys ja yksi syy nykymusiikin alennustilaan). Sotaväessä hänestä tulee operaatiopäällikkö tai komentaja, jos bändikämpästä juuri sillä hetkellä sattuu puuttumaan niin sanottu luonnon lahjakkuus, virtuoosi.

Jopa neuvostoliittolaisissa ohjesäännöissä korostettiin, ettei ohjesääntöjen niin sanotujen sapluunaratkaisuja tule soveltaa sellaisenaan. Ei pitäisi käyttää kaikkea energiaa kaaoksen järjestämiseen tuttuun, symmetriseen muottiin. Eikä etenäkään silloin, kun aikaa on vähän. Esikunnan ja komentajan rooli tulee osata erottaa toisistaan. Komentaja vastaa taktiikasta, ei esikunta. Ongelmamme syvenee entisestään, kun emme joko osaa, tai uskalla, harjoituttaa päälliköitä ja komentajia siten, että nämä ovat tietämättömiä harjoitussuunnitelmista. Tällöin mitään intuitiotakaan ei pääse muodostumaan. Intuitiota voidaan kuvata kokemukseen perustuvaksi näkemiseksi, jota tarvitaan etenkin nopeissa tilanteissa *oikeansuuntaisten* päätösten tekemiseen. Monesti nuoren upseerin yrittämisen halu myrkyttyy, kun samaan aikaan romantisoiden kerrotaan, miten jatkosodassa komentajan X hyökkäyskäsky mahtui yhdelle A4:lle, mutta toisaalta edellytetään sekä prosessien osaamista että selkänöjäksi kymmenien vuosien kokemuksen tuomaa intuitiota.

Tämän takia pidän ajatteluun pakottavia sotapelejä ja perinteisiä kartta- ja käskynantoharjoituksia tärkeimpinä opetusmenetelminä sotataidon ja taktiikan opetuksessa. Opetuksessa päästään nopeaan toimeenpanoon sillä, että opiskelijat tekevät päätöksiä, eivät prosessiin kahlittuna täydellisiä operaatiokäskyjä. Päätös sisältää taisteluu-

ajatuksen, tehtävät alaisille ja vaatimukset aselajitoiminnoille. Päätöksien pitää tietenkin perustua ymmärrykseen vastustajan ja oman joukon suorituskyvyistä sekä joukkojen toimintaan tarvittavista tilasta ja ajasta.

Sotapelissä päätökset muuttuvat mahdollisimman realistiseksi todellisuudeksi, vaikkakin keinotekoiseksi sellaiseksi, jolloin taktiikan syy–seuraus-suhteet tulevat esiin lähes kouriintuntuvasti. Deduktiivisen päättelyn sijaan sotapelissä nousee toiminnallisesti esiin abduktiivisuus; nähdään yhdessä jotain (induktio), väitellään siitä ja sen jälkeen pyritään koestamaan väitettä ja toteamaan sen pitävyyden (deduktio). Tällainen ajatusketju kääntää fokuksen nykyhetkestä eteenpäin, nykyhetken realiteetit hyväksyen, jolloin *oikeansuuntainen* toiminnan käynnistyminen on todennäköisempää. Kun lähtöaskeleessa ei kompastella omiin jalkoihin, todelliseen loppuasetelmaan, eli tilanteeseen jossa *vihollista tubotaan*, päästään varmemmin.

Päätöksen tekeminen, sen toimeenpano ja sotapelistä saadut havainnot muodostavat kokonaisuuden, joka kehittää opiskelijoiden sotataidollista ajattelua, päätöksentekokykyä ja intuitiota toistokerta toisensa jälkeen. Mutta edellä mainittu kokonaisuus vaatii myös sotataidon opettajilta paljon muutakin kuin ohjesääntöjen ulkoa osaamisen.

Tämä on myös lääke nopeaan toimeenpanoon. Nopeassa tilanteessa komentaja tekee päätöksen ja käskää alaisensa tehtävään. Vähintään tiedustelu ja suojaus asetaminen pitää toteuttaa välittömästi, ilman sen ihmeellisempiä kirjallisia suunnitelmia. Paperit sitten seuraavat tarvittaessa perässä. Jos sotilaita ei ole koulutettu tämänkaltaiseen ajatusmalliin, eikä intuitiota (aiemmin mainittua ”*kokemukseen perustuvaa näkemistä*”) ole päässyt syntymään, aloittaa yllättävä tilanne toiminnan sijaan suunnittelun. Vastustaja on siis jo ilmaiseksi päästetty ”OODA-loopin sisälle”.

7.3 Komentajia ja esikuntia

Tämän takia olen sitä mieltä, että sotataidon ja taktiikan opetus ei vaadi yhdenkään PowerPoint- tai JOHLA-kuvan näyttämistä saatikka piirtämistä – suunnitteluprosessin ulkoa opetteluun ja sen mukaisten tuotteiden laatimisesta puhumattakaan. Väitän, että kaikki edellä mainittu vie opetuksen aina vain kauemmas itse sotataidosta. Lopputuloksen näemme viimeaikaisista harjoituskertomuksista. Painopiste taktiikan opetuksessa tulisi asettaa sotapelaamiseen ja sen kautta sotataidolliseen ajatteluun. Taktisesti taitavasta upseerista saa lyhyellä perehdyttämällä kyllä prosessien osaajan, mutta päinvastoin temppu ei onnistu. Tilannetta kuvaa hyvin lausahdus: ”et tee mitään väärin, mutta jo lähtökohtaisesti *ajattelet* väärin.”

Sotataitoa opettaessa tulisikin selkeästi erottaa sotataidollinen ajattelu ja esikuntatyöskentely. Prosesseja ja niiden tuotteiden laatimista kyllä tulee opettaa, mutta esikuntatyöskentelyyn keskittyvissä opetustilaisuuksissa. Pääosa prosessista yrittää vain

ohjata ajattelua mukamas tieteellisesti. Esikuntatyöskentelyn painopisteenä on vaihtoehtojen laatiminen komentajan ajatuksen reunaehtojen sisällä ja komentajan päätöksen muuttaminen operaatiokäskyksi, jonka kohdeyleisönä eivät niinkään ole komentajan suoranaiset, eli taistelua johtavat alaiset. Esikunnan vastuulla ei tietenkään ole komentajan ajatuksen synnyttäminen. Eikä taisteluiden johtamiseen tarvita tulospaperia.

Eivät meidän taisteluosastomme hyökkää yhtään sen nopeammin, pyöritteli esikunta mitä tahansa prosessia ja kuinka taidokkaasti. Hyökkäys käynnistyy käskystä, jonka antaa komentaja.

Maanpuolustuskorkeakoulu

Sotataidon laitos
PL 7, 00861 HELSINKI

Puh. +358 299 800

www.mpkk.fi

ISBN 978-951-25-3157-8 (PDF)
ISSN 2343-5283 (verkkojulkaisu)

Puolustusvoimat
The Finnish Defence Forces